

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

TERÖRİZM, İSLAMCILIK VE HİZBULLAH

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rıza İŞİTAN

AĞUSTOS 2008

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

TERÖRİZM, İSLAMCILIK VE HİZBULLAH

Rıza İŞİTAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü’nce

Bilim Uzmanı (Uluslararası İlişkiler)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez’dir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 19/06/2008

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 01/08/2008

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Mohammed ARAFAT

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Hayati AKTAŞ

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Coşkun TOPAL

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

Ağustos-2008

TRABZON

0. SUNUŞ

00. Önsöz

21. yy.'ın üzerinde en fazla durulan konularından biri terörizmdir. Bu kelimenin kullanımı özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'da meydana gelen ve birçok kişinin ölümüne yol açan İkiz Kule saldırılarından sonra ivme kazanmış, basılı ve görsel yayında her gün karşılaştığımız bir olgu haline gelmiştir. Terörizm uzun bir tarihe ve çeşitli türlere sahip olduğu gibi diğer suç türleriyle kolayca karıştırılan bir yapıya da sahiptir. Bu kapsamda terörizm hakkında yorum yapmak için önce onun ne olup ne olmadığını iyi anlamış olmak gerekir.

11 Eylül olayından sonra terörizm kelimesi özellikle Batı'lılar tarafından İslam diniyle özdeşleştirilmiş ve daha önceden de kullanılan, ancak bu tarihten sonra yazılı ve görsel basında neredeyse her gün karşılaştığımız İslami terör, İslamcılık, İslami radikalizm gibi kavramlar literatürdeki yerini almıştır. Oysa İslam dini, bu kanının aksine savaş ve terörizm dini değil barış ve huzur dinidir.

İslamcılık çeşitli insanlar tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmakla beraber en yaygın olarak görüldüğü yer Ortadoğu'dur. Bu coğrafyada bilindiği üzere sorunlar büyük ve derindir ve bu sorunlar bölgede birçok devleti etkilemektedir. Bu çalışmanın son bölümünde bölge devletlerinden biri olan Lübnan'da varlık gösteren ve İslamcı bir örgüt olarak bilinen Hizbullah'ın amacı ve hareket tarzı üzerinde durulacaktır.

Bu çalışmanın başlamasında beni cesaretlendiren ve ilerleyen aşamalarında değerli fikirlerini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Mohammed ARAFAT'A, bana manevi destek ve moral veren mesai arkadaşlarıma ve varlığından gurur duyduğum aileme şükran ve saygılarımı sunarım.

Trabzon, Temmuz 2008

Rıza İŞİTAN

01. İçindekiler

	<u>Sayfa Nr</u>
0. SUNUŞ	III
00. Önsöz	III
01. İçindekiler	IV
02. Özet	VIII
03. Summary	X
04. Kısaltmalar Listesi	XI
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TERÖRİZM	4-19
10. Terörizmin Tanımı	4
11. Terörizmin Tarihi Gelişimi	9
12. Terörizmin Türleri	14
120. Devlet terörü	15
121. İdeolojik Terörizm	16
122. Etnik Terörizm	16
123. Dini Terörizm	16
124. Uluslararası Terörizm	17
13. Terörizm ve Diğer Şiddet Türleri arasındaki Farklılıklar	18
130. Terörizm ve Gerilla Savaşı	18
131. Terörizm ve Şahsi Suç	18
132. Terörizm ve Özgürlük Savaşı	19

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSLAMCILIK	20-61
20. İslam Dini	20
21. İslam Dinindeki Farklı Gruplar	21
22. İslamcılık	25
220. İslamcılığın Tanımı	25
2200. Dini bir İdeoloji olarak İslam	25
2201. İslam'ın Bütünsel Yorumu	27
2202. Dünyanın Fethi.....	27
2203. Her Türlü Araç Kullanmak	29
221. Müslüman-İslamcı Ayrımı	29
222. İlimli İslamcı-Radikal İslamcı Ayrımı.....	31
223. İslamcılığın Tarihi.....	33
224. İslamcılığın Sebepleri	33
2240. Kurtarıcı Bir Hareket Olarak İslamcılık	34
2241. Batı Düzenine Karşı İslamcılık	35
2242. Sömürgecilik ve Müslümanların Bağımsızlık Hareketleri	36
2243. Ekonomik Sebepler	39
23. İslamcılık ile Fundamentalizm Arasındaki Farklar	41
24. İlk İslamcılar	42
25. Çağdaş İslamcılara Örnekler.....	42
250. Al-Afgani	43
251. Abduh.....	43
252. Rida	44
253. El-Benna ve Seyyid Kutup	44
254. Selefilik	45
26. İslamcılığın Türleri	46
260. Ulusal Bağımsızlık İçin İslamcılık.....	46
261. Küresel İslamcılık	47
262. Ulusal Hükümetlere Karşı İslamcı İsyandar	49
27. Önemli İslamcı Örgütlere İki Örnek: Müslüman Kardeşler ve Cemaat-i İslami	50

28. Önemli İslami Rejimlere İki Örnek: İran ve Suudi Arabistan	54
280. İran	54
2800. İran İslam Cumhuriyetinin Kuruluşu	54
2801. İran İslam Cumhuriyetinin Siyasi Yapısı.....	55
2802. Dış Politikası ve İslam (Devrim İhracı)	55
2803. İran İslam Cumhuriyetinin İç Sorunları ve İslamcılık	56
281. Suudi Arabistan.....	57
2810. Suudi Arabistan'ın Kuruluşu	57
2811. Suudi Arabistan'daki Siyasi Yapı.....	58
2812. İslam ve Suudi Arabistan'ın Dış Politikası.....	59
2813. İslamcılık ve Suudi Arabistan'ın İç Sorunları	59
2814. Mekke Baskını	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. LÜBNAN VE HİZBULLAH.....	62-93
30. Lübnan Devleti	62
300. Lübnan Devleti'nin Kuruluşu	62
301. Lübnan İç Savaşı.....	65
302. İç Savaşın Sona Ermesi.....	67
31. Lübnan Hizbullahı	68
310. Lübnan Şiileri	68
311. Şiilerin Lübnan'daki Sosyo-ekonomik ve Politik Sistemdeki Mahrumiyetleri	70
312. Şiilerin Harekete Geçmeleri ve Radikalleşmelerinde İsrail - Filistin Çatışmasının Etkileri	71
313. Şiilerin Harekete Geçmelerinde İmam Musa El-Sadr'ın Rolü	72
3130. İmam Musa el-Sadr.....	73
3131. EMEL (Lübnan Direniş Tugayları)	75
3132. Sadr'dan Sonra EMEL	76
3133. EMEL'deki Bölünme ve Kadrolarının Hizbullah'a Kayması	78
32. Hizbullah'ın Ortaya Çıkışı.....	78
320. İran'ın Lübnan Hizbullahı'na verdiği Maddi ve İdeolojik Destek	79

321. Cihat Hareketi Olarak Hizbullah	80
33. Hizbullah'ın Lübnan'daki Politik Sisteme karşı Tavrı	81
330. Hizbullah'ın Anayasası (Açık Mektup/al-risal al-maftuha)	81
331. Hizbullah'ın İsrail'in Güney Lübnan İşgaline Tepkisi	81
332. Ta'if Anlaşması.....	82
333. Hizbullah'ın Taif Anlaşmasına Bakışı	83
34. Hizbullah'ın Kurultayları.....	83
35. Hizbullah'ın İnfıtah (Diyalog ve Katılım) Politikası (1991-2005)	84
350. Hizbullah'ın İç Savaş sonrası Lübnan Genel Seçimlerindeki Başarısı ve Seçim Programları	85
351. Hizbullah'ın Lübnan'daki Farklı Gruplarla Kurduğu Diyalog	86
36. Hizbullah'ın İsrail ile Çatışmaları (1996 Gazap Üzümleri Operasyonu)	86
360. Gruplararası Lübnan Tugaylarının Oluşturulması	87
361. İsrail'in Güney Lübnan'dan Çekilmesi	87
362. Shib'a Çiftlikleri	87
363. Hizbullah'ın Anayasasını (Açık Mektup) değerlendirmesi	88
37. BM'nin 1559 Sayılı Kararı	89
370. Suriye Kuvvetlerinin Lübnan'dan Çıkması	89
371. Lübnan 2005 Genel Seçimlerinin Sonuçları	90
38. 2006'da Meydana gelen İsrail-Hizbullah Çatışması.....	90
39. Hizbullah'ın gördüğü desteğin sebepleri	91
390. Halkın Zavallı Durumu ve Hizbullah'ın Yardımları	91
391. Eski İdeolojilerin Etkisizliği, Dış Müdahaleler ve Hükümetin Yetersizliği	91
392. Hizbullah'ın Geçirdiği ve Geçirmesi Muhtemel Değişim	92
4. SONUÇ ve ÖNERİLER	94-95
YARARLANILAN KAYNAKLAR	96-106
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

Terörizm, son yıllarda kazandığı ivmeyle, özellikle de 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de İkiz Kulelere yapılan saldırılar sonrasında, dünyanın en çok konuştuğu ve tartıştığı olayların başında gelmektedir. Ancak bu kadar konuşulup tartışılmasına rağmen terörizmin ne olduğu tam anlamıyla ortaya konamamıştır. Bunun başlıca sebebi sınırın bir tarafında terörist olarak nitelendirilenlerin diğer tarafta özgürlük savaşçısı veya hakkını arayan bir kahraman olarak görülmesidir. Bununla beraber bir eylemin terörizm, bir kişinin de terörist olarak nitelendirilebilmesi için sahip olması gereken belli özellikler vardır. Bunlara örnek olarak politik amaç ve şiddet kullanımı veya kullanma tehdidi gösterilebilir. Terörizm ayrıca birçok şekilde ortaya çıkmaktadır, yani farklı türleri mevcuttur.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de İkiz Kulelere yapılan saldırılar sonrasında İslami terörizm, İslamcılık, İslami radikalizm gibi kavramlar da çok sık dile getirilmekte ve İslam dini terörizmle bağdaştırılmaya çalışılmaktadır. Oysa İslam dini diğer ilahi dinler gibi insanlığa barış ve huzur getirmesi için gönderilmiştir. İslamcılık, Batının bilim, sanayi, ekonomi, askeri vs. gibi alanlarda ilerlemesi ve İslam ülkelerini hegemonyası altına alması sonucu, yüzyıllarca insanlığa her alanda ışık tutan İslam medeniyetinin nerede hata yaptığını bulmaya çalışması ve batı düzeni olarak adlandırılan günümüz dünya düzenine son vermeye, onun boyunduruğundan kurtulmaya çalışma çabasıdır. İslamcılar İslam’ın eski ihtişamını yeniden inşa etme gayreti içindedirler. Bu amaçlarla yola çıkan İslamcılar genellikle şiddeti pek tasvip etmemekle beraber şiddete başvuran İslamcı örgütler de mevcuttur. Bu örgütlerin terörist örgütler olarak sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağı ise genellikle tartışma konusudur çünkü sorunun cevabı kime sorulduğuna göre farklılık göstermektedir.

Son yıllarda adından en fazla söz edilen İslamcı örgütlerin başında Hizbullah gelmektedir. 2006 yılının yaz aylarında İsrail’in iki İsrail askerini Hizbullah’ın rehin aldığı gerekçesiyle Lübnan’a asker çıkarması ve Hizbullah’ın bu ülkeyi İsrail’e karşı savunması bunun en önemli sebebidir. Hizbullah 1980’li yılların başında, İran’ın da desteğiyle çok

karışık bir iç yapıya sahip olan ve iç savaşların sıkça görüldüğü Lübnan'da haklarını tam olarak elde edemeyen ve İsrail-Filistin çatışmalarından büyük zarar gören Şiilerin haklarının savunucusu olmuştur. İslamcı bir kimliğe sahip bir örgüt olmakla beraber terörist olup olmadıkları göreceli bir durumdur.

03. Summary

Terrorism is one of the world's most debated and argued topics because of the momentum it gained in recent years and especially after the Twin Tower attacks which took place on 11 September 2001 in the USA. However; despite being argued by so many people what terrorism is has not yet been made clear. The main reason for this is that one man's terrorist is another man's freedom fighter. Although there are not certain definitions there are some necessary features to call an event terrorism and someone a terrorist. For example, there must be a political cause and the use or threat to use violence. Terrorism is not uniform in that it has different types.

After the Twin Tower attacks which took place on 11 September 2001 in the USA, the terms such as Islamic terrorism, Islamism, Islamic radicalism etc. have been used many times and Islam has been tried to be presented as a religion of terrorism. However; like other divine religions Islam has been sent to bring peace and happiness to all mankind. Islamism is the struggle of the Islamic Civilization which for many years had enlightened mankind to restore its period of glory after the West made great advancements in fields such as science, industry, economy and military and took this civilization under its yoke. Islamists aiming to serve this purpose generally do not approve of the use of violence but there are some Islamists who do. Whether these are terrorist organizations or not is a matter of debate because the answer changes according to the person being asked.

One of the most famous Islamic organizations in recent years is Hizbullah. The fact that Israel attacked Lebanon claiming that Hizbullah abducted two of its soldiers in the summer of 2006 and Hizbullah defended this country against Israel is the main reason for this. Hizbullah, established with the support of Iran, has been the defender of the rights of the Shi'a living in Lebanon which is a country in which there is always unrest and suffers from Israeli intrusion. Hizbullah is an Islamist organization but whether it is a terrorist organization is a matter of opinion.

04. Kısaltmalar Listesi

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CIA	: Merkezi Haberalma Teşkilatı
EMEL	: Lübnan Direniş Tugayları
FBI	: Federal Araştırma Bürosu
FIS	: İslami Kurtuluş Cephesi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GLO	: Güney Lübnan Ordusu
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
Hz.	: Hazret-i
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IRA	: İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu
PKK	: Kürdistan Komünist Partisi
SAVAK	: İran Gizli Servisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı
TV	: Televizyon
UNIFIL	: Lübnan Barış Gücü
YY	: yüzyıl
v.b.	: ve benzeri, ve benzerleri.

GİRİŞ

Bu günlerde politik arenada en fazla kullanılan kelimelerden biri “terörizm” kelimesidir. Terörist saldırılar sonucu her gün insanlar ölmekte ve bu suç türüne son verebilmek için dünya çapında milyarlarca dolar harcanmaktadır. Özellikle 11 Eylül’de ABD’de meydana gelen terörist saldırılar ve ABD önderliğinde başlatılan terörizmle mücadele koalisyonu oluşturma çabaları gündeme terörizmin ne olduğu sorusunu getirmiştir. Çoğu araştırmacı, “Birine göre terörist olan diğerine göre özgürlük savaşçısıdır” ifadesinden yola çıkarak terörizmin objektif ve uluslararası alanda kabul gören bir tanımının oluşturulmasının pek mümkün olmadığını düşünmektedir. Bu düşünceye göre, kimin terörist olduğu tamamen tanımlamayı yapan kişinin taraflı yorumuna bağlı hale gelmektedir.

Suriye birçok ülkenin terörizmi destekleyen ülkeler listesinde yerini almıştır. Ancak, Suriye yetkililerine sorulduğunda destekledikleri şeyin “terörizm” değil “bağımsızlık hareketleri” olduğunu söylemektedirler. Bu örnekten çıkarılabilecek en iyi sonuç örneğin, ABD’ye göre terörist olan bir örgütün, Suriye’ye göre bağımsızlığı için çabalayan bir örgüt olabilmesidir. Yani tanımlamayı yapmanın karşısına çıkan en önemli engel, olaya sınırın hangi tarafından bakıldığıdır ve terörizm uzun bir süre daha sübjektif bir kavram olmaya devam edecek gibi gözükmektedir. Uluslararası alanda kabul görmüş bir tanımının olmamasına rağmen terörizmin sahip olduğu bazı özelliklere bakılarak diğer suç türlerinden ayırt edilmesi sağlanabilir. Örneğin, suçun politik bir amaç için işlenmiş olması, saldırıların hedefinde sivillerin ve masumların olması v.b..

11 Eylül saldırılarından sonra ABD terörizmle mücadele amacıyla Afganistan’a karşı bir harekate girişmiştir. Afganistan’ın ardından Irak gelmiştir. Bu iki ülkenin de nüfuslarının büyük çoğunluğunun Müslüman olması dikkat çekicidir. Son yıllarda dünya kamuoyunda maalesef İslam dini ve özellikle de İslamcılar terörizmle özdeşleştirilmeye çalışılmaktadır. Buna örnek olarak ABD tarafından gerçekleştirilen bu saldırılar, örneğin İngiltere veya ABD’ye girmek isteyen Müslümanların kontrollerinin çok daha büyük bir

titizlikle yapılması veya Danimarka’da İslam dininin Peygamberi olan Hz. Muhammed’in elinde silahlarla çizilmiş karikatürleri gösterilebilir. Bu noktada bunun yanlış bir kamu olduğunu ifade etmekte fayda vardır çünkü “Komşun açken tok yatma” veya “Birbirinizle hayırda yarışın” gibi tavsiyelerde bulunan bir dinin terörizmle ne kadar bağlantısının olabileceği ortadadır.

İslamcılar, İslamın Hıristiyanlık gibi sadece özel hayatla sınırlı ve kişinin iç dünyasını ilgilendiren bir din olmadığını, hukuki, ekonomik ve sosyal kurallara sahip ve insanın toplumsal yaşamını da biçimlendiren bir din olduğunu düşünmektedirler. İslamcıların en büyük isteği geçmişte çok ihtişamlı bir medeniyete sahip olan İslam dünyasının tekrar o günlere dönebilmesidir. Müslümanların büyük bir çoğunluğunun bugün içinde buldukları durumun (ki bu durum Batılı ülkelerle kıyaslandığında pek iç açıcı değildir) İslamiyet’ten sapmalarına bağlamaktadırlar. Onlara göre bu durumun başlıca sebepleri, Batı’dan devşirilen ve İslam ile hiç bağlantısı olmayan politik, ekonomik ve sosyal sistemler, Batılı bir yaşam tarzı ve Batı’nın çıkarlarına hizmet eden baskıcı yerel idarecilerdir. 1. Dünya Savaşından Türkiye, İran ve Afganistan hariç bütün Müslüman ülkelerin sömürge haline gelmiş olması bu sebeplerin başlıca kaynağıdır. İslam topraklarının kalbine İsrail’in kurulması ve Arap devletlerini savaşlarda mağlup etmesi onlar için bir nefret kaynağıdır. İslamcılar bu durumlara karşı mücadele etmektedir, ancak çeşitli İslamcıların veya İslamcı örgütlerin seçtiği mücadele yöntemi barışçıl iken, bazıları da radikal veya terörizm unsurları içeren yöntemler tercih edebilmektedir. Bu noktada seçilen yöntemin sonuna kadar kullanılacak yöntem olmadığını belirtmekte fayda vardır. Yani radikal başlayan bir örgüt ılımlı bir örgüte, ılımlı başlayan da radikal bir örgüte dönüşebilmektedir.

Bazı devletler tarafından terörist örgüt olarak nitelendirilen İslamcı örgütlerden biri de Lübnan’da faaliyet gösteren Hizbullah’tır. Lübnan, bünyesinde çok çeşitli etnik gruplar barındıran bir ülkedir ve bu tür ülkelerin çoğunda olduğu gibi burada da bu gruplar arasında zaman zaman çatışmalar yaşanmıştır. Lübnan’daki çatışmaların temel kaynağı grupların politik sistemde ya yeterince temsil edilmemeleri, ya da hakkettiklerinden fazla oranda temsil edilmeleriydi. 1943 yılına kadar Fransız mandası olarak varlığını sürdüren Lübnan bu tarihten sonra bağımsızlığını kazanmış ve uygulamaya konan Ulusal Pakt ile ülkedeki hakimiyet hiç de hak etmedikleri bir şekilde Marunilerin eline geçmiştir. Bunun

anlamı her şeyden en fazla onların faydalanmasıydı. Bu diğer grupların tepkisine yol açmış ve zaman zaman devam eden çatışmalar, Filistin sorununun da Lübnan'a kaymasıyla, 1975 yılında başlayan ve 1990 yılında sona eren bir iç savaşa dönüşmüştür.

Hizbullah böyle bir ortamda İran'ın da desteğiyle nüfuslarına oranla ülkede en az temsil edilen ve en fakir grup olan Şiiilerin çıkarlarını korumak, İslami bir devlet kurmak ve Filistin sorunundan dolayı ülkeyi işgal eden İsrail güçleriyle mücadele etmek için kurulmuştur. İç savaşın sona ermesi ve Taif Anlaşmasında Hıristiyanlarla Müslümanların eşit bir şekilde temsil edilmesi maddesi yürürlüğe konduktan sonra Hizbullah Lübnan'daki politik sisteme dahil olarak İslami devlet kurma fikrinden vazgeçmiş ve katıldığı seçimlerde büyük başarılar kazanmıştır. Hizbullah infitah (yumuşama) politikası benimsemiş ve Lübnanlılaşmaya başlamıştır. Aldığı destek sadece Şiiilerle sınırlı kalmamış, diğer gruplardan insanlar da Hizbullah'a sempati duymaya başlamışlardır. Bunu büyük ölçüde yaptığı hayır işlerinden ve halka olan desteklerinden sağlamıştır. Bu yardımlar Lübnan devletinin yapması gereken ancak çeşitli nedenlerle yapmadığı yardımlardır. Hizbullah, iç savaştan sonra da ülkeyi işgal etmeye devam eden İsrail'e karşı mücadelesini sürdürmüş ve 2000 yılında İsrail'in işgal ettiği toprakların büyük bir kısmından çekilmesini sağlamıştır. Bu şartlar altında Hizbullah terörist bir örgüt müdür? Bu sorunun cevabı terörizmle ilgili her soruda olduğu gibi kime sorulduğuna göre değişmektedir. Bir İsrailiye sorulursa büyük ölçüde "evet" cevabı alınacak, ancak bir İranlıya sorulursa cevap yüksek ihtimalle "hayır" olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TERÖRİZM

Terörizm son yıllarda günlük yaşantımızda çok sık duyduğumuz bir kelimedir. Bu kelimenin kullanımı 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de İkiz Kulelere yapılan saldırılar sonrasında büyük ivme kazanmış ve ABD önderliğinde terörizme karşı mücadele sloganıyla faaliyetler başlamıştır. Afganistan işgal edilmiş, Bin Ladin dünyanın en çok aranan kişisi olmuştur. Haber bültenleri her gün konuyla bağlantılı olaylardan bahseder olmuştur. Peki, terörizm nedir?

10. Terörizmin Tanımı

Terörizm, tarihin derinliklerine uzanan bir olgu olmasına rağmen, henüz tanımı üzerinde uzlaşma sağlanamamış bir kavramdır. Bunun temel olarak iki tane sebebi vardır. Bu sebeplerin birincisi terörizmin uzun bir geçmişe sahip olması ve zaman ilerledikçe farklı şekillerde ortaya çıkmasıdır. Bu sebepten dolayı, terörizmi anlayabilmek için terörizmin tarihi gelişimini de incelemek gereklidir. İkinci sebep ise terörizmin subjektif bir kavram olmasıdır. Bundan kasıt, sınırın bir tarafında terörist olarak nitelendirilenlerin diğer tarafta özgürlük savaşçısı veya haklı bir dava için savaş veren birer kahraman olarak görülmesidir. Bu bağlamda, çalışmamızın bu kısmında terörizmin tanımı ve tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Terörizmin ne olduğunu anlayabilmek için onunla iç içe geçmiş ve çoğu zaman onunla karıştırılan, fakat aslında onun temelini oluşturup farklı bir şey olan terör kavramının ne olduğunu anlamak gereklidir.

Latince “terrere”den gelen terör sözcüğünün, “korkutmak, dehşete düşürmek, korkup kaçırmak, caydırmak” gibi anlamları vardır. Türkçedeki karşılığı, “korkutma, yıldırma ve tedhiş” anlamına gelmektedir (ALKAN, 2002, s. 11).

Ülkemizin 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununa göre:

“Terör, baskı, cebir, şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir.” (DENKER, 1997, s.3).

Bir başka tanımda terör, “insanları yıldırma, sindirme yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit etme eylemidir.” (BOZDEMİR, 1981, s. 523).

Emekli general Suat İlhan'a göre, en kısa tanımı ile terör, “örgütlü ve kuralsız şiddet hareketidir” (ALKAN, 2002., s.13).

Bütün bu tanımlardan görüldüğü üzere, terör tanımının hakim öğelerini “şiddet” ve “korku” kelimeleri oluşturmaktadır. Buna göre, herhangi bir linç olayında ya da trafik kazasında bile terörün varlığından söz edilebilir. Terörizm ise terörden farklı olarak siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı bir yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışıdır (DENKER, 1997, s. 3).

Terörizmin kısaca, “siyasal amaçlar için terör kullanımı” olduğunu belirten ve onu bu yönüyle terörden ayıran özelliğine rağmen terörizm konusunda uluslararası camiada henüz kabul görmüş bir tanım mevcut değildir. Hemen hemen her ülkenin farklı bir biçimde tanımladığı terörizmin 1936'dan 1981'e kadar 109 değişik tanımının yapıldığı tespit edilmiştir (DENKER, 1997. s. 4). Konuyla ilgili uzmanların yer aldığı akademik çevrede bile ortak bir tanıma varılmış değildir. Bunun nedenleri arasında daha önce de bahsedildiği gibi terörizmin uzun bir geçmişe sahip olması, zaman ilerledikçe farklı şekillerde ortaya çıkması ve terörizmin sübjektif bir kavram olması gösterilebilir. Ayrıca, bazı ülkeler ulusal bağımsızlık hareketlerinin terörizm kapsamı dışında değerlendirilmesini isterken bazıları

da diktatörlüklere veya polis devletlere karşı savaşılan oluşumları bu kapsamın dışında tutmaya çalışmaktadır (LUTZ, 2005, s. 19).

Bununla beraber, terörizmin uluslararası boyuta ulaştığı, devletlerin kendi menfaatleri için içeride veya dışarıdaki terörist grupları desteklediği günümüzde, terörizmle etkili bir şekilde mücadele edebilmek için terörizmin uluslararası alanda kabul gören bir tanımının olması şarttır. Böyle bir tanım olmadığı sürece tam olarak ne ile mücadele halinde olduğumuzu bilemez, terörizme destek veren ülkelere karşı hiçbir yaptırım uygulayamaz, terörizme karşı uluslararası anlaşmalar imzalayamaz veya siyasi suçluların (ki terörizmin temelinde de siyasi suç vardır) iadesine yanaşmayan devletlere karşı hiçbir önlem alamayız (GANOR, 2002, s 300).

Terörizmin ne olduğunu daha iyi anlamak için farklı tanımları incelemekte yarar vardır.

FBI'ye göre terörizm, “Politik veya sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla bir hükümeti veya halkı korkutmak veya yıldırma için kişilere veya mülke karşı kanun dışı şiddet veya güç kullanımınıdır.” (WHITTAKER, 2001, s. 3).

İngiltere Hükümetinin tanımında terörizm, “Politik, dini veya ideolojik bir hedefi gerçekleştirmek amacıyla, herhangi bir kişi veya mülke karşı şiddet kullanımı veya kullanma tehdididir.” (WHITTAKER, 2001., s. 3).

Meydan Larousse Ansiklopedisi terörizmi şöyle açıklamaktadır, “İhtilalci grupların giriştiği şiddet eylemlerinin tümü, tedhişçilik, bir hükümet tarafından uygulanan şiddet rejimi.” (ALKAN, 2002., s.12).

Fransız Terörle Mücadele Kanununa göre terörizm, “Baskı veya şiddet yoluyla mevcut kamu düzeninin ciddi olarak bozulması maksadıyla bireysel veya toplu olarak bulunulan herhangi bir faaliyettir.” (ALKAN, 2002., s.13).

CIA'nın tanımında, “Terörizm, bir kitleyi etkilemek için devlet dışı grupların masumlara uyguladığı planlı ve politik olarak motive edilen şiddettir.” (WEBEL, 2004, s.8).

Terörizmi daha iyi anlayabilmek için farklı tanımların ortak özelliklerini şu şekilde sıralanabilir:

Terörizmi diğer şiddet türlerinden ayıran en önemli özellik, şiddetin siyasi amaçlarla ortaya çıkmasıdır (LONG, 1990, s 5). Teröristlerin gerçekleştirmeye çalıştıkları siyasi değişiklikler, politika değişiklikleri, lider değişikliği, hükümet yapısında değişiklik veya devletin sınırlarında yapılacak değişiklikleri bile kapsayabilir.

Bir eylemi terörizm yapan ikinci husus ise şiddetin kullanılması veya kullanımına yönelik bir tehdidin var olmasıdır (BADEY, 1998, s. 93). Şiddet kullanımı terörizmin amacına ulaşmasında çok önemlidir, hatta bazen kullanılacağı yönünde bir tehdit bile arzulanan sonucu doğurmaktadır. Ancak tehdidin arzulanan sonucu vermesi için tehditte bulunan örgütün daha önce şiddet kullanmış olması gerekmektedir. Aksi halde bu tehdidin inandırıcı olması ve amacına hizmet etmesi mümkün değildir.

Terörizmin esas hedefi seçtiği kurbanlar değildir. Onlar sadece araçtır. Esas amaç daha geniş bir kitleye dehşet ve korku salarak yıldınlık yaratmaktır. Örneğin bir yetkilinin infazı ancak diğer yetkilileri uyarmak veya onları korkutmak için yapılmışsa terörizmdir (BELL, 1975, s. 8). İnfaz sadece o yetkiliyi o makamdan almak için yapılmışsa bu terörizm değildir (CAMPBELL, 2000, s. 2). Benzer bir şekilde, teröristlerin sıkça başvurduğu bombalama gibi şiddet türlerindeki amaç halka genel olarak korku salmak ve hükümetin kendi vatandaşlarını koruyamadığına onları inandırmaktır. Toplumun bütün kesimlerine kendilerinin de risk altında oldukları gösterilmeye çalışılmaktadır ve bu yönüyle terörizm korku yaratmayı hedefleyen psikolojik bir savaştır (CHALK, 1996, s. 13). Şiddet terörizmin hedefine muhalif olanların şevkini kırmaya yöneliktir ve kurbanlar mesaj gönderme aracıdır. Yaratılan korkunun amacı hedef kitleye başka bir hareket tarzı benimsetmektir (CHARTERS, 1994, s.2). Hedef kitle politikacılar, hükümet yetkilileri, hükümetin destekçileri, devletin terörü desteklemesi durumunda hükümetin muhalifleri veya etnik veya siyasi bir grubun üyeleri olabilir.

Birçok tanımda saldırıların hedefinde sivillerin ve masumların olması koşulu vardır (RADU, 2002, s. 276). Bu çok net bir açıklama değildir çünkü ayrıca sivil ve masum kelimelerinin tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu durumda söylenebilecek en uygun şey

sivillerin ve masumların genellikle hedef olduğu ama bazen bunların dışında da hedeflerin seçildiğidir (LUTZ, 2005., s. 19).

Terörizmin etkili olabilmesi için hedef kitlenin saldırıların farkında olması gereklidir. Bir saldırının gerçekleştiğinden kimsenin haberi yoksa teröristler temel bir alanda başarısız olmuşlar demektir (LUTZ, 2005., s. 19). Eylemlerini duyurma ihtiyacı, teröristleri medyanın ilgisinin daha yoğun olacağı yerlere yöneltmektedir.

Terörizmin amacına ulaşabilmesi için örgütlenme çok önemlidir. Siyasal hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için tekerrür ve sistemli bir eylem planı gereklidir (CHALK, 1996, s.17). Tek bir kişinin bunu istikrarlı bir şekilde sürdürmesi pek mümkün değildir.

Bir şiddet eyleminin terörizm sayılabilmesi için devlet dışı bir aktör şiddeti ya gerçekleştirmektedir, ya şiddetten etkilenmektedir, ya da bunların her ikisi bir arada olmaktadır. Bununla beraber, devletler savaş hali dışında da birbirlerine karşı terör yaratma amaçlı faaliyetlere girişebilmektedir fakat bu eylemler terörizm olarak adlandırılmamaktadır (LUTZ, 2005, s. 20). Bu tür eylemler uluslararası hukukta insanlığa karşı işlenen suçlar olarak isimlendirilmektedir (GANOR, 2002, s. 288).

Terörizmin tanımlarında sıkça rastlanan bir başka özelliği ise güçsüzlerin silahı olmasıdır. Ayrılıkçı gruplar demokrasilerde seçim kazanamayınca veya farklı politik sistemlerde karar verme sürecine aktif olarak katılamayınca terörizme başvururlar. Ayrılıkçılar yeteri kadar güçlüyse bir darbe gerçekleştirebilir veya silahlı bir isyana girişebilirler. Hükümete doğrudan saldırma gücüne sahip olmamaları durumunda ise güçsüzlerin silahı olan terörizme başvururlar. Terörizm düşük maliyetle yüksek kazanç sağlayan bir metottur (WILKINSON, 2000, s. 13).

Tanımlarda bulunan bu ortak özelliklerden yola çıkarak terörizm şu şekilde tanımlanabilir: Terörizm, politik hedef ve amaçları olan, şiddet kullanımı veya kullanma tehdidi içeren, seçtiği kurbanları esas hedef kitleye bir mesaj iletmek için kullanan, bir örgüt tarafından gerçekleştirilen, şiddetin veya tehdidin devlet dışı aktörler tarafından ya gerçekleştirildiği ya bundan etkilendiği ya da her ikisinin bir arada olduğu güç kazanmayı hedefleyen bir siyasal şiddet ve psikolojik savaş türüdür.

11. Terörizmin Tarihi Gelişimi

Günümüzün terörizm olgusunu gereği gibi anlayabilmek için, öncelikle bu olgunun tarihsel arka planına bakmak yararlı olabilir. Bu bağlamda ‘terör’ kavramı, ilk defa Fransız Devrimi’nden sonra 05 Eylül 1793 ve 27 Temmuz 1794 tarihleri arasında yaşanan ve bu dönemi belirten ‘terör düzeni’ ve ‘terör yönetimi’ şeklinde kullanılmıştır. Birçok araştırmacı, modern terörizmin Fransız İhtilali sonrası bir dönemde doğduğunu ileri sürmektedirler. Ancak kavramların bu dönemde kullanılmaya başlanmasına rağmen, daha önceki dönemlerde de terörizm eylemleri var olmuştur.

Terörist hareketlerin tarihte bilinen en eski örneklerinden birisi, dinsel bir tarikat olan ‘Sicari’ hareketidir. Sicari’ler, M.Ö. 72 – 66 yılları arasında Filistin’de dini nitelikli ve örgütlü bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Tarihi kaynaklara göre bu tarikat, faaliyetlerini katı kurallara bağlı olmaksızın, şartlara bağlı olarak değişebilen taktiklerle yürütmekte, düşmanlarına gündüz ve özellikle kalabalık tatil günlerinde saldırmaktadırlar. Bunlara ‘Sicari’ ya da ‘Sicariler’ denmesinin sebebi, Sicari’lerin saldırılarında en çok kullandığı silah türünün ‘Sica’ adı verilen ve kolayca gizli bir şekilde taşınabilen küçük bir hançer/kılıç olmasıdır. Kendilerini milliyetçi ve vatansever olarak tanımlıyorlardı. Sicari’lerin öncelikli hedefleri ise, Mısır ve Filistin’deki dönemin Yahudi Barış Partisi’nin ılımlı mensuplarıydı çünkü bunların Romalılarla işbirliği içinde olduklarını düşünmekteydiler. Romalılar da zaman zaman kurbanları olmaktadır (WOLF-FRANKEL, 2006, s. 264).

Siyasal amaçlı şiddet ve terörist örgütlenmelere tarihin derinliklerinden diğer bir örnek de, Sicari’lerden yaklaşık bin sene sonra yine Ortadoğu’da ortaya çıkan ve ‘suikastçılar’ anlamına gelen Haşşaşi’lerdir. Bunlar yaygın bir şekilde, özellikle haşhaş olmak üzere, uyuşturucu maddeler kullandıkları için genellikle ‘Haşhaşınlar’ ya da ‘Haşşaşiler’ olarak bilinirler. Şiiliğin bir kolu olan İsmâiliye mezhebine bağlı kimseleri etrafında toplayan bu tarikat ve örgütü kuran kişi ve en önemli lideri Hasan Sabbah’dır. Hasan Sabbah, 1070’li yıllarda bu dönemde yaygınlaşmaya başlayan Batınilik mezhebini kabul etmiştir. Batıniler, Kur’an-ı Kerim’in ve hadislerin bir zahir (görünen), bir de bân (gizli) manasının olduğu ve bunların ancak Allah tarafından belirlenmiş mâsum bir imam tarafından anlaşılabileceğini iddia ederler. Tanrı’nın, imamların bedenine girdiğine ve kâinatı onlar

vasıtasıyla yönettiğine inanırlar. Batnilere göre peygamberler, insanlara farklı emir ve yasaklar getirerek birbirleriyle çelişmişler, güzel olan bazı hususları insanlara yasaklamışlar, buna karşılık, zor olan bazı hususların yapılmasını emrederek insanları gereksiz yükümlülükler altına sokmuşlardır. Haşşaşi'lerin büyük bir gizlilik içinde hareket eden örgütsel bir yapılanmaları vardı. Bu yönüyle çağdaş terör örgütlerine benzemektedir. Bu dönemlerde, yani 11, 12 ve 13. asırlarda, Selçuklu Devleti, bu bölgenin en güçlü ve etkili devletlerinin başında gelmektedir. Haşşaşi'lerin en önemli hedeflerinden birisi de Selçuklu Devleti ve devlet adamları olmuştur. Hasan Sabbah, günümüzdeki terör örgütleri gibi, çok güçlü düşmanlarıyla meydan savaşlarında yüz yüze savaşamayacağını düşündüğünden; iyi örgütlenmiş, gizli, disiplinli küçük bir grupla hileli yollardan düşmana karşı savaşmak ve zarar vermek istemiştir. Barındığı Alamut Kalesi'ni kurtarılmış bölge haline getirmiş ve buradan gerilla tarzı mücadelenin esasını teşkil eden 'vur-kaç' taktiğiyle bölge devletlerinin ordularına meydan okumuştur. (GARRISON, 2003, s. 44).

Terörizmin ilk dönem tarihinde Sicari'ler ve Haşşaşi'lerin dışında bahsetmeden geçilmemesi gereken bir grup da, Hindistan'da bir tarikat olan Thug'lardır. Hint tanrıçası Kali'ye kurban adama düşüncesine dayanan Thuggee inancına bağlı olan Thug'lar ölümü küçük görüyorlar ve gerçek amaçlarını net olarak ortaya koymuyorlardı. Öldürecekleri kişilerin seçiminde fark gözetmiyor, kurbanlarını ipekten bir ipe boğuyorlardı. (KONDRASUK-BAILEY-SHEEKS, 2005, s. 267).

1789'da Fransız İhtilali, bilindiği gibi dünya tarihinin önemli dönüm noktası olaylarından birisidir. Fransız İhtilali, varlıklı toprak sahipleri olan Fransız burjuvazisinin önderliğinde Fransa Krallığı'na karşı gerçekleştirilmiştir. Burjuvazi, Fransız halkını 'özgürlük, eşitlik ve kardeşlik' sloganlarıyla harekete geçirmiştir. Fakat devrim gerçekleşikten sonra, Fransız halkı devrimden umduğunu bulamamış, bu kez burjuva kesimini temsil edenlerin kurmuş oldukları Konvansiyon, halk üzerinde baskı kurmaya başlamıştır. Bu nedenle, güya Fransız halkının yararına gerçekleştirilen devrim, ilk günlerinde bir taraftan saray tarafından yürütülen karşı devrimci girişimcileri bastırmaya çalışırken; diğer taraftan hayal kırıklığına uğramış olan köylülerin karşı devrimci ayaklanmalarıyla karşılaşmıştır. Karşı devrimci ayaklanmalar, Konvansiyon'un 21 Eylül 1792'de Cumhuriyeti ilan etmesine kadar sürmüştür. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Jakobenler Meclis'te çoğunluğu ellerine geçirmişler ve 1793'te iktidara gelmişlerdir.

1793 yılı, aynı zamanda köylü ayaklanmalarının doruk noktasına çıktığı bir yıl olmuştur. Konvansiyon, karşı devrimci girişimleri bastırabilmek ve Cumhuriyetin içerde ve dışarıda güvenliğini sağlayabilmek amacıyla, her türlü suça karşı bir mahkeme kurmaya karar vermiştir. Bu amaçla 13 Mart 1793'te 'Olağanüstü Ceza Mahkemeleri' ya da diğer bir adıyla 'Devrim Mahkemeleri' kurulmuştur. Devrim Mahkemeleri'nin kurulduktan sonra, bir dizi sert kanun çıkartılmış ve katı bir merkezileşmeye dayalı bir iktidar oluşturulmuştur. Sonuçta, özgürlük, eşitlik ve adalet adına gerçekleştirilen devrim, mutlak 'diktatörlüğe' dönüşmüştür. Devrim; cumhuriyeti, demokrasiyi ve adaleti koruma adına 'halk düşmanı' ilan ettiklerini giyotinle cezalandırmıştır. Devrimin ve Cumhuriyetin savunusunu yaptığını iddia eden Jakoben diktatörlüğü, karşı devrimci girişimleri cezalandırmak amacıyla terörü gündeme almanın zorunlu olduğunu ileri sürmüştür. Devrim Mahkemeleri'nin kurucusu olan Georges Jacques DANTON (26 Ekim 1759 – 05 Nisan 1794) 'halkın mutluluğu' ve 'halkın korkunç olmaması' için yıldırıcı önlemlerin gerekliliğini vurgulamıştır. Devrim Mahkemeleri'nin kurulmasını sağlayan söylevinde, Mahkeme'nin amacını, en açık ifadeyle 'suçluların kellesini uçurmak' olarak açıklamıştır. Olağanüstü Ceza Mahkemeleri'nin kurulduğu Mart 1793 ile Jakobenler'in lideri olan Maxmilien Robespierre'in (1758 – 1794) devrildiği 27 Temmuz 1794 arasındaki 17 ayı kapsayan 'terör dönemi' boyunca, binlerce karşı devrimci öldürülmüştür. Fransız Devrimi'nde terörün etkisini istatistiklerle ortaya koyan Donald Greer'a göre bu dönemde idam edilenlerin %79'undan fazlası işçi ve köylülerden oluşmaktadır. (GARRISON, 2003, s. 44).

Her tür hükümeti yıkmayı amaçlayan anarşistler 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Avrupa'da oldukça aktiftiler. En iyi bilinen anarşist grup Rusların oluşturduğu Narodnaya Volya'ydı. Bu grubun amacı diğer Çar'ların yanı sıra Çar 2. Aleksandr'ı öldürmekti ve bunu 1881 yılında gerçekleştirdiler. Anarşistler Çar ve Kralları öldürerek Avrupa'nın hükümetlerini yok edebileceklerini düşünüyordu. En belirgin özelliklerinden birisi, 'tek tek siyasal suikastlar' düzenlemektir. Anarşistler bunun yanı sıra terörizmin mesaj iletme yönüne de önem vermişlerdir. Anarşistlere göre sessiz yığınları uyandırmanın ve devrime sevk etmenin yolu terörizmden geçmekteydi. Anarşistler 1890–1908 yılları arasında Rusya, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Portekiz kral ve kraliçelerinin yanı sıra, Fransa Cumhurbaşkanı'nın infazını da gerçekleştirmişlerdir. Anarşistlerin en iyi bilinen iki eylemi Amerikan Başkanı Mckinley (1901) ve Avusturya-Macaristan veliahdı

Ferdinand'ın öldürülmesiydi. Bilindiği gibi bu ikinci suikast I. Dünya Savaşının tetikçisi olmuştur, bu da bize terörizmin sonuçlarının ne denli önemli olaylara yol açabileceğini göstermektedir. Sonuçta, 19. yüzyıl ortalarında gündeme gelen Rusya'daki sol terör hareketleri, günümüzün sistematik terör hareketlerinin izlerini bulduğumuz en önemli örneklerden birisidir. (GARISSON, 2003, s.45)

Marx, Engels, Lenin ve daha sonra Stalin, Maxmilien Robespierre'in teorilerini benimseyip, dünyanın modern teröristlerinin davalarını haklı çıkarmalarını sağlamak için revize etmişlerdir. Lenin ve daha sonra Stalin yeni bir toplum oluşturmak ve bu toplumun üzerinde baskı kurmak için devlet-destekli terörizmi (tepeden terörizm) desteklemiştir. Lenin ve Stalin terörizmi siyasi rakiplere karşı değil, bütün topluma karşı uygulamışlardır ve sonuç olarak da insanlar itaatkâr ve kolay yönlendirilir hale gelmişlerdir. Stalin Rusya'da gücünü pekiştirdikten sonra, dünyaya terörizmi kapitalizm ve emperyalizmden kurtulmak için bir silah olarak ihraç etmiş ve 2. Dünya Savaşından sonra, Soğuk Savaş döneminde, Sovyet liderler terörizmi batıya karşı kullanmışlardır. Savaştan sonra Sovyet Rusya'nın etkisi altına giren Doğu Avrupa ülkeleri terörizmi yaymada yardımcı olmuştur. (GARISSON, 2003, s.45)

1919 yılında gerçekleşen İrlanda İsyanı terörizmin gelişimine üç taktiksel metotla katkıda bulunmuştur. Bunlar: seçici terörizm, zamana yayılmış terörizm ve hücre operasyonlarıdır. Michael Collins önderliğindeki IRA'nın amacı İngiltere'den bağımsızlıklarını almaktır. Terörizmin hedefinde İngiliz görevliler (polisler, askerler, hakimler ve hükümet yetkilileri) vardı. Collins önderliğindeki IRA politik amaçlara ulaşmak için hedef bir kitlenin temsilcilerine karşı terörizm uygulamak kaydıyla seçici terörizmi hayata geçirmiştir. Günümüz terörizminde bu olgu yok olmuştur ve hedefte siviller vardır. 1919 isyanı, terörizmin başarıya ulaşabilmesi için bir sürece yayılması gerektiğini ortaya koymuştur çünkü süreç uzadıkça hükümetin mücadele şevki kırılıp anlaşma yoluna gidecektir. Son olarak da terörizme işlevsel bir taktik olan hücre sistemi getirilmiştir. Bu sistemde birçok bağımsız hücre vardır ve her birinin ayrı bir amacı vardır. Üyeler sadece mensup olduğu hücrenin amacını ve üyelerini bilmektedir. Dolayısıyla bir hücrenin ortaya çıkması diğerleri üstünde hiçbir olumsuz etkiye sahip değildir. Bu sistem 11 Eylül saldırılarında da kullanılmıştır. Bu hücrelerin farklı görevleri vardır. İstihbarat hücreleri gözetleme yapar, hedef seçer ve bilgi toplar. Lojistik hücreleri para sağlar,

pasaport sağlar ve sahte kimlik yaratır. Taktiksel hücreler ise saldırıyı gerçekleştirir. (GARISSON, 2003, s.46)

Hintlilerin İngilizlere karşı verdikleri bağımsızlık mücadelesi dünyaya iki teori kazandırmıştır, şiddet içermeyen karşı gelme (itaat etmeme) ve *Bombanın Felsefesi*. Bunların ilki Gandhi'nin felsefesi iken ikincisi terörizmin bağımsızlığa giden yolda kaçınılmaz olduğunu ve terör kullanımının bu meşru amaca giden yolda yine meşru olduğunu ortaya koyan bir felsefedir. Hindistan Sosyalist Cumhuriyet Birliği İngiliz vali yardımcısına karşı başarısız bir suikast girişiminden sonra Gandhi'nin yaptığı eleştiriye cevap vermek için 1929 yılında *Bombanın Felsefesi* başlıklı bir manifesto yayınlamıştır. Manifesto terörizmin kullanımı hakkında bilgi verip haklılığını ortaya koymuştur. Buna göre, terörizm baskı altında olan ülkede ortaya çıkmaktadır çünkü gençler bağımsızlık istemekte ve bu istek baskıyı uygulayana karşı nefret uyandırmaktadır. Terörizm devrimin kaçınılmaz bir safhasıdır. Terörizm baskıcıya korku salar, ezilene cesaret verir ve baskıcının üstünlük fikrini çürütür. Bağımsızlığa giden tek yol şiddetten geçmektedir ve son olarak kişinin kendi medeniyet ve ülkesine duyduğu saygı bu karşı koymayı gerektirmektedir. Bu beş ilke teröristin davasının haklılığını ortaya koymaktadır. Buna göre bağımsızlık sadece uğruna ölünecek değil, aynı zamanda uğruna öldürülecek bir olgudur. Bu felsefe bağımsızlığı kazanmaya yetmediyse de, isteklerin yerine getirilmesinde terörizmin bir araç olarak kullanılabilceği fikrini terörizme kazandırmıştır. (KONDRASUK-BAILEY-SHEEKS, 2005, s. 269).

Terörizm 2. Dünya Savaşından sonra da bağımsızlığa giden yolda bir araç olarak kullanılmaya devam etmiştir. 1940'lı ve 60'lı yıllar arasında, Afrika ve Ortadoğu'da, terörizmde hükümet yetkilileri hedef almaktan sivil halkı ve işgallerin işbirlikçilerini hedef alan bir sapma görülmüştür. 1967 yılında İsrail Ürdün, Mısır ve Suriye ordularını mağlup edip toprak kazandıktan sonra İsrail'i savaştan yok etme fikri yerini terörizm kullanarak ilgiyi İsrail/Filistin çatışmasına çekmeye bırakmıştır.

1966 yılında, Küba, Sovyet Rusya sponsorluğundaki Tri-Kontinental konferansa ev sahipliği yapmıştır. Bu konferans terörizmin beynelmilleşmesinin başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Avrupa, Asya, Afrika, Ortadoğu ve Latin Amerikalı terörist gruplar ulusal sınırları aşan mali, politik, işlevsel ve lojistik işbirliği yaratmak için bir arada

çalışmaya başlamıştır. Terörizm artık belli bölgelerle sınırlı değildi. Terörizm uluslar aşırı hale geldi. Sonraki yirmi yıl içinde uluslararası terörizm gelişti. 1970'lerde, Avrupa ve Ortadoğulu terörist gruplar Filistin davasına ilgi çekmek için beraber çalıştıklarından, Avrupa 10 yıl süren terörizm faaliyetlerine tanık olmuştur. Almanya'da Alman Kızıl ordusu Kara Eylül ile müttefik oldu; Fransa'da Action Direkt Alman Kızıl Ordusu ve İtalyan Kızıl Tugayları ile işbirliği yaptı; Japonya'da Japon Kızıl Ordusu Filistin Kurtuluş Örgütü ile işbirliğine gitti. Küba terörist grupların eğitim alanı oldu. Uluslararası teröristler kendilerini belli bir ülkenin vatandaşı değil de, milli sınırları aşan ortak politik veya sosyal amaçlarla hareket eden kişiler olarak görmeye başladı.

1960'larda, Soğuk Savaş tırmadıkça ve dünya iki kutuba ayrıldıkça terörizm yeni bir boyut kazandı: devlet destekli uluslararası terörizm. Hükümetler kendi politik çıkarları için terörizmi dünyanın farklı yerlerine ihraç ettiler. İran Hizbullah'a ve Libya Abu Nidal'a destek verdi. Irak, Küba, Sudan ve Cezayir dünyadaki terörist gruplara eğitim kamplarının yanı sıra ekonomik ve politik destek sağladı. Terörizm, Amerika destekli İsrail ve Sovyet Rusya'nın desteklediği Arap ülkeleri arasında Ortadoğu'da meydana gelen bir olay haline geldi. Uçak kaçırma eylemleri de ilk kez bu dönemde gerçekleşti. 1970'lerde Avrupa ve Amerika havayollarına karşı yirmiden fazla terörist saldırı gerçekleştirildi (GARISSON, 2003, s.48).

Bundan sonraki dönem terörizminin hâkim ögesini İslami terörizm veya bir başka ifadeyle İslami fundamentalizm oluşturmaktadır. Çalışmamızın ikinci bölümünde bu konu detaylı olarak ele alınacağından burada daha fazla üstünde durmuyoruz.

12. Terörizmin Türleri

Terör ve terörizm kavramları değişik araştırmacı, yazar ve ülkelere göre farklılık gösterdiğinden, standart bir sınıflamasının yapılması güçleşmektedir (DENKER, 1997, s.5).

Literatürde sayısız terörizm türü olmasına rağmen, temelde bunların türediği üç tane terörizm türü vardır. Bunlar etnik terörizm, ideolojik terörizm ve devlet terörizmidir

(STEVENS, 2005, s. 508). Ancak konunun daha iyi anlaşılması adına burada bu üç türden daha fazlasına yer verilecektir.

120. Devlet terörü

Amaçları ve odak noktaları farklı olmakla beraber, devlet terörü iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunların birincisi devletin kendi vatandaşlarına karşı terör uyguladığı *devlet terörü*, ikincisi ise bir dış politika aracı olarak devletin terörizmi desteklediği *devlet destekli terörizm*'dir

Devletin temel özelliklerinden biri zor kullanma yetkisine sahip olmasıdır. Bu yetkinin sınırlarının aşılması durumunda devlet terörü ortaya çıkmaktadır. Devlet yönetimini elinde bulunduranların, bu durumlarını muhafaza edebilmek için, idareleri altında bulunan resmi kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla şiddete başvurarak muhaliflerini ortadan kaldırmayı ya da sindirmeyi amaçlayan hareketler devlet terörü olarak nitelendirilmektedir (KELEŞ-ÜNSAL, 1982, s.4).

Başka bir tanıma göre devlet terörü, devletin kendi vatandaşlarına yönelik sistematik yıldırma, tutuklama, öldürme ve diğer baskı araçlarıyla terör uygulaması ve insan haklarını, yoğun, yaygın ve sistematik şiddet kullanımı ile ihlal etmesidir (TOPAL, 2005, s.30).

Devlet terörü daha çok totaliter rejimlerde veya iç karışıklıklar yaşayan ülkelerde karşımıza çıkmaktadır. İnsanların kalbine korku salarak yöneten Neron'un İmparatorluğu gibi, Hitler Almanya'sı ve Stalin Rusya'sı bu terör türünün en çarpıcı örnekleridir. Nazi Almanya'sında çoğu Yahudi olmak üzere altı milyon, Stalin döneminde SSCB'de yirmi milyon civarında insanın teröre kurban verilmesi devlet terörünün ne kadar yaygınlaşabileceğini göstermektedir (ALKAN, 2002, s. 20).

Devlet destekli terörizm bir devletin terörizmi dış politika aracı olarak kullanması ve bir başka devlete zarar veren bir örgüte para, silah, eğitim, sığınma ve siyasi işbirliği ile yardım etmesidir (STEVENS, 2005, s. 508). Bu tür teröre örnek olarak Türkiye ile arasında Kıbrıs, Kıta Sahaneliği, azınlıklar gibi birçok sorunu bulunan Yunanistan'ın bu

alanlarda Türkiye'nin elini zayıflatmak ve iç kargaşaya sürüklemek için terör örgütü PKK'ya verdiği destek gösterilebilir.

121. İdeolojik Terörizm

İdeolojik terörizmin amacı mevcut politik, sosyal ve ekonomik sistemi değiştirmektir. İdeolojik terörizmin en çarpıcı eylemleri sol örgütler tarafından gerçekleştirilmektedir. Sol terör örgütlerinin amacı kapitalist yönetimleri yıkarak komünist veya sosyalist rejimler oluşturmaktır. Bu tür terör örgütlerine örnek olarak İtalya'daki Kızıl Tugaylar, Almanya'da faaliyet gösteren Alman Kızıl Ordusu ve Japonya'da faaliyet gösteren Japon Kızıl Ordusu gösterilebilir (COMBS, 2003, s. 167). Sağ terör ise belirli bir ırkın üstünlüğüne dayalı, onu tek ve egemen ideoloji konumuna getirmeyi amaçlayan grupların uyguladıkları şiddet hareketleridir (GÜNDÜZ, 1996, s. 64). Sağ terörün amacı mevcut devlet düzenini yıkarak yerine ırk esasına dayalı bir devlet kurmaktır (ALKAN, 2002, s. 21).

122. Etnik Terörizm

Etnik terörizmin amacı, bir ülkedeki azınlığın kendi milliyetlerine dayalı olarak ayrı bir devlet kurma veya bazı imtiyazlara sahip olma gibi isteklerini gerçekleştirmektir. Etnik terörizmin kaynağı azınlıkların ekonomik, politik ve kültürel baskı altında oldukları yönündeki şikâyetleridir. Etnik terörizm ayrı bir kimlik oluşturmayı, rakip etnik grupları göç ettirerek nüfusu homojenleştirmeyi, uzlaşi ihtimalini ortadan kaldırmak için toplumu kutuplaştırmayı ve sonunda ulusal bağımsızlık emelini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu tür terörizme örnek olarak Sri Lanka'nın, 1972 yılından beri Tamil Eelam'a bağlı Bağımsızlık Aslanları (Liberation Tigers) tarafından gerçekleştirilen ve amacı ülkenin kuzey ve batı bölümlerindeki Tamil azınlık için bağımsızlık kazanmak olan acımasız terör olayları yaşaması gösterilebilir (STEVENS, 2005, s. 509).

123. Dini Terörizm

Din ve inanç farklılıklarını araç olarak kullanan, veya bir dini inancı yayma veya etkin kılma maksadıyla karışıklık ve kargaşa çıkarılması suretiyle dini inanç ihracına yönelik olarak yapılan terördür (DENKER, 1997, s.8). Bundan kasıt terörizmin dini farklılıklardan

da beslenebildiğini ortaya koymak ve bir dini hakim duruma getirmek için yapılan eylemlerin dini terörizmi teşkil ettiğini ortaya koymaktır.

Dini terörizmin dayanağı teolojik öğretilerdir. Dini terörizmin amacı dünyayı değiştirmek olduğundan, belli bir kitleye mesaj vermek gibi bir amaçları yoktur. Bunun yerine, bütün dünyaya mesaj vermek amacındadırlar. Dini teröristler, daha çok inanç ve öğretilere önem vermektedirler ve bu yönleriyle liderlerine olan bağlılıkları çok ileri düzeyli değildir. Dini terörizmin örnekleri Hıristiyanlar, Hindular ve Müslümanlar da dahil olmak üzere çeşitli dinlere mensup kişiler tarafından sergilenmiştir (STEVENS, 2005, s. 510). Dini terörizmin en yoğun olarak faaliyette bulunduğu bölge Ortadoğu olmasına rağmen, Japon Aum Shrinnyiko ve ABD’de faaliyet gösteren Tanrı’nın Ordusu örgütü bu terör türünün en gelişmiş ve refah düzeyi yüksek toplumlarda bile ortaya çıkabileceğinin göstergesidir.

124. Uluslararası Terörizm

Günümüzde terörün en önemli yanı, uluslararası nitelik kazanması ve bu ilişkilerini oldukça geliştirmiş olmasıdır (DİLMAÇ, 1997, s. 44). Bunun tezahürü olarak, terör örgütleri ekonomik yardım, barınma ve eğitim için dış destek arayışına girmektedirler. Bunun için de faaliyet yürüttükleri ülkenin haricindeki ülkelerdeki terör örgütleriyle irtibata geçerek işbirliği içerisine girmektedirler (ALKAN, 2002, s. 25).

Birden fazla ülkenin topraklarını veya vatandaşlarını içeren terörizm uluslararası terörizm olarak adlandırılır. Örneklendirilirse, bir ülkenin teröristlerinin başka bir ülkenin diplomatlarını, yöneticilerini veya iş adamlarını öldürmeleri, uluslararası sefer halindeki uçaklara saldırımları veya onları başka ülkeye uçmaya zorlamaları, uluslararası terörizmdir. Teröristlerin kendi ülkelerinde kendi yurttaşlarına veya hükümetlerin kendi uyruklarına karşı şiddet kullanımı, uluslararası terörizm kapsamına girmez (ERGİL, 1992, s. 140).

Terörizm eğer yabancılara veya yabancılara ait hedeflere yöneltilirse, hükümetler veya birden fazla devletin desteklediği unsurlarca yapılırsa, bir yabancı hükümetin veya

uluslararası örgütlerin siyasetlerini etkilemek için yapılırsa uluslararası nitelik kazanır (ALTUĞ, 1995, s. 14).

Maliyetinin düşük olması ve riskinin düşük olması devletlerin bu terörizm türüne destek vermelerine neden olmaktadır. Örneğin, İsrail ile savaşmayı göze alamayan Arap devletleri İsrail'e karşı faaliyette bulunan Filistinli örgütleri desteklemektedir.

13. Terörizm ve Diğer Şiddet Türleri arasındaki Farklılıklar

130. Terörizm ve Gerilla Savaşı

Gerilla savaşı, ideolojik, politik veya dini hedefleri gerçekleştirmek için güvenlik güçlerine karşı şiddet kullanımı olarak tanımlanmaktadır. Terörizm ise, ideolojik, politik veya dini hedefleri gerçekleştirmek için sivillere karşı şiddet kullanımı veya kullanma tehdidi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan da görüldüğü üzere, terörizm ve gerilla savaşının amaçları aynıdır. Farklılaştıkları nokta ise hedefleridir. Gerilla savaşçıları güvenlik güçlerini hedef alırken, teröristler kasten sivilleri hedef almaktadır. Bu tanıma göre, hiçbir terörist örgüt kendini “özgürlük savaşçısı” olarak niteleyemez, çünkü amacı ne olursa olsun sivilleri hedef alan ve kendi haklarını elde etmek için bile olsa başka insanların haklarını ihlal eden bir örgüt terörist bir örgüttür (GANOR, 2002, s.288). Teröristler ile gerillaları birbirinden ayıran diğer özellikler gerillaların askeri bir birim gibi hareket etmesi, yani üniforma giyinse de giyinmese de askeri kuralları uygulaması, sembolik olarak da olsa toprak işgalinde bulunması ve belli bir bölge üstünde nüfuz sahibi olmasıdır. Terörist oluşumlarda bu özelliklere rastlanmaz (WHITTAKER, 2001, s.8).

131. Terörizm ve Şahsi Suç

Teröristler gibi şahsi suçlular da şiddeti bir hedefi gerçekleştirmek için kullanırlar. Eylem türü terörizm ile benzerlik gösterebilir. Yani her ikisinde de adam kaçırma, kundakçılık vs. kullanılabilir. Terörizm ile şahsi suçların ayrıldığı en önemli nokta amaçlarıdır. Teröristin amacı sistemi değiştirmekken, şahsi suçlunun amacı tamamen kişisel çıkarlara hizmet etmektir. Şahsi suçlunun öldürmekte veya şiddet kullanmaktaki

amacı seçtiği kurban ile daha geniş bir kitleye mesaj vermek değildir. Seçtiği kurbanı uyguladığı şiddet sonucu zaten amacına ulaşmış olmaktadır (WHITTAKER, 2001, s.9).

132. Terörizm ve Özgürlük Savaşı

Terörizm ile çok sık karıştırılan bir başka kavram da özgürlük savaşıdır. Aralarındaki en büyük fark yine hedef seçtikleri kişilerdir. Özgürlük savaşçısı kasdi olarak masum insanlara saldırmaz. Yani, çocuklar, farklı bir dini inanışa veya etnik kökene sahip olanlar, turistler özgürlük savaşçıları tarafından hedef olarak seçilmezler. Çocuk, kadın demeden masum insanları acımasızca katleden, sadece siyasi fikirleri uyuşmadığı için insanları hedef alarak öldüren, demokratik kurum ve kuruluşlarda insanlara hizmet götürmek için çalışan kişileri hedef alan örgüt ve insanların özgürlük savaşçısı olması düşünülemez. Hak arama hiçbir zaman başka masum insanların en önemli hakkı olan yaşama hakkını elinden alarak yürütülemez. Özgürlük için savaşmanın anlamı, baskı ve zulme karşı savaşmaktır; baskı ve zulmün anlamı, insan haklarını ihlal, tecavüzdür; dolayısıyla özgürlük için savaş bu ihlale, tecavüze karşı çıkmadır. Özgürlük savaşçısının bu söylemlerini teröristten duymak da mümkündür. Terörist de kendi davasını haklı çıkarmak için bu tür söylemlere sıkça girer. Ancak çoğu zaman terörist, birçok kavramla birlikte anılsa da amaçları ve amaçlarına giden yolda yaptıklarıyla diğerlerinden ayrılır (AYDEMİR, 2006, ss. 12–13).

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSLAMCILIK

20. İslam Dini

İslam dünyanın en kalabalık ikinci dini ve en hızlı yayılan dinidir. İslam dünyasının (nüfusunun) büyük bir kısmı Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşamaktadır, ancak dünyanın pek çok yerinde Müslüman nüfus bulunmaktadır. ABD'de beş milyondan fazla Müslüman vardır. Avrupa'da ise en kalabalık Müslüman nüfusa sahip olan ülke Fransa'dır (KİNGSHOTT, 2003, s. 17).

İslam 14 yüzyıllık bir tarih ve bir buçuk milyara yakın inanana sahip bir dindir. Bu yönüyle tek bir İslam'dan bahsetmek mümkün değildir. Çünkü bu kadar geniş bir kitle tarafından bu kadar geniş bir coğrafyada hayata geçirilen bir dinde farklı gruplar inançlarını farklı şekillerde ifade edip yaşamaktadırlar. Bununla beraber, Müslümanların ortak özellikleri de vardır ve kendilerini Allah'a olan bağlılıklarıyla birleşmiş bir toplum (ümme) olarak görürler. Nerede yaşarlarsa yaşasınlar Müslümanlar tek bir Allah'a ve tek bir kitaba inanırlar. İnançlarının hayatın bütün alanlarına yayılması gerektiğine inanırlar. Dinin hayatın başka hiçbir alanından ayrılamayacağı inancı Hz. Muhammed'in öğretilerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. İslam'ın başlama noktası yedinci yüzyılda Hz. Muhammed'in gelişi, misyonu ve onun yönetiminde İslam cemaati ve devletinin yaratılmasına gider. Avrupalı tarihçilerin antik medeniyetin – Yunan ve Roma – çöküşüyle modern medeniyetin - Avrupa – yükselişi arasındaki bir karanlık çağ olarak gördükleri bu dönemde, İslam, büyük ve güçlü krallıklarıyla, zengin ve çeşitli endüstri ve ticaretiyle, orijinal ve yaratıcı bilim ve yazınıyla dünyanın önde giden medeniyetiydi. İslam Hıristiyanlıkla kıyaslandığında çok daha fazla, eski Doğu ile önemli katkılar yaptığı modern Batı arasındaki ara aşamaydı. Ancak son üçyüz yıl içinde İslam dünyası hâkimiyetini ve liderliğini yitirdi ve hem modern Batının hem de hızla modernleşen Doğunun gerisine düştü. Genişleyen bu uçurum zamanla hem pratik hem de duygusal

sorunlar doğurdu; İslam'ın yöneticileri, düşünürleri ve asileri şimdiye kadar bu sorunlara doyurucu yanıtlar bulamamıştır (LEWIS, 2003, s. 18).

21. İslam Dinindeki Farklı Gruplar

Diğer dinler gibi İslam da zamanla belli gruplara ayrılmıştır. İslam dini diğer dinlere karşı hoşgörülü bir tavır sağlamasına rağmen kendi içindeki bölünmelere aynı hoşgörüyle yaklaşmamaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Hz. Muhammed, “Yahudiler 71 fırkaya ve Hıristiyanlar 72 fırkaya bölünmüştür. Benim ümmetim ise 73 fırkaya bölünecektir ve biri hariç hepsi ateştedir,” demiştir. Kendisine hangi firkanın cennete gideceği sorulduğunda ise, “Ben ve yandaşlarımın tabi olduğu” cevabını vermiştir. Bu cevaptan da anlaşılacağı üzere hak yolunda olan sadece bir fırka vardır ve her bir fırka bunun kendisi olduğunu savunmaktadır. Bu durumda hiçbir firkanın diğerine üstünlüğü yoktur çünkü hangisinin doğru fırka olduğu sorusunun cevabı kime sorulduğuna bağlı olarak değişmektedir. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere İslam dini birçok fırkaya ayrılmıştır ancak bu grupların hepsini incelemek çalışmanın kapsamı dışındadır (YAHİYA, 2001, s. 332). Dolayısıyla burada sadece İslam aleminin en büyük iki grubunu oluşturan Sünniler ve Şiilerden bahsedilecektir.

Daha önce de Müslümanların ortak özellikleri olduğu ve hepsinin ortak bir amaca hizmet ettiği belirtilmişti. Ancak, tarihi ve politik faktörler ümmet içinde bölünmelere ve farklılıklara yol açmıştır. Bu farklılıklar ise dini olmaktan ziyade sosyal ve kültürel mahiyettedir. Dünya üzerindeki Müslümanların yaklaşık %90'ını Sünniler, geri kalan %10'unu ise Şiiler oluşturmaktadır. Bu iki mezhep arasındaki farklılıklar genel itibarıyla kültürel niteliktedir ve ikisi arasında çoğu zaman çatışma değil çakışma mevcuttur (AHMED, 1999, s. 43).

Şiiliğin ortaya çıkmasının temel sebebi Hz. Ebu Bekir'in İslam aleminin ilk halifesi olarak seçilmesidir. Peygamberin ölümünden sonra Medine'nin ileri gelenleri onun istediği gibi bir araya gelip İslam alemine bir lider seçmiş ve bu lider de Hz. Ebu Bekir olmuştur. Şiiler ise Hz. Muhammed'in ilk halife olarak Hz. Ali'yi seçtiğini ve ilk halifenin o olması gerektiğini düşünmektedirler. Dolayısıyla Şiiler Hz. Ali'den önceki üç halifenin hilafetini kabul etmemektedirler ve her iki mezhebin hilafetini tasdik ettikleri tek halife Hz. Ali'dir.

Şiilere göre Hz. Ali sadece hak ettiği için değil, aynı zamanda Peygamberin kuzeni ve damadı olduğu için de ilk halife seçilmeliydi. Ali ilk halife olsaydı oğlu Hüseyin de Yezid'in yerine halife olurdu. Şiiler ümmetin liderinin Peygamberin ve dolayısıyla Hz. Ali'nin soyundan gelmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Sünnilere göre halifeler politik ve askeri güce sahiptiler, Şiilere göre ise dini gücü ön plandadır. Bundan dolayıdır ki hiçbir politik gücü olmamasına rağmen Hz. Hasan'ı imamları olarak kabul etmişlerdir.

Şiilerin dünyaya bakışlarını şekillendiren önemli bir olay Kerbela olayıdır. Burada Hz. Hüseyin taht mücadelesi dolayısıyla Yezid tarafından öldürülmüştür. Bu olay Şiilere birçok düşünsel miras bırakmıştır. Bütün olumsuzluklara rağmen doğru bildiğini savunma, şehitliğe hazır olma, ölümden korkmama ve trajik durumları kabullenme bunların bazılarıdır.

Hem Şiiler hem Sünniler İslam'ın beş şartına inanmaktadırlar. Ancak zamanla ortaya farklı uygulamalar çıkmıştır. Bunlara örnek olarak Şiilerin beş vakit namazı üçe indirmeleri ve Ramazan ayında yaptıkları seyahatler esnasında öğlene kadar oruç tutmaları gösterilebilir.

Uygulama dışında da farklılıklar mevcuttur. İki mezhep arasındaki en önemli farklılardan biri liderlik meselesidir. Sünniler hilafet müessesine sahipken Şiilerde imamlık müessesesi mevcuttur. Halife, Peygamberin seçilmiş veya atanmış selefydi fakat Peygamberin dini otoritesini değil askeri ve politik otoritesini devralmaktaydı. Bunun tam tersine Şiilerde lider olan İmam, peygamber olmamakla beraber, onun ve Hz. Ali'nin soyundan geldiği için ilahi bir güç tarafından yönlendirilen, günahsız, yanılmaz dini ve politik liderdir. Dini konularda nihai söz sahibi imamdır ve bu yönüyle neredeyse sınırsız güce sahiptir. Bu düşünce Şiilere özeldir ve Sünniler tarafından reddedilmektedir (GREGORIAN, 2003, s. 17).

Sünniliğin vurgu yaptığı en önemli dini meselelerden biri icmadır. İcmâ' İslam hukukuna göre, herhangi bir çağ veya dönemde yaşamış İslam bilgini ve müçtehitlerin Kitap (Kur'an), Sünnet ve bazı mezheplere göre kıyasın delillerinden birine dayanarak, şariatın (İslami hükümlerin) bir meselesi konusunda aynı hükmü vermeleri, aynı hükümde birleşmeleridir. Bir başka ifadeyle icma toplumun görüş birliğidir denebilir. Bu özelliğiyle

Sünnilik kısa zamanda çeşitli düşüncelerden oluşan gruplara ayrılmış, fakat icmaya duyulan hoşgörü sayesinde, İslam'ı reddetmeyen, şirk koşmayan ve Hz. Muhammed'i inkâr etmeyen herkesi İslam dünyasından saymayı ve Sünni toplumun bütünlüğünü korumayı başarmıştır (NIGOSIAN, 2004, s. 44, 45).

Sünnilere göre yanılmazlık peygamberlerde bulunması gereken bir özellik değildir. Bu inanca göre peygamberler de hata yapabilirler ama günahattan muaftırlar. Doğüstü bilgiler gerekli görüldüğü zamanlarda Allah tarafından insanlara iletilmek üzere peygamberlerine verilmektedir.

Sünnilere göre peygamberin Kuran'daki Allah kelamını anlatmak ve sünnetiyle insanlara yol göstermek görevi onunla son bulmuştur. Şiiler ise Allah'ın onları lidersiz bırakmayacağına ve liderlerinin Kuran'ı yorumlama hakkına sahip olduğuna inanmaktadırlar. Rehberleri Allah olduğu için imamlarının günahsız ve yanılmaz olduğuna inanmaktadırlar. Sünniler Kuran'ın harfi harfine yorumlanması gerektiğine inanırken, Şiiler peygamber tarafından Hz. Ali'ye aktarılan gizli bir mesaj olduğunu düşünmektedirler.

İki mezhep arasında bir başka önemli fark türbelere atfettikleri önemdir. Sünnilere göre azizler ve alimler Allah ile kul arasına giremezler, Allahla kul arasında zaten direkt bir bağlantı vardır, onlar ancak dini yorumlayabilirler. Bu kişilerden medet ummak Sünnilere göre din dışıdır, hatta şirktir. Bunun tam tersine, Şiiler Hz. Ali ve diğer imamların Allahla kul arasında arabulucu olduklarına onların yokluğunda bu görevi en yüksek rütbeleri Ayetullah olan din adamlarının yerine getirdiğine inanmaktadırlar.

Sünnileri İslam'ın bir başka önemli kolunu oluşturan Şiilerden ayıran bir başka mesele hukuktur. İki mezhep arasında hukuksal alanda algılama ve uygulama farklılıkları vardır. Buna örnek olarak Şiilerin uyguladığı mut'a nikâhını Sünnilerin reddetmesi gösterilebilir. Şiilerle kıyaslandığında Sünniler örf ve adet konularında da daha esnekler ancak belirtmek gerekir ki bu esneklik zaman zaman Vahabiler örneğinde olduğu gibi bazı sıkıntılar yaratmaktadır.

Sünnilikte icma yolunun açık olması ve ulemanın İslami öğretiyi fomülize etme gayretleri ortaya sekiz ve dokuzuncu yüzyıllarda dört farklı ve önemli Sünni mezhep çıkarmıştır. Dini kaynakların tarihsel açıdan güvenilirliğini kontrol ederek ve Peygamber'in sözleri ve davranışları üzerine yazılmış belgelerdeki farklılıkları çözüme kavuşturarak hadislerden oluşan bir din bilim oluşturmuşlardır. Günümüzde de etkin olan bu mezhepler, Hanefi, Maliki, Şafi ve Hanbelî'dir. Bu mezheplerin farklılaştıkları noktalar, yöresel farklılıklar sebebiyle uygulamada bazı farklılıklar, şeriatı yorumlarken müsaade ettikleri özgürlüğün seviyesi ve bu yorumların bireysel alimler tarafından mı yoksa görüş birliği içinde mi yapılacağıydı. Malikiler ve Hanbeliler Kuran ve hadisleri kelimesi kelimesine yorumlayıp insan mantığının (yorumunun) kullanımını dışlarken, Hanefiler (özellikle de Hz. Muhammed'e atfedilen çelişkili ifadelerde) mantıklarını kullanmışlar, Şafiler ise en orijinal kaynaklara inmeye ve alimler arasında görüş birliği sağlamaya çalışmışlardır. Müslümanların İslam Hukuku olarak kabul ettikleri şeriatın bir parçası haline gelen bu yorumlar her zaman olduğu gibi önemini bugün de korumaktadır.

Onuncu yüzyılda Sünni ulemalar yeteri kadar yorum yapıldığını ve devam etmesi halinde İslam'a zarar vereceğine hüküm getirmişlerdir. Şeriatın artık nihai halini aldığına ve içtihat kapılarını kapatmanın vaktinin geldiğine karar vermişlerdir. Bu uygulama destek bulmuş ve ondördüncü yüzyılda, Sünni ulemanın sorunların artık yeni yorumlarla değil, Şeriatın olduğu gibi uygulanmasıyla çözülebileceğini söylemesiyle hayata geçirilmiştir.

Bununla beraber, onbirinci yüzyıldan başlayarak birçok Müslüman reformcu, metinlere bu denli mekanik yaklaşılmaya karşı çıkmış ve bu mezheplerin şeriatı tanımlarken çok katı olduklarını iddia etmişlerdir. Hadislerin birbirleriyle çelişen yorumları ve ulemanın Peygamberin sözlerini bozmadan aktarabilmeleri ihtimali üzerine pek çok tartışma meydana gelmiştir. Geçmişte ve özellikle ondokuzuncu yüzyıldaki reformcular hadisleri mevcut problemlerle başa çıkmak için Allah tarafından verilmiş mantığın önüne geçebilecek dini hüküm veya kanun olarak değil de kıssa olarak kabul etmişlerdir. Şeriata bu farklı bakışlar sadece Sünnileri bölmekle kalmamış, Sünni ve Şiiler arasındaki mücadele ve bölünmeleri daha da keskinleşmiştir, çünkü Sünniler Şeriatın tamamlanmış olduğunu düşünürken, Şiiler bunun gelişmekte (değişmekte) olduğunu düşünmektedirler (GREGORIAN, 2003, s. 25).

22. İslamcılık

220. İslamcılığın Tanımı

İslamcılık çok genel olarak: İslamı sadece ibadetle sınırlı bir din olarak değil de hayatın ekonomik, sosyal ve politik boyutlarına yol gösteren bir yaşam tarzı olarak görmektir. Yani, Müslümanlar Şeriata dayalı İslami bir devlette yaşamalıdır (SHEPARD, 1987 s. 308)

Bir diğer ifadeyle: “İslamcılar İslamı sadece bir din olarak değil hayatın her alanına (politika, hukuk, ekonomi, dışişleri vs.) etki etmesi gereken politik bir ideoloji olarak görmektedir (DİKEN-LAUUSTSEN, 2006, s. 201).

İslamcılık farklı eylem ve söylevleri kapsayan geniş bir kavramdır. Bu farklı eylem ve söylevler kendilerini İslamı bir yaşam tarzı olarak benimsemeye adanmıştır ve laik ideolojilere karşı doğru alternatif olduğunu düşünmektedir. Bunların çoğu, toplumlarının, devletlerinin ve nihayetinde bütün dünyanın sosyal ve politik sistemlerini İslamileştirme amacıyla birleşmektedir (ZEIDAN, 2003, s. 45).

Yukarıdaki ilk iki tanım İslamcılığı çok genel olarak açıklamaktadır ve sadece politik bir ideoloji veya bir yaşam tarzı olduğunu vurgulamaktadır. Ancak, sadece bunları söylemek İslamcılığı tanımlamak için yeterli değildir. Bu yüzden, konunun daha iyi anlaşılması amacıyla çalışmada İslamcılığın aşağıdaki tanımından yola çıkarak hareket edilecektir:

İslamcılık, nihai amacı her türlü vasıtayı kullanarak (İlimli veya radikal yöntemler) dünyayı (özellikle Müslüman toprakları) fethetmeyi amaçlayan ve İslamı bütünsel (hayatın her alanına etki eden) olarak yorumlayan dini bir ideolojidir (MOZAFFARI, 2007, s. 21).

2200. Dini bir İdeoloji olarak İslam

İslam uzun bir tarihi ve farklı ilahiyatsal ve adli yaklaşımları olan bir dindir. Kuran Müslümanlara sorulara aradıkları cevapların tamamını veren bir kitap değildir. Aslında Kuran'ın birbirinden çok farklı iki bölümden oluştuğu söylenebilir. Bu iki bölüm 12

seneden oluşan Mekke dönemi ve on yıl süren Medine dönemini kapsamaktadır. İlk bölümde anlayış, sabır ve plüralizm (çoğulculuk) ağırlıklıdır. İslam'ın bu yönü Kuran'daki bazı surelerde de görülmektedir. Örneğin 109. surenin 6. ayeti, “Sizin dininiz size, benim dinim bana”, (Kur'an, Sure 109, Ayet 6) demektir. Bu yönüyle Mekke dönemine İslam'ın ılımlı dönemidir denebilir.

Bunun aksine Medine döneminin özellikleri ise siyaset, güç ve savaştır. Şu ayet Kuran'ın üslubundaki değişimi ortaya koymaktadır:

Sizinle savaşanlara karşı siz de Allah yolunda cihat edin. Fakat savaşa katılmayanları öldürmek ve işkence yapmakla haddi aşmayın. Muhakkak ki Allah haddi aşanları sevmez. Onları nerede bulursanız öldürün. Onlar sizi Mekke'den nasıl çıkardılarsa siz de onları oradan çıkarın. Fitne katilden daha şiddetlidir. Onlar sizinle çarpışmadıkça, siz de Mescid-i Haram yanında onlarla çarpışmayın. Eğer çarpışacak olurlarsa siz de onları öldürün. Kâfirlerin cezası işte böyledir. (Kur'an, Cüz 2, Sure 2, Ayet 190, 191)

Bu örnek Kuran'ın yoruma açık söylevinin ve tavsiye edilen davranışın ne olduğu konusundaki kararsızlığı ortaya koymaktadır. Bu yönüyle, Medine dönemi Kuran'ın radikal safhasını oluşturmaktadır. Bununla beraber, “Fakat savaşa katılmayanları öldürmek ve işkence yapmakla haddi aşmayın,” ifadesiyle Kuran'ın terörizmi ve masumlara zarar vermeyi tasvip etmediği söylenebilir.

Bu bilgilerden ortaya çıkan hakikat şudur ki bazı Müslümanlar Medine dönemini ağırlıklı olarak benimserken (bunlara ılımlı denmektedir), bazıları Mekke dönemini (bunlara İslamcı denmektedir) bazıları ise her iki dönemi birden (ki bu grup Müslümanların büyük kısmını oluşturmaktadır) benimsemektedir. Dolayısıyla, Allah'ın varlığının kabulü ve Hz. Muhammed'in onun elçisi olduğu noktaları dışında Müslümanlar arasında neredeyse hiçbir görüş birliği olmadığı için dünya İslam'ın çeşitli yansımaları ile karşı karşıyadır.

Yani İslam'ın temel kaynağı olan ve bütün Müslümanların birleşme noktası olması gereken Kuran'ı ele almamız bile kafa karıştırmaktadır. Buna Sünnet, hadis, fetva ve benzerlerini eklediğimiz zaman ise durum daha da karmaşıklaşmaktadır. Fakat İslam

konusunda var olan bu farklılıklar tutarlı, spesifik ve tanımlanabilir bir ideoloji olan İslamcılıkta bulunmamaktadır.

İdeoloji, bir gerçeği koruma veya oluşturma amacıyla insanların sosyal eylem türlerinin araç ve amaçlarını açıkladıkları ve teyit ettikleri fikirler topluluğudur (LAQUEUR, 1982, s. 329).

Bu tanımdan yola çıkarak, İslamcılık da ibadetle sınırlı bir din değil, ekonomik, sosyal ve ekonomik davranışları da düzenleyen bir ideolojidir. İslamcılar İslam'ın bazı unsurlarını ele alıp onları ideolojik bir yapıya dönüştürmektedir. Dolayısıyla İslamcılık herhangi bir ideolojinin sahip olması gereken bütün özelliklere sahiptir. Ancak İslamcılık gücünü iki kaynaktan birden alması yönüyle diğer ideolojilerden farklıdır. Bu kaynaklar ideoloji ve dindir. Bu ikili kaynaktan dolayı İslamcılar tarafından gerçekleştirilen eylemler, onlar tarafından dini bir görev olarak algılanmaktadır. Bir Nazi kendini Führer'ine karşı sorumlu hissederken, İslamcı önce Allah sonra da liderine karşı sorumlu olduğunu hissetmektedir (MOZAFFARI, 2007, s. 22).

2201. İslam'ın Bütünsel Yorumu

Daha önce, İslamcıların İslam'ın bazı unsurlarını ele alıp onları ideolojik bir yapıya dönüştürdüğü söylenmişti. Peki, bir takım seçilmiş unsurlar nasıl bütüncül olabilir? Bunda hiçbir tezat yoktur. İslamcılar seçtikleri bu unsurların gerçek İslam'ı yansıttığını ve bu gerçek İslam'ın bütüncül olup hayatın bütün alanlarını kapsadığını düşünmektedirler. Bütünlük birbirinden kesinlikle ayrılmaz olan Din, Devlet (Hükümet) ve Dünya (yaşam tarzı) üçlemesine dayanmaktadır. Bu üçlemenin sonsuz olması düşünülmektedir. Amaç ise küresel boyutta uygulamaya konmasıdır (MOZAFFARI, 2007, s. 23).

2202. Dünyanın Fethi

İslamcılara göre, var olan dünya hem yanlış hem de baskıcıdır. Yanlıştır çünkü İslami kurallara uygun değildir. Bir politik güç olarak İslam geçmişte olduğu kadar hakim değildir. Dünya baskıcı kabul edilmektedir çünkü gayri Müslimler İslamcılarının Müslüman toprağı kabul ettikleri yerleri (Filistin, Keşmir, Çeçenistan vs.) işgal etmektedir ve

Müslümanlar kendi hükümetlerinin (İslam karşıtı) baskısı altında yaşamaktadır. Bu yanlışlardan ve baskıdan kurtulmak için, İslamcılar iki tane ideal referans noktası göstermektedir. Bunların birincisi toplumun Hz. Muhammed tarafından şekillendirildiği Medine modelidir. İkincisi ise klasik hilafet dönemidir. Hilafet tarihteki en uzun politik kuruluşlardan biridir. Ömrü Hz. Muhammed'in ölümünden hemen sonra 632 yılında başlamış ve 1924'te Mustafa Kemal tarafından kaldırılmasına kadar sürmüştür. Tabii bütün bu yıllar boyunca hilafetin gücünün aynı çizgide ilerlediği söylenemez. Bazen çok güçlü bir makam haline gelmiş bazen de güç kaybetmiştir fakat Müslümanların otoritesini kabullendiği bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür. Hilafetle ilgili problemlerden birisi Şiilerden kaynaklanmaktadır. Şiilere göre itibar gösterilmesi gereken kurum hilafet değil imamlıktır. Ancak Ayetullah Humeyni gibi Şii İslamcılar, imamlığa olan sempatisini saklamamakla beraber daha uzlaşmacı bir tavır takınmışlardır. Sünniler gibi onlar da geçmişle gurur duymaktadır. Dolayısıyla, günümüz İslamcılarının mezhepleri ne olursa olsun, gerçekleştirmek istedikleri amaçlardan biri de hilafet kurumunun yeniden canlandırılmasıdır.

İslamcılara göre hilafetin canlandırılması dünyanın İslamlaştırılmasındaki ilk adımdır. Onlara göre İslam, nihai amacı bütün dünyaya hükmetmek olan evrensel bir dindir. Nitekim aşağıdaki ayetten anlaşılacağı gibi Allah da Kuran'da hizmetkârlarına saltanat vaat etmiştir:

Musa kavmine dedi ki: “Allah'tan yardım dileyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır; kullarından dilediğini ona varis kılar. Akıbet ise, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınanlarındır.”

İsrailoğulları Musa'ya, “Sen bize gelmeden önce de eziyete uğramıştık, geldikten sonra da” dediler. Musa ise, “Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak eder de yeryüzünde onların yerine sizi hakim kılar,” dedi. “Ta ki sizin nasıl ameller yapacağınızı böylece ortaya çıkarsın.” (Kur'an, Cüz 9, Sure 7, ayet 128,129).

2203. Her Türlü Araç Kullanmak

İslamcılarının amaçlarına ulaşmak için kullandıkları araçlar oldukça çeşitlidir. Bu araçlar yayılma, düşünceyi etkileme ve politik mücadeleden, suikast, rehine alma ve terör eylemleri gibi geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bununla beraber, eylemlerde şiddet kullanılması sistematik bir olgu değildir. İslamcılarının hepsi her zaman şiddete başvurmaz ancak bazıları zaman zaman şiddete yönelmektedir ve farklı geçmiş ve ilişkileri olan İslamcı örgütler olduğuna göre, şiddetin İslamcılar tarafından kullanılması olağan bir olgu değildir. Dünyanın bazı yerlerinde İslamcılar, eş zamanlı olarak şiddet kullanırken diğer yerlerinde şiddet içermeyen eylemler gerçekleştirmeleri mümkündür. Eylem tarzındaki bu farklılıklar değişik etkenler tarafından belirlenmektedir. El-Kaide örneğinde olduğu gibi lider tarafından alınan kasti ve stratejik bir karar sonucu şiddet kullanılabilir veya belli bir grup İslamcının belli şartlar altında sakin ve pasifist bir tarz benimsemeleri gibi ihtiyatlı davranma düşünceleri de etkili olabilir. İkinci hareket tarzı Ürdün'deki Müslüman Kardeşler tarafından ve bir süre de Mısır'da benimsenmiştir. Barışçı olduğunu iddia eden İslamcı örgütlere ise iyi bir örnek Hizb-ul Tahrir'dir. (MOZAFFARI, 2007, s. 24).

221. Müslüman-İslamcı Ayrımı

Müslümanların farklı gruplara ayrıldığı ve farklı coğrafyalarda inançların ve uygulamaların farklılık arz ettiği daha önce söylenmişti. Ancak İslamcılık konusuna geçmeden önce söz konusu İslamcılık olduğunda ayrımların büyük ölçüde ortadan kalktığını söylemekte fayda vardır. Yani İslamcılık bir Sünni için neyse bir Şii için de odur denebilir.

Müslüman olmak İslamcı olmak anlamına gelmekte midir? Bu soru günümüze kadar çok fazla tartışılmıştır. Bu sorunun cevabı ise İslam'ın dünya işlerine müdahale edip etmediğinde yatmaktadır. Yani, İslam sadece öteki dünyaya ait hükümleri mi içermektedir, yoksa bu dünyaya ait temelleri de ortaya koymuş mudur? Bu soruya cevap aramaya çalışalım.

İslam sosyal bir dindir. Bu bakımdan sadece öteki dünyaya ait (uhrevi) değil, fakat bu dünyaya ait (dünyevi) temelleri de ortaya koymuştur. Yeryüzünde, fertlerin, toplumların,

devletlerin iyi bir geleceğe, refaha ve saadete kavuşmaları için İslamiyet’i kabul etmeleri lazımdır. İslam ferdi ve sosyal hareket tarzları ve ahlaklar, Allah’ın hidayetine mahzar olurlar ve ancak bu yol ile kurtuluşa, refaha kavuşurlar. Şu halde İslami kaideler bir devletin hayatı için lüzumludur. Bu sebeptendir ki, Tanrı, Resulü vasıtasıyla Kuran’ını kullarına bildirmiştir. Onlara devlet halinde hayatlarını tanzim edecek kaideler de vermiştir. Yenilik sevgisi, inkılap ve ıslahat esaslarıyla mücehhez İslamlık, siyasi prensipleri ile yalnız mabedler içinde kalmaz. Umumi hayata, gündelik davranış alanlarımıza karışır. Devletten ayrılmaz. Devletin hayat ve idaresine iştirak eder, hatta devlet hayatını kurar ve düzenler.

İslamcılar bu prensiplerden hareket ederler. Gerçekten İslam bir sosyal şeriata, sosyal ahlaka yer vermiştir. Zaten şeriat dünyevi meseleler için konmuştur. İncil’in bu alandaki yetersizliğine karşılık Kuran tam bir siyaset, siyasi prensipler birliğine sahiptir. Fakat, iyi anlamak ve anlatmak şartıyla. O kadar ki, Kuran’da bir devleti, bir sosyal yapıyı ilerletecek bütün esaslar mevcuttur. İslam’ın esasları siyaset ve medeniyetten ayrılmaz (TUNAYA, 2003, s. 22).

İslam’ın hem öteki dünyaya ait hem de bu dünyaya ait temelleri ortaya koyduğu yukarıda söylendi. Ancak, İslamı sadece özel hayatlarıyla sınırlayan ve devlet idaresinde dini hükümlere göre hareket etmeyen Müslümanlar da mevcuttur. Bunlar din ve devlet işlerini birbirinden ayıran Müslümanlardır ve bunlara laikliği benimseyen Müslümanlar denmektedir. Bu durumda, “Müslüman olmak İslamcı olmak anlamına gelmekte midir?” sorusuna verilebilecek en doğru cevap her İslamcı Müslüman’dır ancak her Müslüman İslamcı değildir cevabıdır.

Peki, İslamiyet’te Laiklik Mümkün müdür? İslamiyet’te Avrupalı bir manada laiklik mümkün değildir. Bunu anlayabilmek için Hıristiyanlık ve İslamiyeti bu açıdan karşılaştırmak gerekmektedir. Hz. İsa öldükten sonra dünya ve ahiret saltanatının esası Papaların eline geçti. Krallar bile onlardan af dilediler ve din bütün devlet teşkilatına girdi. Halbuki İsa Peygamber, “Sezar’ın hakkını Sezar’a veriniz” sözüyle kesin olarak dünya ve ukba saltanatını birbirinden ayırmış bulunuyordu. Avrupa milletleri din ve devlet işlerini birbirinden ayırdıkları zaman, İsa’nın bu sözünü yerine getirmekten başka bir şey yapmış değillerdi. Ancak İslamiyet’te durum böyle değildir. Hz. Muhammed, Mekke’de daha fazla

vaiz ve nasihtir. Mekke ayetlerinin karakteri bize onun ahlaki şahsiyetini gösterir. Fakat Medine'deki Peygamber artık bir vaiz değil, devlet kuran, kanun koyan bir teşkilatçıdır. Mevcut cemiyette bir inkılap yapmayı gaye edinmiştir. Böylece İslamiyet tam bir sosyal din olmuştur. İslamiyet hukuki bir dindir ve hedefi cemiyettir. İslamiyet'te hukuk devletten ayrılamaz (TANYOL, 1994, s. 255,256), Bundan dolayı tıpkı Avrupalıların anladığı manada laikliği kabullenmesi pek mümkün gözükmemektedir.

222. İlmli İslamcı-Radikal İslamcı Ayrımı

Peki İslamcılarının tamamı aynı mıdır? Bu sorunun cevabı “hayır”dır çünkü İslamcılar da kendi aralarında “İlmli” ve “Radikal” olmak üzere iki kategoriye ayrılabilir. Peki, ayrımın kıstası nedir? Kıstas, amaçlarını gerçekleştirmek için takip ettikleri yoldur. Bundan kasıt amaçlarını gerçekleştirmek için içinde buldukları toplumun kurallarına uyup barışçıl yöntemler kullanmaları, ya da şiddete başvurmalarıdır.

İlmli İslamcılarla radikal İslamcılar arasındaki geniş bir fikir ayrılığı vardır. Radikaller ilmlilari satılmış olarak görmekte ve ilmlililer da bazı radikallerin şiddete başvurmalarını anlamakla beraber dini sebeplerden dolayı taktiklerine karşı çıkmaktadırlar. İslamcılar arasındaki fikir ayrılıklarına Mısır'da 1970'lerde Müslüman Kardeşler ile daha radikal İslamcı örgütler arasında yaşanan fikir uçurumları gösterilebilir. Her iki İslamcı türü de rejimde değişiklik meydana getirmek istemektedir ancak kullandıkları taktikler bu amacı gerçekleştirmek için işbirliğine gitmelerine izin vermemektedir (AZZAM, 2006, s. 1127).

Bu noktada İslamcı bir örgütün daima ilmlli ya da daima radikal olarak kalacağını söylemenin mümkün olmadığını belirtmek gerekir. İlmli başlayan radikal bir örgüte, radikal başlayan da ilmlli bir örgüte dönüşebilir. Buna örnek olarak kazandığı seçim sonrası iktidara gelmesi askeri bir darbeyle engellenen Cezayir'deki FIS'ın bu olaydan sonra daha radikal ve şiddet içeren eylemlere başvurması, ya da radikal olarak yola çıkıp Mısır hükümetini alt edemeyeceğini anladıktan sonra 1970'lerde ilmlli bir yol takip etmeye başlayan Müslüman Kardeşler gösterilebilir.

Bu ayrımlara rağmen, İslamcı örgütlerin çoğu değişim için önce kendi ülke sınırları içinde faaliyette bulunmanın önemini vurgulamaktadır. Bunun sebebini ise kendi şartlarını

diğer yerlerin şartlarından daha iyi bildikleri ve kendi ülkelerinde başarılı olma şanslarının daha yüksek olması şeklinde açıklamaktadırlar. Ancak buna rağmen bölgesel ve küresel meseleleri de dikkate almaktadırlar ve büyük bir kısmının ilgi alanı sadece kendi ülke sınırları değil bütün Müslüman dünyasıdır (AZZAM, 2006, s. 1126).

İslamcı örgütlerin faaliyetlerine bakıldığında, radikal eylemlerin (terörizm içerenerler gibi) şiddet içermeyen eylemlerle karşılaştırıldığında azınlıkta kaldıklarını söylemek önemlidir (DALACOURA, 2006, s. 510).

Hem ılımlı İslamcı örgütlere hem de radikal İslamcı örgütlere Mısır'da faaliyet gösteren Müslüman Kardeşler örnek gösterilebilir. 1970'lerde (daha önce bu örgüt şiddete başvurmuştur) bu örgüt Mısır yönetimiyle uzlaşma politikası benimsemiş ve şiddet kullanımına son vermiştir (bu tarihten önceki yaklaşımı için çalışmanın "Önemli İslamcı Örgütlere İki Örnek" başlıklı bölümüne bakınız). Giderek artan bir şekilde insan hakları ve demokratik prensipler temel amaçları haline gelmiştir. 1996 yılında genç üyelerinden bazıları ılımlı İslamcılık yönünde bir adım daha atıp Vasat Partisini kurmuşlardır. Müslüman Kardeşlerin ılımlılaştırmalarının sebebi olarak Enver Sedat'ın sol kanada karşı onları bir denge unsuru olarak kullanmasının yanı sıra, şiddetle alt edemeyeceklerini anladıkları Nasır'ın baskıcı yönetiminde gördükleri baskı ve baskıcı bir devlete karşı insan hakları prensiplerinin savunma mekanizmaları olduğunu anlamaları gösterilebilir. Üyelerinin bağımsız adaylar olarak 1984 ve 1987 seçimlerine katılmalarına izin verildi. Başta seçimlere strateji icabı katıldılarsa da, daha sonra demokratik değer ve kurumların önemini kavradılar ve ortaya Vasat Partisi çıktı. Müslüman Kardeşler hiçbir zaman yasal bir örgüt olarak kabul edilmemiş ve o ad ile seçimlere katılmaları engellenmiş, liderleri ise taciz edilmiştir. Bu durumda, demokratik prensipleri benimsemeleri ve Vasat partisinin kurulması otoriter rejime gösterdikleri bir tepki olarak gösterilebilir (DALACOURA, 2006, s. 521). Kardeşler Mısır'da yapılan son seçimlerde (2005 Aralık) büyük bir zafer elde etmiş ve 87 koltuk, yani oyların %19'unu kazanmıştır. Kardeşlerin tedrici yaklaşımı ve hayır kurumları insanların takdirini kazanmıştır (AZZAM, 2006, s. 1126).

223. İslamcılığın Tarihi

Reformist bir hareket olarak İslamcılık uzun bir tarihe sahiptir. Hz. Muhammed'in ölümünden sonra İslam dini Arap Yarımadasının dışına, Arap olmayan toplumlara da yayıldığına o toplumların gelenek ve kültürleri İslam dünyasına giriş yapmıştır. Bunlar o kadar etkili olmuştur ki genellikle liderlerin baskısına maruz kalan İslam uleması İslam toplumuna yeni giren bu kurum, gelenek ve uygulamalar hakkında İslami veya değil şeklinde fetvalar yayınlamak zorunda kalmıştır. Zaman zaman dini ve politik görüşlü gruplar, İslam dininin bu dış etkilerden arınarak saf haline gelebilmesi için liderlere ve ulemalara baskı yapmışlardır. Bu isteği gerçekleştiren ilk kişiler arasında Ahmed Ibn Hanbal (ö. 855) ve Ahmed Ibn Teymiyye (1263–1328) gösterilmektedir. Bu reformist eylem tarzının diğer bazı örnekleri ise on dokuzuncu yüzyılda Suudi Arabistan'da başarı sağlamış Vahabi hareketi ve günümüzde Hint-Pakistan menşeyli Tablig-i Cemaat ve Malezya merkezli Al-Arkam gösterilebilir. Geçmişten günümüze İslam Dünyasındaki iç savaşlar ve isyanların bir kısmının rakip gruplar arasında İslam'ın arileştirilmesi talebiyle meydana geldiği görülmektedir. Bu yönüyle İslamcılık reformist bir hareket olarak asırlar öncesine dayanmaktadır (AMER, 2000, s. 12).

224. İslamcılığın Sebepleri

İslam dünyasında İslamcılığın ortaya çıkması şu sebeplere bağlanmaktadır: İslam ülkelerinin çoğunda var olan anti demokratik politik sistemler, Müslümanların çoğunun yaşadığı politik mahrumiyet ve baskıcı politik uygulamalar, bir zamanlar güçlü bir uygarlığa sahip olan İslam aleminin dünyanın sınırlı bir alanına gerilemesi, zengin Batı ülkeleri ile fakir İslam ülkeleri arasındaki uçurum, Batı ülkelerinin geçmişte İslam ülkelerini fiilen işgal etmiş olmaları, Dar-ül İslam'ın (İslam yurdu) topraklarında kurulan İsrail devletini yok etme isteği, Filistin-İsrail çatışması ve 67 savaşında 3 Arap ülkesinin İsrail tarafından mağlup edilmesi (bu olay İsrail ve ABD'ye karşı duyulan nefreti arttırmıştır), İslami hükümetlerin İslamcı olduklarını ispatlamaya çalışması (TV, radyo vs. gibi vasıtalarda dini programların artışı), yöneticiler tarafından rakip ideolojileri bastırmak için dinin kullanılması (Afganistan örneğinde olduğu gibi), dengesiz gelir dağılımları, adam kayırma gibi sebeplerle Müslümanların kendi hükümetlerinden şikayetçi olmaları, İslam ülkelerindeki hükümetlerin Batılı hükümetler tarafından yönlendirildiği düşüncesi,

İslam'ın bütün bunlara çözüm olarak görülmesi. Bunlar İslamcılığın politik sebepleridir, ancak İslamcıların hareketlerini meşrulaştırmak için kullandıkları dini sebepler de mevcuttur (LOZA, 2006, s. 145).

İslamcılığın ortaya çıkışının dini sebepleri de şu şekilde sıralanabilir: Dar-ül İslam (İslam yurdu) ile Dar-ül Harp (İslam ülkeleri dışındakiler) arasında sürekli bir savaş hali olmalıdır ve bu hal inanmayanlar İslam'ı kabul edene veya hayatlarını sürdürmek için vergi ödemeye razı olana kadar devam etmelidir, insanların koyduğu yasalar Allah'ın koyduğu yasalarla değiştirilmelidir (böylece Müslümanlar ülkelerindeki laik liderleri devirmeye teşvik edilmektedir), demokrasi ve modernlik anlayışlarıyla Batı uygarlığı ahlaksız olarak algılanmaktadır ve iyi bir dünya için gerekli olan değerler İslamiyet'te mevcuttur ancak Müslümanlar gerçek İslam'dan (İsalmiyetin orijinal kaynaklarından) uzaklaştıkları için kokuşmuş ve Batı'nın etkisine açık hale gelmişlerdir bu yüzden orijinal kaynaklara dönülmelidir, gerçekten İslami devletler oluşturmak için cihat (kutsal savaş) yapılmalıdır ve bunu yapmak her Müslüman'ın görevidir. Bu noktada belirtmek gerekir ki bazı Müslüman din adamları bu sebeplerin İslamiyet ve Kuran'ın yanlış yorumlanmasından ortaya çıktığını belirtmektedir (LOZA, 2007, s. 143).

Görüldüğü gibi İslamcılığın ortaya çıkması için birçok sebep mevcuttur ancak bu sebeplerin hepsini tek tek açıklamak yerine bu sebepler aşağıda ana başlıklar halinde açıklanmaya çalışılacaktır.

2240. Kurtarıcı Bir Hareket Olarak İslamcılık

Müslüman ülkelerde İslamcılığın kurtarıcı bir hareket olarak benimsenmesinin anlaşılabilmesi için şu an dünyada hakim olan Batı düzeninin, yani diğer bir deyişle dünya düzeninin anlaşılması gerekmektedir. Bütün insanlık için ekonomik refah ve politik özgürlük sözüne rağmen, Dünya Savaşları sonrası ortaya çıkan dünya düzeni insanlığın dörtte birinin bütün özgürlük ve refaha sahipken geri kalanının ekonomik adaletsizlik ve politik baskı ile karşı karşıya kalması şeklinde gerçekleşmiştir. İki kutuplu soğuk savaş dönemi ve getirdiği ekonomik düzen bir elmanın iki yarısına benzemektedir. Dünyanın Müslüman olmayan yerlerinde bu düzene karşı ortaya çıkan protesto hareketleri (Marksizm, çevrecilik ve feminizm gibi) laik bir karaktere sahipken, Müslüman

dünyasında ortaya çıkanlar, İslam dininin hayatın bütün alanlarını kapsayan yapısından dolayı, dini bir format kazanmıştır. Son yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan ekonomik liberalizm ve küreselleşme İslamcılığın bu boyutunu daha da güçlendirmiştir (AMER, 2000, s. 13).

2241. Batı Düzenine Karşı İslamcılık

Batı düzeninin heyecanlı eleştirilenlerinden biri olan Naom Chomsky Batı düzenini tasvir ederken: “Zengin toplumların zengin adamları dünyayı yönetmek için birbirleriyle yarışıp yollarına çıkanları acımasızca etkisizleştirecekler ve bunu yaparken de yardımcıları fakir ülkelerin zengin adamları olacaktır,” demiştir (CHOMSKY, 1994, s. 5).

Ekonomik liberalizmin babası olan Adam Smith ise dünyanın her çağında insanlığın liderlerinin her şey benim olsun diğerlerine hiçbir şey kalmayın demeyi kendilerine bir düstur edindiklerini söylemiştir (SMITH, 1981, s. 366).

Batının onbeş ve onaltıncı yüzyıllarda yükselmesiyle ortaya çıkan politik ve ekonomik düzen Smith’in düstur olarak ifade ettiği düzenden başka bir şey değildir. Ne yirminci yüzyılın başında ortaya çıkan sosyalist düzen ne de İkinci Dünya Savaşından sonraki bağımsızlık hareketleri bu durumu pek fazla değiştirememiştir. Hatta günümüzde uluslararası şirketler, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü’nün önderlik yaptığı küreselleşme, dünya düzenini şekillendirmeye devam etmektedir.

Mevcut durumdan rahatsız olan bazı politik ve sosyal gruplar gibi İslamcılar da mevcut dünya düzenine karşı çıkmaktadır ve diğerleri gibi onlar da statükodan kurtulmayı ümit etmektedir ancak İslamcıların kullandığı dil, taktikler ve nihai amaçları diğerlerinden çok farklıdır. Diğerleri argümanlarını, stratejilerini ve alternatiflerini rasyonalizmle açıklarken, İslamcılar bunları dini bir çerçeveye oturtmaktadır.

İslam’ın kendisinin yedinci yüzyıldaki Arap kabileciliği ve Mekke plutokrasisine bir başkaldırı olarak ortaya çıkması, sonraki gelişimi ve emperyal hegemonyasının askeri başarı sonucu gelmesi ve Peygamberin çekirdek Medine devletinin Müslümanlar tarafından eşsiz kabul edilmesi İslamcıların başkaldırısına katkıda bulunmuştur. Manuel

Castells tarafından “yeniden oluşturulmuş bir kimlik” (CASTELLS, 1997, s. 14) olarak tanımlanan bu başkaldırı İslamcılar için dini bir olaydan daha kapsamlı ve politik bir projeden daha geniştir. Dünya düzenine karşı bir kurtuluş hareketidir. Bu kurtuluş hareketi, Sovyet Rusya ve Doğu Avrupa’daki müttefiklerinin çöküşünden sonra önemli ölçüde güç kazanmıştır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı boyunca ve 1917 Rus ihtilalinden sonra Marksizmin insanları özgürlüğe ve eşitliğe taşıyacağına dair ümitler vardı. Ancak Bolşevist ve Stalinist modellerin yarattığı hayal kırıklığı 1980’lerde isyanlara neden olmuş, bir alternatif olarak sosyalizmi rafa kaldırmış ve ekonomik liberalizmi savaş öncesi cafcıflı durumuna geri döndürmüştür. Bunun neticesinde İslam militaristler için yeni komünizm olarak ortaya çıkmıştır.

İslamcılar ne Batı’nın liberalist paradigmasının ne de rakibi olan sosyalizmin kriz içinde olan dünya için bir cevap sağlamadığını düşünmektedir. Bu durumların kendi yerel şartlarına cevap vermediğini görmektedirler. İslamcılığın bir kurtuluş hareketi olarak ortaya çıkışını anlamak için Müslüman dünyasının savaş sonrası dönemdeki gelişimini incelemekte fayda vardır (AMER, 2000, s. 13).

2242. Sömürgecilik ve Müslümanların Bağımsızlık Hareketleri

İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle dünyanın birçok yerinde sömürgecilik faaliyetleri son bulmuştur. Müslüman ülkelerde bağımsızlık hareketleri Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkmıştır. İki savaş arası dönemde Yemen, Irak ve Mısır, 1940’larda Lübnan ve Ürdün, 1950’lerde Libya, Sudan, Tunus ve Fas, 1960’larda Moritanya, Kuveyt, Cezayir ve Güney Yemen ve 1971’de Körfez ülkeleri egemenliğin sömürenlerden sömürülenlere geçtiğine tanık olmuştur. Asya alt kıtasında 1947’de Pakistan bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmış ancak 1971’de Bangladeş’in ayrılmasıyla iki devlete bölünmüştür. Güneydoğu Asya’da Endonezya 1949’da, Malezya ise 1957’de bağımsızlıklarını kazanmıştır. 1960’ların sonunda 40’tan fazla bağımsız Müslüman ülkesi Birleşmiş Milletlerde temsil ediliyordu ve hepsi de az gelişmiş ülkelerdi.

Sömürge oldukları dönemden bağımsızlıklarını kazanana kadar Müslüman dünyası politik, ekonomik ve kültürel açıdan pek çok değişime uğramıştır. Buna örnek olarak hilafet makamının lağvedilmesi gösterilebilir. 1798’de Napolyon komutasındaki Fransız

ordusunun Mısır'a gidişi Ortadoğu'nun politik gelişimi açısından bir dönüm noktası olmuştur. 19. yüzyılın ortalarından itibaren Milliyetçilik fikri elit Müslümanların düşünce sistemlerine yön vermeye başlamıştır. Bu düşünce sistemi yapıcı ve etnik açıdan birleştirici bir hal almaktan ziyade, yabancıların tahakkümü karşısında negatif bir güç ve ümmetin yeniden canlandırılma isteği şeklinde gelişmiştir. Sömürgeciliğin son bulmasıyla, İslam dünyası tek bağlayıcı yönleri din olan yapay sınırlarla çizilmiş birçok bağımsız devlete bölünmüştür. Bunun neticesinde İslamcılar tarafından kullanılacak olan parçalanmışlığın ve memnuniyetsizliğin tohumları ekilmiştir.

Milliyetçilik ve milli devletler devletle kilise arasındaki mücadeleden ortaya çıkan ve Batı'ya ait olan düşünce ve sistemlerdir. İslam'daki ümmet kavramıyla ve evrensel hilafet formatıyla hiçbir bağlantıları yoktur. Vatikios'un da dediği gibi, "Milliyetçilik İslam ülkelerine uluslararası meşruluk kazandıran Avrupalı kurumlar sağladı ama onların temel politik söylev ve algılayışları olan İslama karşı başarı kazanamadı" (VATIKIOS, 1987, s. 38).

Müslüman dünyasının farklı yerlerinde hükmeden yeni ve bağımsız rejimler kendilerini korkunç bir durum içinde buldular. Bu rejimlerin liderlerinin milliyetçilik ve laikliğin bütün kurallarını uygulamaya hazır olmalarına rağmen, toplumlarındaki bütün etnik, dini ve kabilesel farklılıkları yok etmek için bu felsefenin temel değerlerini otoriter bir şekilde uygulamaya hazır değillerdi. Diğer yanda, çoğunluğun demokratik isteğine uyup İslam'ın milliyetçiliğin yerini almasına ve toplumun politik, ekonomik ve kültürel yapısının tek belirleyicisi olmasına izin vermeye de hazır değildiler. Milliyetçiliği hakim kılmak, destekleri rejimin devamı için gerekli olan kabileleri ve etnik grupları küstürdü; İslamın güç kazanmasını sağlamak ise laik düzenlere karşı daimi bir tehdit oluşturan ulemayı güçlendirmek anlamına gelirdi. Milliyetçilik ve İslam arasında seçim yapmakta zorlanan liderler İslam ve milliyetçiliğin yarım yamalak ve sahte bir karışımını tercih etmişlerdir. Bunu politik katılımı teşvik etmekten ziyade güçlerini perçinlemek ve dahili meşruiyet kazanmak için yapmışlardır. Tibi, "Az gelişmiş ve kurumsallaşamamış toplumlarda hakim olan elit tabaka sosyo-kültürel dönüşümlerini tamamlamadan laikleşirlerse bu toplumlar istikrarlarını kaybederler," demiştir (TIBI, 1988, s. 44).

Hakim olan dünya düzeni için bu durum bir şikayet konusu teşkil etmemekteydi. Soğuk Savaş döneminin iki süper gücüne göre, çoğunluğu bastırmak her devletin göreviydi. Devletlerin yöneticileri bunu başarıp bu iki süper gücün çıkarlarına hizmet ettiği sürece uluslararası destek bulmaktaydılar. Bazı Müslüman ülkelerin sosyalist, bazılarının ise kapitalist kampta olmaları bu düzeni etkilememekteydi. Hangi taraftan destek aldıklarına bağlı olarak yöneticiler rakiplerini ya komünist ve terörist olarak, ya da fundamentalist ve sabotajcı olarak nitelemekteydi. Şah yönetimindeki Amerikan destekli İran'da İslamcılar komünist veya terörist olarak adlandırılırken, Nasser yönetimindeki Rus destekli Mısır'da fundamentalist veya sabotajcı olarak adlandırılmaktaydılar. Rejimlerin muhaliflerinden bazıları tutuklanmış, işkenceye maruz kalmış, sürgüne gönderilmiş ve hatta öldürülmüştür. Liderlerin ideolojileri ne olursa olsun, bağımsızlığın getirdiği, gücün elitlerin elinde toplanması ve bu gücü başkalarıyla kesinlikle paylaşmak istememeleri idi.

Müslüman ülkelerde yöneticiler gücü dini partilerle paylaşmayı hep tehlikeli görmüşlerdir. Mısır'daki Müslüman Kardeşler, Cezayir'deki FIS ve Pakistan'daki Cemaati İslami gibi dini partiler iktidardaki partilerden politik ideoloji, ekonomik görüş ve kültürel düşünce açısından büyük ölçüde farklılık göstermekteydi. Milli sınırları olan bir devlet, ekonomik rasyonalizmin ilkelerine göre işleyen bir ekonomi ve Batı değerlerini benimsemiş bir kültür sistemi dini gruplar için nefret vericiydi. Dolayısıyla iktidarın meşruiyeti ulemayla daima yakın işbirliği içinde olan İslami gruplar tarafından tehdit edilmekteydi.

Halkla çok az irtibatları bulunan ve ülkelerini bir merkezden yöneten idareciler, temiz ve demokratik seçimlerle güçlerini sınamaya isteksizdiler. Mısır, Fas, Tunus, Pakistan, Bangladeş ve Malezya gibi seçim yapılan ülkelerde seçimlere hile karıştırmak, oy satın almak ve eşkıyalık bile gerçekleşmekteydi. 1992'de Cezayir'de seçimleri kazanan FIS partisinin bu haktan mahrum bırakılması, elitlerin kontrolündeki politik rejimlerin nasıl işlediğini gösteren iyi bir örnektir.

Müslüman dünyasının uyguladığı politikalarda İslam sadece muhalefetin kullandığı bir araç değil, iktidarın da kullandığı bir araç haline gelmiştir. İktidardakiler, "biz de Müslüman'ız, hatta sizden iyi Müslüman'ız" mesajını vermek istemişlerdir. Bunu gösterişli camiiler inşa ederek, uluslararası İslami konferanslar düzenleyerek, İslami finans

kurumları oluşturarak, milli radyo ve televizyonlara daha fazla İslami yayın ekleyerek ve hatta idarecilerin hac farizalarının reklamını yaparak gerçekleştirmektedirler. Tabii bunlar propaganda değerleri dışında rejime İslami bir meşruiyet kazandırmamıştır. Dolayısıyla İslamcılar, insanları ikiyüzlü yöneticilerin elinden kurtarma ihtiyacı hissetmişlerdir (AMER, 2000, s. 14).

2243. Ekonomik Sebepler

Müslüman ülkelerin uyguladıkları ekonomik modeller de Batı'dan devşirme ekonomik modellerdi ve bu da sömürgeciliğin kaçınılmaz sonuçlarından biriydi. Sömürgecilik devresinde bu ülkelerin Avrupa'nın kapitalizm merkezleriyle olan bağları o kadar güçlüydü ki, bağımsızlık elde edildikten sonra bile iktidarların bu bağları koparmaya ne istekleri ne de vizyonları vardı.

Bunun yerine tercih ettikleri şey kendi servetlerinin de bağlı olduğu sistemi devam ettirmektir. Bunu yaparken de yoksulluğu ortadan kaldıracaklarını ve ekonomik açıdan batıyı yakalayacaklarını söylüyorlardı.

Bir gelişim ekonomisti olan Thirlwall 1970'lerde o zamanki gelişim hızlarının bazılarının gelişmekte olan ülkelerin Amerika batı Avrupa devletlerine yetişmelerinin ne kadar zaman alacağını ortaya koyan bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmaya göre ekonomileri en iyi durumda olan iki gelişmekte olan ülkenin, Irak ve İran'ın batılı devletlere yetişmeleri için gerekli süre sırasıyla 241 ve 74 yıldır (THIRLWALL, 1978, s. 15). Bu bulgu gerekli alt yapıyı hazırlamadan batı modelini bu ülkelere uygulamanın başarı sağlamayacağını göstermektedir.

Ekonomik gelişme diğer üçüncü dünya ülkelerinde olduğu gibi Müslüman ülkelerde de endüstrileşme ve modernleşme olarak algılanmaktaydı. Batılı teoristlerin büyük kısmı, ekonomik kuralların öznellikten muaf olduğunu ve dünyanın herhangi bir yerinde başarılı bir şekilde uygulanması durumunda batı mucizesinin tekrar yaşanacağını söylemekteydiler. Bu düşünce biçimi beyin takımları batı üniversitelerinde eğitim görmüş ekonomistlerle dolu olan gelişmekte olan ülkelerin gelişim stratejilerinde çok büyük bir etkiye sahipti. 50

yıldan fazla süren başarısız bir dönemden sonra bile bu yaklaşım önemini korumaktadır. Hatta sosyalist politikaların çöküşünden sonra yeni bir ivme kazanmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde endüstrileşme ve modernleşmenin başarılı olması durumunda bile mevcut dünya düzenine göre bu başarının gelişmiş ülkelerin çıkarlarıyla çatışma içinde değil çakışma içinde olması gerekmektedir. Sömürgecilik döneminde Müslüman ülkeler sömürgeci devletlerin üretim ihtiyacını karşılamak için gerekli olan hammaddeleri düşük fiyatlara bu ülkelere sunmuştur ve bu alışverişten elde edilen gelirler ithalat yapmak suretiyle tekrar sömürgeci devletlerin cebine girmiştir. Bağımsızlıktan sonra, bu durum pek değişmemiştir. Bu ülkeler hala ucuz hammadde pazarları ve üretilen ürünlerin alıcısıdır. Tibi'ninde söylediği gibi Batı Ortadoğu'yu sadece sözde modernize etmek istemekteydi çünkü orası onlar için aslında sadece petrol rezervuarıydı, dünya düzenini devam ettirmek için Müslüman ülkelerden istenen, uluslararası sermayenin o ülke pazarlarında serbestçe rekabet edebilmesi ve bu düzeni devam ettirecek hükümetlerin kurulmasıdır (TIBI, 1988, s. 31). Ülkelerinde karşılaştıkları muhalefete rağmen Müslüman ülkelerin liderleri bu şartları karşılamıştır. Bunlara örnek olarak Şah yönetimi altındaki İran'la, Suharto yönetimindeki Endonezya gösterilebilir. Sonuç ne endüstrileşme ne de batılı anlamda modernleşme değil, endüstrileşmemiş-feodal-ve tarıma dayalı bir toplum yapısına şehirleşmiş ve endüstrileşmiş bir yapının empoze edilmesiydi.

Dünya bankası tarafından yayınlanan dünya gelişim raporları endüstrileşme hamlesinin Müslüman dünyasındaki başarısızlığı ve fakirliği ortadan kaldırma çabalarının da istenen sonucu vermediğinin altını çizmektedir. 1990'da Endonezya, Malezya ve Türkiye hariç hiçbir Müslüman ülke GSYİH'larının yüzde yirmisini üretim sektöründen elde edememekteydi. 1960–1990 yılları arasında şehirleşme bütün bu ülkelerde artmıştır ama bununla beraber hem şehirdekilerin hem de köydekilerin fakirlik seviyeleri de artmıştır. 1990'da sadece 7 Müslüman ülkesinde 233 milyon kişinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı tahmin edilmekteydi. Ekonomik alanda önemli gelişme gösteren Malezya'da bile nüfusun %27'si yoksulluk sınırının altında yaşamaktaydı.

İşsizlik meselesine gelince, Dünya Bankası kaynaklarına göre 1980'lerde Türkiye, Ürdün ve Fas'taki işsizlik oranı %15'in üstündeydi ve 90'larda bu yüksek değer

değişmedi. Bu istatistik de bu ülkelerdeki gelişme hamlesinin başarısızlığını ortaya koymaktadır (AMER, 2000, s. 19)

Gençlerin işsizliği, topraksızlık (toprak sahibi olamama), kalabalık şehirler, artan fiyatlar gelir dağılımında artan uçurumlar ve artan borçlar ile ilgili istatistiklerin gösterdiği başarısızlık, resmi ağzlardan refaha giden yolda çekilen sıkıntılar olarak değerlendirilmekteydi. Politikacılar, işler düzelmeden önce daha kötü olmalıdır şeklinde demeçler veriyorlardı. İslamcılara göre ise bu başarısızlıklar toplumlarına uygun olmayan ekonomik modellerin, beceriksiz yönetiminin ve batının olumsuz etkisinin karışımının bir sonucuydu.

Malezya'da Chandra Muzaffer ülkenin modernleşme ideolojisiyle İslami uyanış arasında yakın bir bağ olduğunu söylemiştir (MUZAFFAR, 1987, s. 13) Endonezya'daki ekonomik yıkım milyonlarca insanı daha yoksulluk sınırının altına itmiştir ve güçlü askeri tehdide rağmen İslamcı örgütler Suharto rejimine son vermede önemli rol oynamıştır. Yani Müslüman dünyasında ekonomik şartlar kötüleştikçe, din bu nimetlerden mahrum kalanlar için bir liman haline gelmiştir (AMER, 2000, s. 16).

23. İslamcılık ile Fundamentalizm Arasındaki Farklar

Fundamentalizm ile İslamcılık çoğu kez birbirinin yerine kullanılmakta olan tanımlardır ancak aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Fundamentalistler 1400 yıldır Ortadoğu ve dünyanın diğer yerlerinde İslam âlemine hakim olan norm ve katı kurallara göre yaşamaktadır. Şeriat'ın katı bir yorumuna bağlı kalmak veya o yoruma dönmek onların önemli bir özelliğini teşkil eder. Reformistleri, tenkitçileri ve mahkemeyi dış etkilere, politik oportünizme, ahlaksızlığa ve kutsal kaynakları unutmaya karşı harekete geçiren bir eğilimdir (ROY, 1994, s. 4).

İslamcılar ise genellikle eğitilmiş ve fakat şehirleşmenin kurbanı olmuş alt ve orta tabakadaki insanlardır. Onların etkilendiği faktörler anti-sömürgecilik, anti-emperyalizm ve anti-Batılılaşmadır. Fundamentalistlerin aksine onlar modernliğin fikir ve sembollerini reddetmiyor, aksine adapte edip kullanıyorlar (WHINE, 2001, s. 57).

24. İlk İslamcılar

Dönemlerinin dini ve politik hegemonyasına meydan okuyan, politik sorunları belirleyip çözüm sunan ve günümüz İslamcılarına önemli birer örnek teşkil eden ilk İslamcılar arasında Ibn Teymiyye ve Ibn Abd Al Vahab gösterilebilir. Ibn Teymiyye (Ö. 1328) günümüz İslamcılığının en önemli yaratıcılarından biridir. Militan bir teorisyen ve inancın ateşli bir savunucusu olan Teymiyye, yenilik dahil olmak üzere batıl inanç ve uygulamalara karşı çıkmış ve inanmayanlara karşı cihat yapılması gerektiğini savunmuştur. Kendini sünnetin yorumcusu olarak görmüş ve böylece kendini seleflerinin fikirlerini kabullenme zorunluluğundan kurtarmıştır. En büyük isteği İslami ideoloji temeline dayanan ahlak sahibi bir toplum oluşturmaktır. Tatarların Ortadoğu'yu işgal etme tehdidinden dolayı, toplumun düşmanlarıyla savaşmak, yani cihad, namaz, oruç veya hacdan daha büyük bir sorumluluktur. Onun bu görüşleri sonraki İslamcılar üstünde büyük bir etkiye sahip olmuştur.

Teymiyye'den sonra İslamcılar üzerinde iz bırakan bir diğer İslamcı Ibn Abd Al Vahab'dır. Daha önce yapılan bütün teolojik yorumları reddederek sadece Kuran ve Sünnet'i kabul etmiştir. Osmanlıların meşruiyetini tanımamış ve sadece Peygamberin öğretilerine sıkı sıkıya bağlı kalınması gerektiği yönünde vaaz vermiştir. Onun bu düşünsel etkisi, Suud ailesinin Arap Yarımadasını 20. yüzyılın başlarında fethetmesinde önemli rol oynamıştır ve orada ve Taliban tarafından uygulanmaya başlandığı Afganistan'da uygulanan püriten İslam sayesinde günümüze kadar gelmiştir (WHINE, 2001, s. 58).

25. Çağdaş İslamcılara Örnekler

İslamcılar İslam toplumunun nerede hata yaptığı sorusunun cevabını aramışlardır. Hem tutuculuğa hem de laikliğe bir alternatif sunmuşlardır. Hem Batı'ya tamamen sırt çeviren, yeni liderlerle iş birliğine yanaşmayan ve infiratçı bir gerileme isteyen tutuculara, hem de Batılı anlamda laikliği uygulamak isteyenlere karşı çıkmışlardır. İslam'ın modernlikle uyum içinde olabileceğini savunmuşlardır. Öz eleştiri ve İslam'ın yeniden yorumlanması kavramlarına başvurmuşlardır. Müslümanların geçmişleriyle gurur duymalarını sağlayarak dağılan kimlik duygularını yeniden toparlamaya çalışmışlardır. Ayrıca İslam'ın gelişime ve bilime, modernliğe ve değişime açık bir din olduğunu vurgulamışlardır (ZEIDAN, 2003, s.

51). Ulemanın yorumları ve dört mezhep de İslamcılar tarafından sorgulanmıştır (ROY, 1994, s. 32).

250. Al-Afgani

Al Afgani kendini emperyalizme karşı direnmeye, gerilemiş ve batıl inançlarla dolmuş olan İslam dinini reform ederek kaybolan ihtişamını tekrar inşa etmeye, Batı'nın bilim ve felsefesini kullanmaya ve Pan-İslamcı bir birlik oluşturmaya adanmış politik bir aktivistti. Mantığın İslam'ın erken evrelerinde çok büyük önem taşıdığını ve İslam dininin bilimle uyum içinde olduğunu vurgulayarak modern laikçilerle muhafazakarlar arasında bir köprü kurmaya çalışmıştır. Afgani'ye göre İslam, hayatın toplumsal, politik ve kişisel alanları dahil olmak üzere her alanını ilgilendiren bir yaşam tarzıdır. Moderniteyle uyum sağlayabilecek dinamik ve gelişime açık bir mantık ve bilim dinidir. Değişen koşullara uyum sağlamak için ve dindeki ulema tekelinin kırılması için içtihat kapıları tekrar açılmalı ve İslam'ın durgunluğuna son verilmelidir (ZEIDAN, 2003, s. 51).

251. Abduh

Mısır'daki El-Ezher Üniversitesi'nin rektörü ve Mısır müftüsü olan Abduh, orijinal kaynaklara dönerek reform yapılması gerektiğini savunmuştur. Müslüman dünyasının içinde bulunduğu durgunluğun sebepleri, İslam dışı uygulama ve batıl inançlar, taklit, ulemanın bozulması ve idarecilere olan bağımlılıkları ve İslam'ın değişmez olan özelliklerini değişime ve yeniliğe açık olan özelliklerinden ayırt etmedeki başarısızlıklarıdır. İslam'ın dünyaya bakışındaki birleştirici unsurun Allah'ın birliğine inanmak olduğunu vurgulamış, İslam ve modernite arasında hiçbir çatışma olmadığını savunmuş ve mantıkla dinin birbiriyle çelişmediğini, aksine İslam'ın iki geçerli kaynağı olarak birbirlerini tamamladıklarını belirtmiştir.

Abduh'un reformlarının amacı, İslam'ın değişmeyen kurallarının arkasındaki esas amacı ortaya çıkarmak ve onları Batı'nın İslamla çelişmeyen yönlerinden faydalanarak sosyal ve eğitsel reformlara tatbik etmektir. İbadetle ilgili uygulamalar değişmezken, sosyal ilişkilerle ilgili kurallar yoruma ve değişime açıktır. Abduh ayrıca Maliki mezhebinde var

olan kamu yararı için fetva yayınlanması ilkesini de yürürlüğe sokmuş ve çok eşlilik, faiz ve kadınların durumuyla ilgili fetvalar yayınlamıştır (DONOHUE-ESPOSITO, 1982, s. 9).

252. Rida

Abduh ve Afgani'nin İslam'ın yeniden yorumlanması gerektiği ve modern bir İslami yasa sisteminin geliştirilmesi gerektiği fikrini Rida devam ettirmiştir. Fakat o Vahabilikten daha fazla etkilenmiş ve Batının gittikçe artan etkisini daha fazla eleştirmiştir. O da diğerleri gibi daha önceki uygulamaları körü körüne taklit etmeyi reddetmiş ve o da diğerleri gibi İslam'ın kaynaklarına ve Hz. Muhammed ve 4 Halife devrine inerek İslami yeniden yorumlamayı amaçlamıştır. Ona göre peygamber ve 4 Halife adil ve refah bir İslam ülkesinde, batıl inançtan uzak, saf ve mantığa dayanan bir İslam'ı hayata geçirmişlerdir. Bu tür bir İslam kendi kendine yeterliydi ve Batıyı taklit etmeye ihtiyacı yoktu. Gerçek bir İslam ülkesinin hayata geçirilebilmesi için toplumun temsilcileri ve lider arasında zorunlu bir şura mekanizmasının işlediği hilafet tarzı bir İslami hükümetin kurulması gerektiğini vurgulamıştır (ENAYAT, 1982, s. 72).

253. El-Benna ve Seyyid Kutup

İlk sistematik İslamcı örgüt sayılan Müslüman Kardeşleri (İhvan) kuran Hasan El-Benna (1906–1949) ilk Müslüman toplumunun uygulamalarına geri dönülmesi gerektiğini ve şeriat'ın kaynakları olarak sadece Kuran ve bozulmamış, en iyi şekilde rivayet edilmiş hadislerin alınması gerektiğini savunmuştur. Bana, İslamı bütüncül, kendi kendine yeterli ve kapsamlı bir sosyal ve politik sistem olarak görmekteydi ve ona göre İslami bir ülkede uygulanması gereken sistem buydu, yani din ve devlet arasında bir ayırım yapılamazdı. Bir hükümeti veya idareyi İslami yapan şeriatın uygulanmasıydı, dolayısıyla da bu onun temel amaçlarından biriydi. İslami devletin anayasası Kuran ve adli sistemi şeriat olmalıydı ve idare şura ile işlemeliydi.

Başlangıçta Müslüman Kardeşler daha çok eğitim ve refah programlarına yoğunlaşmıştı, ancak hızlı bir büyümenin ardından politik olarak daha aktif hal almış ve gizli bir askeri kola ayrılmıştır. Suriye, Filistin ve Sudan'da faaliyet gösteren bir örgüt haline gelmiştir. Üyeleri ideolojik ve fiziksel eğitime tabi tutulmuştur (RAMADAN, 1993,

153). Banna'nın stratejisi 3 aşamadan oluşmaktaydı: insanları eğitmeyi amaçlayan hazırlık ve propaganda aşaması; üye alma, eğitime ve organizasyon aşaması ve son olarak toplumda hegemonya kurup, İslami bir devlette şeriat uygulamayı amaçlayan halk hareketi aşaması.

Hasan El Benna, batı medeniyetinin bilimsel üstünlüğünün ve bu üstünlüğe istinaden sahip oldukları göz kamaştırıcı seviyelerinin farkındaydı. Ancak ona göre Batı, kendisinden başkasını köle kılmış ve artık inişe geçmiş, kaçınılmaz iflasa doğru hızla ilerlemektedir. Doğu ise batılı emperyalistler tarafından sömürülmüş, bölünmüş, kültürleri yozlaştırılmıştı. El Benna, bütün bu derdlerin devasını İslamiyet'te bulacağına kesinlikle inanmıştır (HÜSEYİN, 1990, s. 122).

1948'de Müslüman Kardeşlerin faaliyetleri yasaklanınca hükümet ile doğrudan karşı karşıya gelen Hasan El Benna 12 Şubat 1949'da öldürülmüştür (BULUT, a.g.e, s. 356).

Seyyid Kutup'un Müslüman Kardeşlerle ilişkisi 1945 senesinde başladı. 1952 senesinde örgütün propaganda bölümünü yönetti. 1954'de de El-İhvan El-Müslüman adlı yayın organının genel yayın müdürlüğü görevine getirildi. Ancak zamanla Seyyid Kutup, İhvan'ın düzenle pek çelişmeyen tavrına karşılık daha radikal bir tutum sergilemeye başladı. El Benna sorunlara geleneksel yollarla çözüm bulma ve sonuca varmayı amaçlarken; Seyyid Kutup düzenleyici, yönlendirici ve kısıktıcıdır. Cihad kavramını şiddet ve mücadele temelinde tanımlamıştır. El Benna tebliğ ve barışçıl çağrı yoluyla kamuoyu oluşturarak İslam toplumunu yaratmaya önem verirken Kutup, baskı yöntemiyle İslami temelde bir toplum yaratmayı hedefliyor.

254. Selefilik

Selefiye hareketi taklit ve sufizmi reddederek selefın (peygamber ve 4 halife) dönemini örnek alarak İslam'ın içinde bulunduğu gerileme döneminden kurtulması ve Batı karşısında bağımsız olmasını amaçlamıştır. İslamı mantık, doğa ve bilim dini olarak görmüştür ve onu geleneklerden arındırarak ilk zamanlardaki canlılığını yeniden oluşturmak için uğraşmıştır. Selefiler hem modern dünyayla başa çıkabilmek için orijinal kaynakların yeniden yorumlanması gerektiği düşüncesinden, hem de sınırlı da olsa Vahabi püritenizminden etkilenmiştir.

Eğitimsel ve sosyal reformları, okullar ve refah programları inşa etmeyi, kitap ve magazin yayınlamayı ve milli bağımsızlık hareketleri çerçevesinde insanları harekete geçirmeyi savunmuştur. Bu hareket dünyadaki İslamcılara önemli ölçüde etkilemiştir (KEDOURIE, 1992, s. 328).

26. İslamcılığın Türleri

260. Ulusal Bağımsızlık İçin İslamcılık

Ulusal bağımsızlık için İslamcılık, özellikle dört coğrafi alanda, Filistin, Keşmir, Lübnan ve Çeçenistan'da ulus fikrinden esinlenerek yola çıkmaktadır. Bu bölgelerin her birinin jeopolitik durumu, milliyetçiliğin bu örgütler tarafından farklı şekillerde kullanılmasını ortaya çıkarmaktadır. Lashkar-e Tayyiba Keşmir'in Hindistan'dan ayrılıp Pakistan'la birleşmesini amaçlamaktadır. Çeçenistan'da savaşıyan İslamcılarının amacı Çeçenistan'ın Rusya'dan ayrılıp bağımsız bir devlet olmasıdır. Hamas, Filistin'in bağımsız olmasını, aynı zamanda İsrail'in yok olmasını istemektedir. Hizbullah, İsrail'in yok olmasını istemekle beraber zaten var olan bir devlette, Lübnan'da, politik ve askeri nüfuz alanını genişletmek istemektedir.

Hamas, merkezci bir yapıya sahiptir ve dünya'daki bütün Müslümanlardan destek beklemektedir. Hamas tüzüğüne (yapasına) göre Filistin Arap yarımadası dışında Müslümanların ilk fethettikleri yer ve Müslümanlar için El Aksa Camii gibi birçok kutsal mabede ev sahipliği yapmakla beraber dünyanın merkezidir de. Dolayısıyla İsrail'i yok etmek ve Filistin'in tekrar bir Müslüman vatani haline gelmesini sağlamak her Müslüman'ın görevidir (NÜSSE, 1998, s.27). Hamas, diğer Müslüman ülkelerden askeri, sosyal, eğitsel ve maddi destek istemekle beraber savaşçıları da Filistin'e davet etmektedir. FKÖ ve El-Fetih gibi daha seküler örgütler mücadeleyi İsraililer ve Filistinliler arasında görürken, Hamas mücadeleyi Siyonizm'e karşı İslami bir mücadele olarak görmektedir. Hamas Tüzüğü'nün (sözleşmesinin) 6.Maddesi "İslami Direniş Hareketi biati Allah'a olan ve yolu İslam yolu olan bir harekettir. Amacı, Allah'ın sancağını Filistin'in her karışında dalgalandırmaktır." demektedir. 12. Madde ise şöyledir, "Hamas milliyetçiliğini imanın bir parçası olarak tanımlar. Milliyetçilik, düşmanın Müslüman topraklarına basmasından daha önemli bir şey olamaz demektir."

Tüzük Siyonizm'i İslam'ın bir numaralı düşmanı olarak betimlemektedir ve bu düşmanın Filistin'i çevredeki Müslüman ülkeleri de yok etmek için bir merkez olarak kullandığını ve nihai amacının dünyanın fethi olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla Müslümanlar dikkatlerini Filistin'e çevirmelidir. Hamas İslam'ın dünya'ya hakim olmasını özellikle belirtmekte ve Tüzük'te Hilafet'e duyulan özlemden bahsedilmektedir. Hamas'ın, Hilafet'in yeniden inşasının bir olmazsa olmaz olduğu Müslüman Kardeşlerden türediği unutulmamalıdır (ABU-AMR, 1994, s.28).

Bir diğer ulusal İslamcı örgüt ise Lashkar-e Tayyiba'dır. Bu örgüte göre Keşmir'in Pakistan ile birleşmesi, Hindistan'da İslami yönetimin yeniden inşa edilmesi için atılacak ilk adımdır. Bu adımdan sonra atılacak adım ise, Myanmar'dan İspanya'ya kadar tarihte İslam egemenliği altında yaşamış her yerin tekrar İslam'ın egemenliği altına girmesidir. Nihai amaç ise Amerika kıtasına bile hükmedecek bir hilafetin kurulmasıdır. Bu örgüt Bin Ladin'in ABD ve İsrail'e karşı uluslararası dinsel örgütü ve Birleşik Cihad Konseyi'yle bağlantılı olduğundan hem ulusal hem de küresel bir örgüt olarak faaliyet göstermektedir (MOZAFFARI, 2007, s. 28).

Çeçenistan'daki İslamcıların Rusya'dan bağımsız bir Çeçenistan oluşturmayı amaçladıkları daha önce söylenmişti, adı geçen bir diğer örgüt olan Hizbullah ise çalışmanın kapsamını oluşturduğundan bir sonraki bölümde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

261. Küresel İslamcılık

Küresel İslamcılık denince akla Müslüman Kardeşler, İran'daki Humeynici hareketler, Mevdudi'nin Pakistan ve diğer yerlerdeki taraftarları ve El Kaide gelmektedir. Farklı söylemlere sahip olmalarına ve hareket (eylem) hızlarının farklı olmasına rağmen hepsinin amacı ortaktır. Amaç, İslam yurtlarının yabancı boyunduruğundan kurtararak, İslamın geçmişteki ihtişamına yeniden kavuşmasıdır. Küresel İslamcıların söylevlerindeki tutarlılık bunların bir kaçından örnekler olarak ortaya çıkmaktadır. Bunların hiç birinin söylevlerinde İslam İmparatorluğu'nun yeniden kurulması ve İslam'ın dünyayı fethetmesinin tersine bir şeye rastlanmamaktadır. Hatta farklı İslamcılar farklı zamanlarda

aynı söylevlerde bulunmuştur. Bunlardan amacına ulaşmak için programını ilk açıklayan Hasan El-Benna'dır. Aşağıdaki sözler ona aittir:

İslam dini tekrar insanoğlunun yol göstericisi olabilmesi için Müslümanların orijinal yaşam tarzlarına dönmeleri gerekmektedir. İslam alemini, birkaç nesildir altında gömülü olduğu insan yapımı geleneklerin enkazının altından çıkarmak ve İslami öğretiyle hiçbir bağlantısı olmayan kanun ve geleneklerden kurtarmak gerekmektedir. Bütün bunlara rağmen kendini hala İslam dünyası olarak niteleyen Müslümanları bunlardan kurtarmak gerekmektedir (EL-BENNA, 1978, s. 29).

Nihai amaca, yani dünyanın fethine, giden yolda cihadın kullanılması gerektiğini dile getiren bir diğer yazar Seyid Kutub'dur. Aşağıdaki söylev onundur:

İslami cihadın sadece İslam yurdunu korumayı amaçladığını söyleyenler, İslami yaşam tarzının büyüklüğüne zarar vermekte ve anavatanlarından daha az önemli hale getirmektedir. Bu bakış açısı İslama ait değildir ve bu açı modern çağın bir icadı olup İslami bilince tamamen yabancıdır. Tabi anavatanın savunulması, İslami inançların, İslami yaşam tarzının ve İslam toplumunun savunulması demektir. Ancak bu savunma cihadın amacı değil o vatanda ilahi otoriteyi inşa etmenin bir vasıtasıdır. Böylece o vatan İslami hareketin bir merkezi haline gelmektedir ve eylem alanı bütün insanlık ve bütün dünya olan oradan İslam dininin yayılması amaçlanmaktadır (KUTUB, 1964, s.29).

Pakistanlı bir ilahiyatçı olan Mevdudi, Hz. Muhammed'in modelinin örnek alınarak başarının nasıl elde edileceğini açıklamaktadır. İlk Müslümanların İslami yasaların artık öğretisi değil sosyal ve bireysel hayata yön veren ilkeler haline getirildiği şehir devleti kuran, kendilerini davalarına adanmış cesur insanlar olduklarının altını çizmektedir. Mevdudi'ye göre Medine modeli ideal dönemdir. Mevdudi İslam'ın dünyaya, şiddet kullanımını da içeren yöntemlerle, nasıl yayıldığını açıklamaktadır. Mevdudi'ye göre Hz. Muhammed ve haleflerinin yaşadıkları bugünkü Müslümanlar için örnek olarak kabul edilmelidir (AL-MEVDUDİ, 2006, s.29).

Ayetullah Humeyni, tarih boyunca Sünni hilafetinin boyunduruğu altında yaşamış, azınlık olan Şiilerin temsilcisi olmasına rağmen, dünya çapında bir İslami gücün gerekliliğine inanmaktadır:

İslam'ın politik devriminin başarıya ulaşması için Müslüman ülkelerdeki bütün Müslümanların yerine getirmesi gereken bir görevdir bu. Emperyalistlerin ve sadece kendini düşünen despotik liderlerin İslam ümmetini birbirinden ayırmış ve yapay devletler oluşturmuşlardır. Ümmetin bütünlüğünü korumak, İslam topraklarının Emperyalistler ve onların kurduğu kukla hükümetlerin işgal ve nüfuzundan kurtarmak için bir hükümet oluşturmamız şarttır. Böyle bir hükümetin kurulması Müslümanların birliğini korumaya hizmet edecektir (KHOMENI, 1971, s.30).

Bin Ladin'den sonra El Kaide için en önemli İslamcı olan Zevahiri'nin Irak'taki El Kaide komutanı olan Zarkavi'ye yazdığı mektup onun dünyanın geleceği ile ilgili niyetlerini ortaya koymaktadır. Bu mektupta ortaya çıkan düşünce şudur, "Peygamberinki gibi bir İslam ülkesi, İslam aleminin kalbinde, yani Suriye, Lübnan ve Mısır'da kurulmadıkça İslam'ın zaferinin gerçekleşmeyeceğine inanmaktayım." Bu zaferi gerçekleştirmek için dört aşamadan oluşan bir stratejiden bahsedilmektedir. Amerikan güçlerini Irak'tan kovmak, Irak'ın mümkün olduğu kadar fazla yerinde bir hilafet kurmak, cihadı laik komşu ülkelere yaymak ve son olarak İsrail'e karşı savaşmak.

Böylece Zevahiri El Kaide'nin amacını ortaya koymaktadır. Zevahiri ayrıca cihadın amacının İslam dünyasında İslami bir devlet kurmak, hilafeti yeniden inşa etmek ve kaybolan ihtişamını kazanmak olduğunu belirtmiştir (AL-ZEVAHİRİ, 2003, s.30).

262. Ulusal Hükümetlere Karşı İslamcı İsyanlar

Ulusal ve Küresel İslamcı hareketlerin yanında bir diğer İslamcı hareket tarzı kurulmuş hükümetlere karşı gerçekleşenlerdir. Buna en iyi örnek olarak Cezayir ve FIS gösterilebilir. 1992 yılının Ocak ayında FIS'ın seçimleri kazanacağı belli olunca, ordu iktidara el koydu ve FIS kapatıldı. Üyeleri ise hapsedildi, işkenceye maruz kaldı, kayboldu veya öldürüldü. Politik katılımdan mahrum kalma ve bastırılma, bazı FIS üyelerinin demokrasi'ye, seçimlere ve Cezayir'deki rejime karşı çıkan radikal gruplara katılmalarına

sebebi oldu. 1993'te Silahlı İslamcı Cemaatler Komutanlığı bu örgütlerin en önemlilerinden biri haline gelmişti. Bu örgüt seçimlere katılma fikrinden vazgeçmeyen FIS ile ilişkilerini koparmış ve Cezayir devleti ile İslamcılar arasında şiddetli bir iç savaş başlamıştır.

1992'den önce de Cezayir'deki İslamcılığın ortaya çıkması için gerekli olan şartlar mevcuttu ancak FIS'in kazandığı zaferden mahrum bırakılması olayın fitilini çekmiştir. Cezayir devletinin uyguladığı baskıcı politika çok başlı olan ve vahşet içeren bir politik ortam oluşturmuştur. İslamcılar demokrasiye inanan FIS'ten ayrılıp kendilerini korumak için yüzlerce hücreye ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Bu hücrelerin ortaya çıkması, zamanla gerçekleşen bağlarının kopmasına ve amaçlarına stratejik değil duygusal açıdan bakmalarına sebep olmuştur. Sonuç ise hem hükümet hem de İslamcılar tarafından gerçekleştirilen eylemlerde masum insanların zarar görmesi şeklinde tezahür etmiştir (DALACOURA, 2006 s. 518).

27. Önemli İslamcı Örgütlere İki Örnek: Müslüman Kardeşler ve Cemaat-i İslami

Burada bu iki örneğin ele alınmasının sebebi geniş kitlelere hitap etmeleri ve kendilerinden sonra gelecek olan İslamcı örgütleri önemli ölçüde etkilemiş olmalarıdır. Mısır'daki Müslüman Kardeşler ile Pakistan'daki Cemaat-i İslami, Sudan, Ürdün, Körfez ülkeleri, Bangladeş, Hindistan ve Keşmir'e yayılmış ve bütün dünyada benzer hareketlerin çoğalmasının esin kaynağı olmuştur. Müslüman Kardeşler ve Cemaat-i İslami kriz içindeki Müslüman toplumlarda, anıldıkları sıra ile 1928 ve 1941'de kuruldu. Bir öğretmen ve Müslüman Kardeşler'in kurucusu olan Hasan el-Benna ve bir gazeteci ve Cemaat-i İslami'nin kurucusu olan Mevlana Mevdudi geleneksel İslam dini eğitimi almış ve Batı düşüncesini de bilen dindar, eğitimli kişilerdi. Her ikisi de toplumlarındaki sorunların ve Müslüman dünyanın gerilemesinin suçunu öncelikle Avrupa emperyalizminde ve Batılılaşmış Müslüman elite buluyordu. Geçmişin Selefiyeciler'i gibi onlar da başlangıçta ahlaki ve toplumsal reform çağrısında bulundular ama kısa süre sonra siyasi eyleme ve muhalefete katıldılar.

Hasan el Benna'ya göre Mısır'daki liberal milliyetçiliğin başarısızlığı, İsrail'in kurulması ve bunun sonucunda da binlerce Filistinli'nin topraklarından olmasının yanı sıra

süren İngiliz işgali, yoğun işsizlik, yoksulluk ve yozlaşmada yansyordu. Hasan el Benna, ruhi cihadı (büyük cihat) askeri cihada tercih etmeyi reddetti. İşgalcileri püskürtmenin bütün Müslümanların görevi olduğunu, aynı biçimde İslami yönetimler kurulmasını engelleyen yöneticilere karşı çıkmanın da Müslümanlara farz olduğunu söylüyordu.

Mevdudi'ye göre Güney Asya'da Müslümanların zayıflayışı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması, İngiliz ve Fransız sömürgeciliğinin ürünleriydi. Müslüman kimliği ve birliği, Hintliler'in laik milliyetçiliğinin ortaya çıkması ve modern milliyetçiliğin dayatılmasıyla tehdit ediliyordu. Modern milliyetçilik, bütün Müslümanların eşitliği ve dayanışmasına dair pan-İslam idealinin yerine, dil, aşiret ya da etnisite temelli bir kimliği geçirecek İslam dünyasını bölmeyi ve zayıflatmayı amaçlayan yabancı, Batılı bir ideolojiydi.

Geçmişten, özellikle de 18. yüzyıl Selefîyecilik'inden esinlenseler de el-Benna ve Mevdudi, geçmişe dönmeyip modern topluma tepki gösteriyorlardı. Laik Müslüman seçkinlerin Batı yönelimli reformcu görüşlerini olduğu kadar yerleşik dinsel kurumların tutuculuğunu da eleştiriyorlardı. Gelenek ve modernite arasındaki yarığı kapamaya çalışmış İslami modernist reformculardan etkilendilerse de, İslami modernizmin, İslam'ı Batılılaştırma, modernitenin meydan okuyuculuğu karşısında İslamı Batı'lı standartlar ve çözümler ışığında yeni bir kalıba dökme eğilimi taşıdığı kanısındaydılar. Batılılaşmaya karşı olsalar da, bilimsel ve teknolojik modernleşmeye karşı değildiler. İkisi de İslamiyet'in kendine yeterliliğini, ulemanın Ortaçağ'dan kalma, geçersizleşmiş bakışını değil, İslam'ın vahyedilmiş kaynaklarının, modernliğin siyasi, ekonomik ve kültürel meydan okuyuşunu karşısına alan yeni bir yorumunu ve uygulamasını vurguluyordu.

Hem el-Benna hem de Mevdudi, İslam'ı, Marksizm'in ve Batı kapitalizminin bütün kusurlarının ve kötülüklerinin net alternatifi ilan ettiler. El-Benna'nın ifadesiyle: "Yakın zamanlara kadar yazarlar, entelektüeller, alimler ve yönetimler, Avrupa uygarlığının ilkelerini övüyordu, kendilerine Batılı bir hava veriyor ve Avrupalı bir tarz benimsiyorlardı. Bugün ise rüzgarın yönü değişmiştir ve bunların yerini ihtiyat ve kuşku almıştır. İslam'ın gelenekleri, öğrettikleri ve ilkelerine dönmenin, nihai İslamlaştırmaya bir başlangıç olarak, bu ilkelerle modern hayatı uzlaştırmaya başlamak açısından, gerekli olduğunu iddia eden sesler yükseliyor (EL-BENNA, 1992, s. 78). Farklılıklara rağmen, Hasan el-Benna ve

Mevlana Mevdudi, daha sonraki İslami hareketlerin mücadelelerini (cihat) biçimleyecek ve esin kaynağı olacak ortak bir ideolojik dünya görüşünü paylaşıyordu. Aşağıdaki maddeler ikisinin paylaştığı dünya görüşünün başlıca noktalarını sunuyor:

İslam, herkese ve kişinin cemaatine ve siyasi hayatına yol gösteren bütüncül, her şeyi kapsayan bir hayat tarzıdır.

- Kur'an, Allah'ın vahyi, Peygamberin sünneti ve ilk Müslüman cemaati, Müslüman hayatın temelleridir ve günlük davranışlara yol gösteren modeller sağlarlar.
- İslam hukuku (şariat), Batılı modellere bağımlı olmayan modern bir İslam toplumu için ideal ve ayrıntılı bir plan sunar.
- İslam'dan ayrılma ve Batı'ya yaslanma Müslümanların zayıflamasının nedenidir. İslam'ın doğru yoluna dönüş, bu hayatta, İslam cemaatinin kimliğini, gururunu, başarısını, gücünü ve zenginliğini eski haline getirecek, öbür dünyada da ebedi ödülü hak edecektir.
- Bilim ve teknolojiden yaralanılmalı ve bunlar kullanılmalıdır. Ancak toplumun Batılılaştırılmasından ve laikleştirilmesinden kaçınmak için, bunun yabancı Batılı kültürlerle bağımlı olarak değil, İslami bir bağlam için başarılması zorunludur.
- Cihat, hem kişisel hem de cemaat olarak, düşüncelerle ve eylemlerle İslami reform ya da devrim için çaba göstermek ya da mücadele etmektir, bu da toplumun ve dünyanın başarıyla İslamlaştırılmasının yoludur (ESPOSITO, 2002, s. 73).

Her ikisi de Allah ile Şeytan'ın, iyi ile kötünün, karanlık ile aydınlığın güçleri arasındaki bir mücadeleyi (cihat) öne sürüyordu. Her ikisi de örgütlerini daha geniş bir toplum içinde gerçek İslami yeniden biçimlenme için dinamik öz olarak hizmet görececek bir öncü, doğru yolda bir cemaat olarak düşünüyorlardı. Hemen emperyalizmi ve Batı kültürü tehdidini suçladılarsa da, Müslümanların ilk ve en önemli sorununun kendi içinde buldukları durum olduğunu görüyorlardı. Cemaati yeniden oluşturmak ve İslam ile Batı arasındaki güç dengesini yeniden kurmak Müslümanların inançlarına sahip çıkmaya çağrılması ile başlamak zorundadır.

Batılı gelişim modellerini eleştirmesine rağmen el-Benna sınırlasa ve İslamileştirse de yurtseverlik, milliyetçilik ve parlamenter demokrasi düşüncelerini kabul ediyordu.

Mısır'ın meşruti hükümetini de kabul ediyor, ancak yasaların alkol, kumar, fuhuş ve tefecilikle ilgili İslami kurallardan sapmasının vardığı dereceyi eleştiriyordu (CUMMINS, 1994, s. 136). Mevdudi'nin başlarda gayri-İslami diye milliyetçiliği ve demokrasiyi reddetmesi dinden çok Batılılaşma laikleşme karşıtlığının etkisini taşıyordu. Daha sonra her ikisini de kayıtlarla kabul etme noktasına gelecek, Cemaat-i İslami seçimlere girecek ve hükümete katılacaktı. Mevdudi'nin İslam üzerine verimli yazıları birçok Müslüman diline çevrildi ve küresel bir etkisi oldu. Hem savunmaya yönelik hem de düzeltici işlevleriyle cihat üzerine yazıları öngörülmemiş sonuçlar verecekti.

Mevdudi, Müslümanları İslam'ın devrimci programını yürütmek için örgütlenmiş uluslararası bir parti, cihadı da İslami bir devrim yapmak için sonuna kadar mücadele etmek anlamına gelen bir terim olarak görür (MEVDUDİ, 1998, s. 4). Mevdudi, cihadın bencilce ya da maddi amaçlar için ülkeler arasında yapılan bir savaş olmadığını, Allah'ın Davası için mücadele etmek olduğunu vurgular. Bu da “servet ve şaşaa, şan şöhret, kişisel yücelme ya da yükselme” gibi bencilce saiklerden uzaktır, cihat, “tek bir amaca, yani bütün insanlık için adil ve hakkaniyetli bir toplumsal düzenin kurulmasına yönelik olmalıdır.” (MEVDUDİ, 1982, s. 8). Mevdudi için cihat, bir ve aynı anda hem savunmaya hem saldırıya yöneliktir. Saldırıya yöneliktir, çünkü karşıt ilkelere ve ideolojiye saldırılması gerekir. Savunmaya yöneliktir, çünkü Müslümanlar kendi ideolojilerini hayata geçirmek için iktidarı ele geçirmek zorundadırlar (MEVDUDİ, 1982, s. 23). Bu cihat anlayışı Seyid Kutub ve Ayetullah Humeyni gibi sonraki İslamcılarını etkilemiştir.

Hem el-Benna hem de Mevdudi mevcut sistem içinde çalışma arayışındayken, örgütlerinin büyümesi ve yöneticileri, rejimleri mahkum etmeleri, mevcut yönetimlerle çatışmalarına neden oldu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Müslüman Kardeşler, İngiliz işgaline ve Mısır hükümetinin politikalarına karşı muhalefetini artırdı. 1948'de bir Müslüman Kardeşler üyesi başbakana suikast düzenledi, 1949'da Hasan el-Benna'ya gizli polis tarafından suikast yapıldı (MITCHELL, 1969, s. 56).

Mevdudi ve Cemaat-i İslami birçok durumda hükümetle ters düştüler ama yine de çalışmayı sürdürebildiler. Doğrusu, bir noktada Mevdudi ölüme mahkum edildiği halde, cezası iptal edildi. Pakistan her ne kadar askeri rejimlerle yönetilse de, devletin baskısı her zaman Mısır'dan ve Arap dünyasındaki çoğu rejimden çok daha az, mahkeme sistemi de

daha bağımsızdı. Böylece Cemaat-i İslami sistem içinde çalışabilen bir muhalefet olarak kaldı. Cemal Abdünnasır'ın Mısır'ında Müslüman Kardeşler'e uygulanan baskı ise tersine radikal cihat örgütlerinin ortaya çıkışına ve gelişmesine yol açtı.

28. Önemli İslami Rejimlere İki Örnek: İran ve Suudi Arabistan

280. İran

2800. İran İslam Cumhuriyetinin Kuruluşu

İran devrimden önce feodal bir yapıya sahipti. Din faktörü ülkede daima etkili olmuş, mollalar ve Ayetullahlar sosyal yapı içinde ağırlıklarını daima hissettirmişlerdir.

1973 petrol krizi ile petrol fiyatlarının yükselmesi ülke ekonomisini ilk etapta olumlu yönde etkilemiş, sanayileşme ve ekonomik kalkınma projelerine hız verilmişti. Ancak bu modernleşme hareketleri din çevrelerinin tepkisine yol açarak, İran halkının geleneksel toplum değerlerinden uzaklaşması şeklinde yorumlandı. Diğer taraftan sanayileşmeyle birlikte kırdan kente göç, bir işsiz kitlesinin ortaya çıkması neticesini verdi. Bunun yanında ortaya çıkan enflasyon, sosyal ve ekonomik dengesizliği artırdı (ARMAOĞLU, 1994, s. 752).

Mevcut şartlar Şah Muhammet Rıza Pehlevi'nin otoriter idaresine karşı muhalif grupların ortaya çıkmasına neden oldu. Şah yönetimine başkaldıranlar arasında, İran Ulusal Haber alma ve Güvenlik Örgütü (SAVAK) tarafından baskı altında tutulanlar, liberal politikacılar, pazar esnafı, aydınlar, insan hakları savunucuları, öğrenciler ve komünistler gibi çok değişik gruplar bulunmaktaydı. Tüm bu gruplar, değişik ideolojilere rağmen, önce Irak ve sonra Paris'te sürgün hayatı yaşayan Ayetullah Humeyni'nin örgütlediği Müslüman gelenekçi hareketi içinde birleşmişlerdi. Başta Humeyni olmak üzere, dinsel önderler olan "Ayetullahların" asıl destekçileri, hızlı endüstrileşme ve bunun sonucu olarak, kırsal kesimden kentsel kesime göç hareketleri ile ortaya çıkan fakir halktı ve hareketin mali kaynağı da İran toplumunda etkili bir güç olan Pazar esnafı sağlamaktaydı (SANDER, 1994, s. 341).

1978 yılında ayaklanmalar iyice genişledi. Verdiği tavizlere rağmen ülkede istikrarı sağlayamayan Şah, 16 Ocak 1979'da ülkeyi terk etti. 31 Mart 1979'da yapılan bir referandum sonucunda halkın % 99'unun oyu ile monarşiye son verilerek, İran İslam Cumhuriyeti ilan edildi (ARMAOĞLU, 1994, s. 755).

2801. İran İslam Cumhuriyetinin Siyasi Yapısı

İran İslam Cumhuriyetinin siyasi yapısı 1979 İran Anayasasına dayanmaktadır. Dini lider Cumhuriyetin genel politikalarının tanımlanmasından ve denetiminden sorumludur. Dini lider, silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır. Dini lider, 86 hukukçudan oluşan ve sekiz yıllığına genel oy ile seçilen Danışmanlar Konseyi tarafından seçilmektedir. Danışmanlar Konseyinin Anayasaya göre Dini Lideri görevden alma yetkisi bulunmaktadır. Anayasa, Devlet Başkanını Dini Liderden sonraki en yüksek devlet otoritesi olarak tanımlar. Dört yıllığına ve en fazla iki kez seçilir. Devrimin ilkelerine bağlılığından emin olmak için Anayasa Koruma Konseyinden onay almalıdır. Anayasa Koruma Konseyi 12 üyeden oluşur. Bunların altısını Dini Lider, diğer altısını İran Meclisi seçer. 4 yıllığına seçilen 290 üyeli meclis yasamadan sorumludur. Anayasa Koruma Konseyi anayasayı yorumlar ve çalışmalarının anayasa veya şeriate uygun olmaması durumunda düzeltilmesi için meclise geri gönderebilir. Özetle, sistem birbirine bağlı çeşitli yönetim yapılarını kapsamaktadır.

2802. Dış Politikası ve İslam (Devrim İhracı)

Ortadoğu, Basra Körfezi ve Kuzey Afrika ülkelerinde faaliyet gösteren İslamcı hareketler üzerindeki İran etkisi hep tartışılmıştır. İslamcı hareketlerle İran bağlantısı; askeri-lojistik destek, mali yardımlar, hükümet-örgüt bağlantıları, istihbarat-örgüt bağlantıları, İran merkezli örgüt ile başka ülkelerin İslamcılarının ilintileri ve eylemci örgütlerin faaliyetlerinde İran'ın etkisi ve rolü tartışılan konular arasındadır. İran'ın "Devrim İhracı" konusu dini temelde 4 noktaya tekabül eder (HÜSEYİN, 1990, s. 238).

- A. Tevhid Boyutu: Humeyni'nin düşüncesinde tevhid, İslam'ın yorumlanış tarzıdır. Allah'ın otoritesini kabul eden Humeyni, özellikle amaçları Müslümanları ezmek olan süper güçlere ve onların işbirlikçilerine karşı İslamiyet'in Tevhid (Birlik) ilkesini gerçekleştirmek ister.

- B. Cihad Boyutu: Cihad boyutunun asli karakteristiği, devrim yapısıdır. Her Müslüman doğduğu andan itibaren bir devrimci olarak yetiştirilmelidir. Bu suretle, yaşadıkları toplumun İslami olmayan yapısını bu insanların değiştirilmesi mümkün olacaktır.
- C. Ümmet Boyutu: İslam ümmeti'nin birliği esastır. Aksi takdirde devrimin gerçekleştirilmesi mümkün olmayacaktır.
- D. Mustazaf'in Boyutu: İslam aleminde kitleler yoksuldu. Egemen sınıfın politik baskısının yanı sıra, ekonomik sömürü çok boyutludur. O halde, Müslümanların uğradığı haksızlıklara karşı mücadele verilmelidir.

Böylece devrim ihracı, Müslümanlar açısından sadece siyasi bir görev değil, aynı zamanda dini bir fariza halini de alıyor. Bizzat Humeyni devrim ihracının bir mecburiyet olduğunu řu sözlerle ifade etmektedir:” Biz devrimimizi dünya'ya ihraç etmeye çalışmalıyız. İhraç etmediğimiz devrim fikrini bir kenara bırakmalıyız çünkü, İslamiyet çeşitli Arap ülkelerini farklı bir şekilde düşünmez.

Bu çerçevede Humeyni hareketi ve Hizbullah bir inanç ve yaşam tarzı olarak benimsenmeye başlanmıştır. Hizbullah bayrağı altında faaliyet halindedir. Söz konusu örgütler, birbirleri ile işbirliği içinde faaliyet halindedirler. Hizbullah'ın temel ideolojik ilkesi”Hat-ı İmam”ı takip ederek İslam yolunda emperyalizmin bütün şekillerine karşı zorunlu Cihat'tır (VAROL, 1992, s. 20).

Bütün bunlara ek olarak, Fars yayılcılığı denilen tarihi bir etkenin ve İran'ın iç istikrarının sağlanmasında ve öz savunmasında konunun pratik faydasını da söyleyebiliriz. Tecrit edilmiş bir İran, devrim ihraç etmeyi rakiplerine karşı bir koz olarak kullanıyor.

2803. İran İslam Cumhuriyetinin İç Sorunları ve İslamcılık

Devrim ihracı, ilgili ülkeler açısından yeterli açıklığa kavuşmamıştı. Bunun nedenlerinden ilki, söz konusu bağlantıların gizli yönünün, açık yönüne ağır basması; ikincisi ise İran'ın dış siyasetindeki pragmatik hesaplarla içerdeki devrim ihracı meselesinin pratik alanda çelişmesidir (ROY, 1994, s. 226). Bir başka nokta ise, İran devriminin karmaşık yapısı, bazı alanlardaki oturmamışlığı, dış siyasetlerinde sürekli bir

tecrit durumuyla karşı karşıya kalması da Ortadoğu'daki İslamcı akımlar ile Tahran yönetimi arasındaki ilişkilerin gel-git türünde bir titreşim dalında seyretmesine neden oldu.

Ülke içindeki pragmatik ve ılımlı bir eğilim, devrimci mesajın barışçıl bir yol ile yapılmasını isterken; radikal İslamcı kanat hareketlerinin desteklenmesinde hükümetin direkt ve aktif bir rol üstlenmesinde ısrar etmektedir. Değişim için şiddeti şart koşan radikal kesim, bölgede askeri bir denetim kurmayı amaçlıyor. Kısaca; ayakta kalmak, uluslararası ortamda kendine bir yer açmak, devletlerarası ilişkiler sağlamak isteyen İran İslam Devleti idaresinin ihtiyaçlarıyla, daha bağımsız ve daha az kaygılı üstelik ilke temelinde ayağa kalkan İslamcı devrimcilerin arzuları arasında çelişkiler vardır (BULUT, 1994, s. 476).

281. Suudi Arabistan

2810. Suudi Arabistan'ın Kuruluşu

I. Dünya Savaşının ertesinde Arabistan yarımadasındaki en önemli gelişme Vahabi (Vahabilik Kuran' ve sünnete, yani ilk kaynaklara dönüşü öngören, Kuran ve Sünnetin dışındaki kaynakların, ikincil kaynak kabul edilmesi veya bunlara eleştirel bakılması esasına dayanan Selefilikten büyük ölçüde etkilenmiş ve Selefi yorumunu aşırılaştırmıştır. Selefilik, Müslümanların ilk nesline, Sahabe nesline dönüşü anlamındadır) devleti Suudi Arabistan'ın kurulması olmuştur (ARMAOĞLU, 2005, s. 206).

Aslında Arabistan yarımadasında bir Vahabi devleti kurma projesi oldukça eskiye gitmektedir. Diğer bir ifadeyle Suudi Arabistan'ın modern tarihi 18. yüzyılın ortalarındaki bir ittifak ilişkisine dayanmaktadır. Bu bağlamda, 1744'te Necd Emiri Muhammed İbn-i Suud ile Muhammed İbn-i Abdulvahhap (Vahhabiliğin kurucusu) arasında kurulan ittifak çerçevesinde Vahabi inancına dayalı bir devlet kurma çabası da başlatılmış oluyordu. Ancak 1802 ve 1803'te Mekke ve Medine'yi ele geçirmeleri Osmanlı İmparatorluğunu harekete geçirmiş ve Mısır Valisi aracılığıyla bölgeyi tekrar denetimine almıştır (ARI, 2007, s. 179).

Ancak Osmanlı İmparatorluğunun 20. yüzyılın başlarında daha da zayıflaması ile Necd Sultanı Abdülaziz İbn-i Suud komşu kabilelerle mücadele ederek topraklarını genişletmeye başladı. I. Dünya Savaşıyla beraber Necd Sultanı Abdülaziz ile Mekke Şerifi Hüseyin arasında bir rekabet başladı. Hüseyin İngiltere ile yaptığı anlaşmalara dayanarak 1916 Ekiminde kendisini “Arap Memleketlerin Kralı” ilan etmesi ve Türkiye’de Hilafetin ilgası (kaldırılması) üzerine kendisini Halife ilan etmesi ile bu rekabet iyice kızıştı. Abdülaziz 1924 Ağustos’unda Hicaz’a savaş açtı ve Ekim ayında Suud kuvvetleri Mekke’ye girdi. 1925 Aralık’ında Cidde’nin de Suudların eline geçmesiyle bütün Hicaz Abdülaziz’in eline düşmüş oluyordu (ARMAOĞLU, 2005, s. 206). Abdülaziz İbn-i Suud, 1926 Ocak ayında kendisini “Hicaz Kralı ve Necd Sultanı” ilan ederken, İngiltere 1927 Cidde Anlaşmasıyla kendi belirleyeceği sınırlar içinde Abdülaziz İbn-i Suud’un bu ünvanını tanımıştır. 1932’de ise devletin adı Suudi Arabistan Krallığı olarak değiştirilirken, aynı tarihte Milletler Cemiyetine üyeliği de kabul edilmekteydi (ARI, 2007, s. 182).

Suudilerin %90’ı etnik olarak Arap’tır. Nüfusun %10 kadarı, Türk, İranlı, Endonezyalı, Hintli, Afrikalı ve diğer etnik kökenlilerden oluşmaktadır. Çoğunluğu Müslüman ve Sünni olan Araplara ilaveten ülkede Şii, Sufi ve Selefi’ler bulunmaktadır. Ülkede katı Şer’i hükümlerin yerine demokratik ve laik ilkelerin geçerli olmasını savunan kişi sayısı sınırlıdır (PEHLİVANOĞLU, 2004, s. 160).

2811. Suudi Arabistan’daki Siyasi Yapı

Arap yarımadasında, Arap birliğini kurarak 23 Eylül 1932 tarihinde krallığını ilan eden Abdülaziz İbn-i Suud, ülkesinde Şeriat ilkelerini esas alan bir yönetim sistemi kurmuştur. II. Dünya harbi içinde ve sonrasında, Suriye, Irak ve Mısır gibi bir kısım Arap ülkelerinin savunduğu Arap ulusçuluğu ve Baas hareketinin dışında kalan Suudi Arabistan, gerek iç ve gerek dış politikada Arap birliği ve İslami ilkeleri savunmuştur. Kuvvetler ayırımından bahsetmenin mümkün olmadığı, İslam Şeriat Hükümleri ile yönetilen Suudi Arabistan’da, yasama görevini Kral üstlenmiştir. Yasama konusunda krala yardımcı olmak üzere oluşturulan, yasama meclisi, Meclis el-Şura, Kral tarafından dört yıl için atanan 120 üyeden oluşmaktadır. Yasama görevini üstlenen Kral aynı zamanda icra’nın da başıdır. İcra erki, Devlet Başkanı ve aynı zamanda Başbakan olan Kral’da toplanmıştır. Hükümet, çoğu kraliyet aile bireyleri olan, Kral’ın atadığı kişilerden oluşmaktadır. Yargı erki, Şer’i

mahkemelerce yürütülmektedir. Şeriat, adli ve idari işlemlerde esas alınacak yasalar bütünü olarak kabul edilmiştir. Adli sistem Şeriat hükümleri esaslarına göre kurulmuş ve aynı hükümlere göre çalışan mahkemelerden oluşmuştur. Siyasi partilerin ve sivil toplum örgütleri ve meclis dışında baskı gruplarının oluşmasına müsaade edilmeyen Suudi Arabistan’da bireyin temel hak ve özgürlüğünden bahsetmek mümkün değildir. İslami Şeriat hükümlerine göre faaliyet gösteren Yüksek Adalet Konseyi, yargının temel ilkelerini saptar. Yasama ve yürütme görevlerini üstlenen Kral ile yönetimin yetki ve sorumluluklarını tanımlayan temel yasa 1993 yılında kabul edilmiştir. Temel Yasa ile Kuran, Anayasa olarak kabul edilmiştir (PEHLİVANOĞLU, 2004, s. 148).

2812. İslam ve Suudi Arabistan’ın Dış Politikası

Arap Milliyetçiliği ve Arap birliğinin yanında, Müslümanlık, Suudi dış politikasını etkileyen diğer bir önemli faktördür. Suudi Arabistan İslam faktörünü kullanarak Asya ve Afrika’da bulunan Müslüman ülkeler ve Batı ülkelerinde bulunan Müslüman gruplarla İslami dayanışmayı savunmaktadır. Bangladeş, Pakistan ve Somali gibi Müslüman ülkeler, Müslümanlığa bağlılıkları karşılığı, 1970’lerden itibaren Suudi Arabistan’dan yüksek miktarda ekonomik yardım almışlardır. Benzer yardımın Kafkasya, Balkanlar ve Türkiye’de bulunan radikal İslami çevrelere yapıldığı iddia edilmektedir (PEHLİVANOĞLU, 2004, s. 152).

Richard Perle (ABD Yönetiminde “Şahinler Kanadının Beyni” olarak tanınan şahıs), Suudi Arabistan’ı; “Saptırılmış bir İslam versiyonunu tüm dünyaya yayarak kötülük yapan ülke” olarak tanımladı. Perle, Riyad’ın savunduğu “şiddet dolu hoşgörüsüz ve çarpık İslam için dünyanın her yerine para akıttığını, bunun son bulması gerektiği”ni ifade etmiştir (PEHLİVANOĞLU, 2004, s. 153)

2813. İslamcılık ve Suudi Arabistan’ın İç Sorunları

İslami bir devlet olmasına ve daha önce bahsedildiği gibi diğer Müslümanlara maddi yardımlarda bulunmasına rağmen Suudi Arabistan İslamcılar tarafından eleştirilmiş ve hatta yönetimin yeterince İslami olmadığı eleştirileriyle karşı karşıya kalmıştır. Şimdi bu eleştirilerin sebeplerini irdelemeye çalışalım.

1960'lı yıllarda kız okullarının açılması ayaklanmaya neden olurken, Mekke radyosunda bir kadın sesinin duyulması da gelenekçi ulemanın Kral'a protesto göndermesine yol açtı. 1965'te televizyon istasyonu kurulduğunda ise bizzat İbn-i Suud'un torunu tarafından yönlendirilen bir grup, Riyad TV istasyonunu işgal etme girişiminde bulundu (MUNSON, 1990, s. 101).

Aşırı dinci radikal gruplar, liberal ve reformist grupların eylemlerine paralel olarak, yaptıkları açıklamalarda, dini kuruluşları, ibadette iki yüzlülük, ülke zenginliklerinin adil olmayan şekilde dağıtımını ve geniş Suudi toplumuna huzursuzluk soktuklarını iddia ederek suçlamaktadırlar. Mayıs 1991'de, aşırı dinci kuruluşların, birçok şehirde yapmış oldukları gösterilerde, danışma meclisinin kurulması istekleri dile getirilmiştir. Kral, toplumda oluşan hoşnutsuzluklara cevap vermek üzere bir danışma meclisi kurma vaadinde bulunmasına rağmen, İslami Devrim Örgütü, Arap Sosyalist Hareket Partisi, Allah'ın Partisi gibi küçük siyasi gruplar, hükümet tarafından yasa dışı kabul edilmiş ve üyeleri güvenlik güçleri tarafından tutuklanmış ve gözetim altına alınmıştır (PEHLİVANOĞLU, 2004, s. 160).

Suudi Arabistan Krallığı, kurulduğu yıllarda siyasi olarak kendinden emin olmasına rağmen, mali açıdan zor durumdaydı. Bu mali kriz işletilebilir petrol rezervlerini 1938'de bulacak olan "Standart Oil of California" adlı bir Amerikan şirketine petrol arama izni verilmesine neden oldu. Petrolün bulunmasıyla başlayan Suudi-Batı ittifakı giderek artan bir şekilde devam etti (ARMAOĞLU, 2005., s. 207). Irak'ın, Kuveyt'i işgalinin ardından Suudi Arabistan'ın ABD ve Batı yanlısı politikaları toplumdaki muhafazakar dini kuruluşların kutuplaşmasına sebep olmuştur (PEHLİVANOĞLU, 2004, s. 152). Kral Faysal döneminde, 1970'den 1974'e kadar olan sürede, yani üretici ülkenin petrol fiyatlarını kontrol ettiği ve petrol fiyatlarında aşırı bir artış olduğu dönemlerde, dünya petrol pazarının dönüşümüyle, Suudi Arabistan'ın uluslararası arenadaki etkinliği baş döndürücü bir hızla artmış, ekonomik bir süper güç halini almıştır. Bu dönemde Faysal'ın amacı İslam ile modernizasyonu harmanlamaktı ve başarılı bir şekilde bunu gerçekleştirdi (VOLL, 1995, s. 173). Bu ve benzeri ittifaklar özellikle İslamcılarının tepkilerine neden olmuştur ve olmaktadır. Bütün bunlardan ötürü Suudi monarşisine karşı 1979 yılında ciddi bir başkaldırı gösterisi yapıldı.

2814. Mekke Baskını

1970'li yıllarda, Cuheyman el-Uteybi adlı genç bir adam, Suudi rejiminin artık çöküş dönemi yaşadığını söyleyerek Arabistan'ı bir baştan bir başa dolaşıyordu. Cuheyman ve taraftarları kendilerini İhvan olarak adlandırıyorlardı (MUNSON, 1990, s. 103).

Cuheyman, yöneticileri Kuran ve Sünnet'e göre idare etmemekle suçladığı bir dizi risale yazdı. Risalelerde özellikle Suudi Kral ailesini; ahlaksızlık, kafir hükümetlerle yakın işbirliği ve bütün iç muhalefete olan zulmü yüzünden açıkça eleştiriyordu. İran İslam Devrimi'nden etkilenen Cuheyman ile birkaç yüz kadar yandaşı 20 Kasım 1979 sabahı Mekke'deki kutsal mescidi bastılar. İsyân Suudi karşıtı Araplar arasında da destek buldu. İki haftalık beklemeden sonra Cuheyman ve yandaşları sağ olarak ele geçirildiler. 9 Ocak 1980 günü Cuheyman ve 60 takipçisi başları kesilerek idam edildi (BULUT, 1994, s. 181).

Bu olaydan sonra, Suudi Arabistan hükümeti, popüler desteğini sürdürmek için çabalarını artırdı. Politik sistem içerisindeki muhtemel rahatsız edici unsurları azaltmak için bir kampanya başlatıp, yolsuzluklara karşı büyük bir savaş ilan edildi. 1979 olayı Suudi politikasının barındırdığı geleneksel ve radikal güçlerin dikkatli bir dengesini ortaya koyması bakımından önemliydi (VOLL, 1995, s. 177). Bunun yanında Mekke Baskınının Suudi iktidarını hedefleyen siyasi nitelikte bir hareket olduğunu ve kimi askeri birimlerden destek gördüğünü de söyleyebiliriz (BULUT, 1994, s. 172).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. LÜBNAN VE HİZBULLAH

30. Lübnan Devleti

300. Lübnan Devleti'nin Kuruluşu

Lübnan devleti çok çeşitli etnik ve dini gruplardan oluşmaktadır. Ülkede hakimiyet Marunilerin elindedir. Marunilerin Batı ile kurdukları ilişkinin kökeni, tarihin derinliklerine doğru uzanmaktadır. Lübnan'ın konumunun arz ettiği jeopolitik önem, uluslararası siyaset arenasında kendine özel bir ihtimam gösterilmesini gerektirmektedir. Bu durum ise, Batı'nın istemese bile elini Lübnan'dan çekmesine imkan tanımamaktadır.

Ortaçağda Maruniler güçlü bir birlik kurabilmiş değildiler. Haçlı seferleri esnasında Batı ile kurdukları ilişki günümüze kadar varlığını güçlendirerek sürdürmüştür. Fransızlar ile Maruniler arasındaki ilişki ilk kez on üçüncü asırda tesis edilmiştir. Haçlı seferlerinden yedincisi esnasında 1250 tarihinde Kral Lois IX'un başı sıkışmıştı. Maruniler 5000 piyade ile yardım ettiler. Bu jest iki ülke arasında samimi bir ilişkinin kurulmasını sağladı. Aynı asrın sonlarında Memluklar, Marunilerin topraklarını işgal etti. Maruniler fazla can kaybı vermeden güneye doğru çekildiler. Müslümanların ve Dürzilerin topraklarını işgal edip yerleştiler.

1516–1697 yılları arasında Manid emirlikleri, 1697–1841 yılları arasında ise Shihabiler Osmanlı İmparatorluğunun yönetimi altına girdiler. 1860 senesinde Maruniler ile Dürziler birbirlerine düştüler. Çok sayıda Maruni katledildi. Maruniler Fransa'dan yardım istediler. Fransızlar yardım için Lübnan'a asker gönderdi. Dürziler Suriye'de bulunan Cebel Druze'a çekildiler. Maruniler durumlarını güçlendirmeye devam ettiler. Fransızlar ve diğer Avrupalılar Osmanlı üzerine baskı yapıp, Suriye'de Lübnan dağının civarındaki bir bölgenin Hristiyan Maruniler için otonom bir bölge olarak tahsisini istediler. İstanbul Hükümeti bölgeye mutasarrıf olarak Maruni olmayan bir Hristiyan'ı atadı. Bölge,

azınlıklardan birinin diğerine hükmetmesine izin verilmeyecek tarzda yönetildi. Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'dan gelen baskıya dayanamayıp 1862 senesinde Maruniler için otonom bir bölge olarak 'Küçük Lübnan'ın oluşturulmasını onayladı. Bu durum 1915 senesine kadar devam etti.

1915 senesinde Türkler 'Küçük Lübnan' anlaşmasını bozup, bölgenin denetimini bütünüyle İstanbul Hükümetinin eline verdilerse de, bu durum uzun sürmedi. İngilizler ile Fransızlar, 1918 senesinde, Osmanlıların bölgedeki hakimiyetine son verdiler. Lübnan'a bir Fransız vali atandı. Arap milliyetçiliği Fransızların bölge üzerinde beslediği emeller için bir tehdit oluşturmaya başlamıştı ve sonuç alabilmek için mutlaka giderilmesi gerekiyordu. Maruniler ile Fransızlar işbirliğine gittiler. Küçük Lübnan'ı unutup Büyük Lübnan fikrini benimsemeye başladılar. 1920'de San Fransisco'da yapılan konferansta Fransızlar Suriye ve Lübnan'da manda yönetimi kurma hakkını elde ettiler (HÜSEYİN, 1990, s. 219).

Nitekim 1920 senesinde Lübnan Suriye Krallığından ayrılarak tarih sahnesindeki yerini aldı fakat kurulan bu devlet alan olarak daha önceki Küçük Lübnan gibi Lübnan dağı ile sınırlı değildi. Geçmişte dağlık bölge ile çok az ilişkisi olan bölgeler de dahil edildi. Bu bölgeler hem tarihsel gelişimleri açısından, hem de mevcut ekonomik ve sosyal şartları itibarıyla Suriye ve Kuzey Filistin ile çok daha sıkı bağlara sahiptiler. Dahası, nüfus yapıları da dağlık kesim ile büyük farklılıklar arz etmekteydi. Beka vadisi ve yeni oluşturulan Lübnan devletinin güneyindeki kesimler geçmişte Şam vilayetinin bir bölümünü oluşturmaktaydı ve oralarda yaşayanların büyük bir kısmını Şiiler oluşturmaktaydı. Tripoli ve çevresi ayrı bir Osmanlı vilayeti idi. Ekonomik bağlantılarının büyük bir kısmı Suriye, özellikle de deniz bağlantılarını Tripoli limanı vasıtasıyla gerçekleştiren Homs ve Hama şehirleriyle idi. Sakinlerinin çoğunluğunu Sünniler oluşturmaktaydı. Yine sonradan dahil edilen Beyrut Lübnan Dağı ile sıkı ekonomik ilişkilere sahipti, fakat kendisi bir sancaktı. Beyrut'ta yaşayanların en az yarısı Sünniydi. Son olarak da, Beyrut'un güneyindeki sahil şeridi de bir vilayeti oluşturmaktaydı ve Vali ya Sidon ya da Tyre'de bulunmaktaydı ve oradaki nüfusun da çoğunluğunu Şiiler ve Sünniler oluşturmaktaydı. Bu bölge de Büyük Lübnan devletinin sınırları içine dahil edilmiştir (EYAL, 2000, s. 5).

Müslüman halkın büyük bölümünün isteği ise Suriye'nin bütünlüğünün korunmasıydı. Gerekçe olarak ise parçalanması düşünülen toprağın çok küçük, nüfusunun çok az ve ekonomik, coğrafi, ırk ve dil özellikleri itibariyle bölünmeyi kolaylaştıracak bir parçalanmışlığın mevcut olmaması gösterilmişti. Ancak, bu istek dikkate alınmamıştır. Lübnan Dağı'nın yanı sıra diğer Arap topraklarını Lübnan sınırlarına dahil etmekten maksat, yeni devletin ekonomisine bir canlılık kazandırmaktı (HÜSEYİN, 1990, s. 224).

Büyük Lübnan'ın oluşturulması nüfus yapısını ciddi ölçüde değişime uğratmıştır. 1932 nüfus sayımına göre (ki bu tarihten sonra ülkede hiçbir hükümet nüfus sayımı yaptırmaya cesaret edememiştir) Hıristiyan topluluklarının nüfusu %80'den %54'e düşmüştür. Yeni devletin çekirdeğini oluşturan Marunilerin ülke nüfusu içindeki oranı %58'den %29'a gerilemiştir. Müslümanların toplam nüfus içindeki oranları ise %48 oranındaydı (EYAL, 2000, s. 5).

1920 yılından 1943 yılına kadar Fransız himayesi altında yaşayan Lübnan 1943'de fiili bağımsızlığını elde etti. Bağımsızlığını kazanmadan önce Fransa ile bir dostluk ve işbirliği anlaşması imzaladı. Bunun yanında çerçevesi daha önceden çizilip, 1943'te meşruluk kazanan "Ulusal Pakt" gereğince ülkeyi en tepeden yönetme hakkına Maruniler sahip oldular. Cumhurbaşkanlığı Marunilere, Başbakanlık Sünnilere, Millet Meclisi Başkanlığı ve bazı bakanlıklar Şiiilere ve Dürzilere, Dışişleri Bakanlığı ise Ortodokslara verilmiştir (BULUT, 1994, s. 428). Orduyu da bütünüyle yönetimlerinde tutan Maruniler ülke yönetiminde mutlak manada söz sahibiydiler (HÜSEYİN, 1990 s. 224).

Bu siyasi yapı 1932 nüfus sayımının verileri esas alınarak, ülkede yaşayan azınlıkların toplam nüfusa olan oranlarına göre tespit ediliyordu. 1932'den sonra sayısal çoğunluktan korkulduğu için ülkede nüfus sayımı yapılmadı. Oysa bağımsızlık sonrasında demografik göstergeler Hıristiyanların aleyhine gelişme gösteriyordu. Buna rağmen yönetsel yapıda bir değişiklik görülmemiştir.

Demografik yapı ile yönetsel yapı arasındaki bu çelişki ülkeyi 1958'de bir iç savaşa götürdü. 1958 iç savaşı ülkedeki Maruni egemenliğine karşı Arap milliyetçiliğinin bir tepkisiydi. 1957 seçimlerini ABD desteğiyle kazanan Chamoun yönetimine karşı başlayan isyan yine 1958'de ABD müdahalesiyle son buldu. Chamoun, ABD'den bizzat yardım istedi

ve Irak ihtilalinden 1 gün sonra 14300 Amerikalı deniz askeri Lübnan'a çıktı. Chamon'un görevden alınarak yerine Fuad Şihab'ın getirilmesi toplumsal dengeyi sağlamaktan uzaktı (ARMAOĞLU, 2005, s. 728).

1960'lı yıllar boyunca, Lübnan sakin bir dönem geçirdi ve Beyrut bankacılık ve turizm faaliyetleri sayesinde zenginleşti. Ülkenin diğer bölgeleri, yani güneyi, kuzeyi ve Beka Vadisi Beyrut'la kıyaslanınca oldukça fakir sayılırdı. 1970'lerin başlangıcında, çoğu 1967 Arap-İsrail savaşı, Lübnan'da Filistinlilere ait kamplar kurulmasına izin veren 1969 tarihli gizli Kahire anlaşması ve 1970 yılında Ürdün'de gerçekleşen 'Kara Eylül' çatışmalarından dolayı Lübnan'a gelen Filistinli mülteciler yüzünden sıkıntılar belirdi.

301. Lübnan İç Savaşı

İç savaş 1975 yılının Nisan ayında başladı. Bir kiliseye ateş edilmesinden sonra, Hıristiyanların kontrolündeki Doğu Beyrut'ta bir otobüs Filistinliye pusu kuruldu. Mücadeleler sürerken Filistinliler solcu Müslüman örgütlere katıldı ve çatışmalar ülkenin birçok yerine yayıldı. 1976 yılının Haziran ayında Cumhurbaşkanı Suriye birliklerini destek vermeleri için ülkeye çağırdı. 1976 yılının sonbaharında, Riyad ve Kahire'de yapılan Arap zirveleri savaşı nihayete erdirmek için bir plan oluşturdular. Bu plan dahilinde, zaten ülkede bulunan Suriye güçlerinin yanı sıra, savaşı sonlandırmak için Arap Caydırıcı Güçleri ülkeye girdi. Bu olaydan sonra Beyrut'a her an bozulabilecek bir sükunet geldi. Güneydeki durum kötüleşmeye devam ediyordu.

FKÖ'nün Kuzey İsrail'de bir otobüse saldırıda bulunması ve İsrail'in bu olaya çok sayıda ölü ve yaralı bırakacak şekilde karşılık vermesinden sonra, Mart 1978'de İsrail Lübnan'ı, Litani nehrinin güneyinde kalan bölgenin büyük çoğunluğunu işgal etti. Bunun üzerine, BM Güvenlik Konseyi İsrail'in Lübnan'dan derhal çekilmesini ve barışı korumakla görevli geçici BM gücünün (UNIFIL) Lübnan'a yerleştirilmesini öngören 425 numaralı kararı aldı. 1978 yılının ilerleyen dönemlerinde İsrail bölgeden çekildi ancak güvenliklerini sağlama görevini Sa'ad Haddad yönetimindeki GLO'ya bıraktılar. Haddad bu sebeple, İsrail'i saldırılara karşı korumak için 12 mil genişliğinde bir güvenlik şeridi oluşturdu (ANONİM, 2007, s.3).

1981 yılında ABD'nin aracılık yaptığı bir ateşkes Suriye, FKÖ ve İsrail tarafından 1 yıl süreyle tanındı. FKÖ'nün gerçekleştirdiği ve aralarında Kuzey İsrail'e yapılan bombalı saldırılar ve İsrail'in İngiltere Büyükelçisine yapılan suikast girişimi dahil birkaç olay, 1982 yılının Haziran ayında İsrail'in ateşkesi ihlal ederek Güney Lübnan'a girmesine sebep oldu. Peace for Galilee (Galile için Barış) adı verilen bu operasyonun amacı daha geniş bir güvenlik hattı oluşturmak ve Suriye birliklerini ülkeden çıkarmaktı. Bu amaçlarla İsrail Lübnan'a 25 mil girerek Maruni liderlerinin ve milis güçlerinin yardımıyla Doğu Beyrut'a kadar uzandı.

1982 yılının Ağustos ayında Amerikanın yaptığı arabuluculuk Suriye birliklerinin ve FKÖ mensuplarının Beyrut'tan çekilmesi sonucunu doğurdu. FKÖ karargahını Tunus'a taşıdı. Anlaşma Fransız ve İtalyan birliklerinin yanı sıra ABD deniz askerlerinden de oluşan çok uluslu bir gücün konuşlanmasını da öngörüyordu. İsrail'in desteklediği Beşir Cemayel başkan olarak seçilmiş ancak 14 Eylül'de bir suikast sonucu öldürülmüştür. Bir sonraki gün Hıristiyan milisler İsrail'in göz yumması sonucunda Filistinlilerin kaldığı Sabra ve Şatilla mülteci kamplarına girerek 800 civarında mülteciyi katletti. Katliamdan İsrail Savunma Bakanı olan Ariel Şaron sorumlu tutuldu ve olaydan sonra istifa etti. ABD'nin de desteğiyle abisinin yerine Cumhurbaşkanı olarak seçilen Emin Cemayel ilgisini İsrail ve Suriye birliklerinin ülkeden çekilmesi üzerinde yoğunlaştırdı. Çok uluslu güç geri döndü.

17 Mayıs 1983 tarihinde Lübnan, İsrail ve ABD İsrail'in çekilmesi ile ilgili bir anlaşma imzaladılar. Çekilmeleri Suriye'nin de çekilmesi koşuluna bağlanmıştı. Suriye ise anlaşmaya karşı çıkarak askerlerinin çekilmesinin söz konusu olamayacağını bildirmiştir. 1983 yılının Ağustosunda İsrail Beyrut'un güneydoğusundan çekilerek Dürzi ve Hıristiyan milisler arasındaki tampon bölgeyi kaldırmış ve böylece iki grup arasındaki çatışmalar tetiklenmiştir. Eylül ayında Dürziler bölgenin kontrolünü ele geçirmiş ve İsrail güçleri 2000 yılının Mayıs ayına kadar kaldıkları Güneydeki güvenlik hattı hariç bütün bölgelerden çekilmişti. 1984'te Lübnan Ordusunun çökmesi ve birçok Müslüman ve Dürzi'nin milis oluşumlara katılması hükümet için büyük bir darbeydi. ABD deniz askerlerinin çekilmeye hazırlanması, Suriye ve Müslüman grupların Cemayel'e olan baskılarını yoğunlaştırmalarına sebep oldu. 5 Mart 1984 tarihinde Lübnan hükümeti 17 Mayıs anlaşmasını iptal etti ve birkaç hafta sonra askerler ayrıldı (ACAR, 1989, s. 121).

Kargaşalarla dolu bu dönem, ABD ve Batı ülkelerine karşı gerçekleştirilen saldırılara da tanıklık etti. Bunlara, 18 Nisan 1983'te Batı Beyrut'taki Amerikan Elçiliğine yapılan intihar saldırısı (63 ölü), 23 Ekim 1983'te ABD ve Fransız güçlerinin karargahlarına yapılan bombalı saldırı (298 ölü), 18 Ocak 1984'te Beyrut Amerikan Üniversitesi Başkanının suikaste uğraması ve Doğu Beyrut'taki Amerikan Elçiliğinin ek binasına yapılan bombalı saldırı dahil edilebilir (9 ölü) (ANONİM, 2007, s.4)..

Bu dönem aynı zamanda, Lübnan'daki Amerikan ve İsrail müdahalelerinin Hıristiyanların çıkarlarına hizmet ettiğini düşünen Müslüman grupların arasında radikalizmin artmasına da tanıklık etmiştir. Hizbullah bu dönemde ortaya çıkmış ve Suriye ve İran tarafından desteklenmiştir.

1985–1989 yılları arasında, uzlaşma çabaları sonuçsuz kalmış ve gruplar arasındaki çatışma daha şiddetli hale gelmiştir. Şii EMEL grubunun üyeleri Filistinlileri Lübnan'daki yerlerinden çıkarmaya çalışırken çok şiddetli çarpışmalar meydana gelmiştir.

Emel hareketi 1975 yılının ortalarında iç savaşın ilk aşamalarında İsrail'in Lübnan halkının topraklarına Filistinlileri yerleştirme planına direnmek için ortaya çıktı. Çatışmalar 1987'de şiddetlendi çünkü Filistinliler, solcular ve Dürziler Emel'e karşı bir ittifak oluşturdular bu da Suriye'nin daha fazla müdahale etmesini gerektirdi. Emel ve Hizbullah da ayrı bir mücadele içindeydi (SHANAHAN, 2005, s, 108).

Bu arada hizmet süresi dolan Cemayel görevi bırakmadan önce başbakan olarak General Michel Aoun'u atadı, bu hareketle de 1943 tarihli ulusal Pakt'ı ihlal etti çünkü Pakt'a göre başbakanın bir Sünni olması gerekiyordu. Müslüman gruplar bu durumu kabul etmedi ve Salim Hoş'u başbakan ilan ettiler. Lübnan böylece Doğu Beyrut'la bir Hıristiyan hükümet tarafından paylaşılmıştır.

302. İç Savaşın Sona Ermesi

1989'da imzalanan Taif antlaşması savaşın bittiğine işaret etmiştir. Ocak ayında Arap Birliğinin görevlendirdiği bir komite çatışmalara çözüm aramışlar ve bu arayışlar Lübnanlı parlamenterlerin Taif'te (Suudi Arabistan) Milli Uzlaşma Anlaşmasını kabul etmelerine

yol açmıştır. Kasım ayında Lübnan Meclisi bu anlaşmayı onaylamış ve 1998 yılına kadar görevde kalan Elias Hrawi cumhurbaşkanı olmuştur.

1990 yılının Ağustos ayında meclis ve yeni Başkan Taif Anlaşmasında öngörülen değişiklikleri hayata geçirdi. Meclisteki sandalye sayısı 128'e çıkarıldı ve Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında eşit olarak paylaştırıldı. Mart 1991'de Meclis siyasi suçlar için bir af çıkardı. Bu affa yabancı diplomatlara karşı işlenen suçlar dahil edilmedi.

Mayıs 1991'de milis gruplar (Hizbullah ve Filistinli milisler hariç) dağıtıldı ve ordu Lübnan'ın tek gruplararası kuruluşu olarak kendini yenilemeye başladı.

Sonuçta 100.000 kişinin öldüğü ve 100.000 kişinin de savaş sonucunda sakatlandığı hesaplanmaktadır. 900.000 civarında insan evlerinden oldu (tehcir edildi) ve bunların 250 bin kadarı dönmek üzere göç etti (ANONİM, 2007, s.5). .

31. Lübnan Hizbullahı

310. Lübnan Şiileri

Şiiler Lübnan'daki diğer gruplarla kıyaslandığında oldukça yoksul ve alt sınıf olarak tanımlanmaktadır. Nüfuslarına oranla politik etkileri sınırlı olan Şiiler, siyasi sisteme ve kendi liderlerine karşı her zaman sosyo-politik ve ekonomik şikayetler dile getirmişlerdir. 1960'larda, Şii toplumunun şehirleşmesi ve ülkenin farklı yerlerindeki Şiilerin birbirleriyle olan irtibatlarının gelişmesi, ülke zenginliklerindeki ve siyasi sistemdeki sınırlı paylarını fark etmelerini sağladı (HUDSON, 1968, s. 31,32).

Lübnan'daki Şii varlığı dokuzuncu yy.'a kadar uzanmaktadır. Bu tarihte Şiiler Jabal Amil ve Beka Vadisinin kuzeyinde yaşamaktaydı. Lübnan ve İran'daki Şiiler arasındaki ilişkiler 12. yy.'a dayanmaktadır (COBBAN, 1986, s. 138). 14. yy.'da Şiiler Memluk baskısı altında merkezden uzak yaşayan bir azınlıktı. 16 yy.'da Safeviler İran'da iktidarı ele geçirip Şiiliği resmi dinleri olarak kabul edince, İranlılar ile Lübnan Şiileri arasında sıkı bağlar oluştu. Lübnanlı ulemaların İranlıların büyük kısmını Sünnilikten Şiiliğe

geçirmesiyle bu bağlar daha da sıkılaştı ve bu ulemalar Safevi devletinde önemli mevkilere getirilmiştir (FULLER-FRANCKE, 1999, s. 231).

1516 yılında Memlukların Osmanlılara yenilmesiyle diğer Şii topluluklar gibi Lübnan Şiileri de kendilerini Sünnilere karşı korumak zorunda kalmışlardır. Bu dönem zu'ama'nın (idareyi ellerinde tutan elitler) hakimiyetine tanıklık etmiştir. Bu dönemde Şiiler liderleri olmasına rağmen kendilerini Osmanlı baskısına karşı korumak zorunda kalmışlardır (HALAWI, 1992, s. 19).

Safeviler ve Osmanlılar arasındaki anlaşmazlıkların artması sonucu Lübnanlı ulemalar İran'a gitmek suretiyle kendilerine güvenli bir sığınak bulmuşlardır. İran'a giden ulemalar vakitlerini kitap yazmaya ve yayınlamaya ayırmışlardır ve bu kitaplar günümüzde bile dini okullarda okutulmaktadır. Böylece İranlılar ve Lübnanlılar arasındaki ilişkiler ideolojik bir dönüşüm geçirmiş ve kültürel ve dini etkileşimler ortaya çıkmıştır.

1918 yılında Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasıyla, Fransa, İngiltere ile 1916 yılında yaptığı Sykes-Picot anlaşmasının bir sonucu olarak kendi manda yönetimi altında Lübnan devletini kurmuş ve dikkatini eski bir müttefiki olan Marunilere çevirmiştir. Bu, Suriye'yle birleşmeyi tercih eden Şiilerin pek hoşlandığı bir gelişme olmamıştır (HALAWI, 1992, s. 23). Fakat Lübnan devletinin azınlıkların sayılarına göre temsil edileceği bir devlet olması Şiiler için yeni bir fırsat yaratmıştır. Ancak bu temsilin başarılammış olması Lübnan'daki problemlerin temelini oluşturmaktadır. Şii zu'ama'sı bu durumda politik etkinlik sahibi olabileceklerini düşünerek ayrı bir Lübnan devleti fikrini benimsemiş ve Suriye'yle birleşme fikrine karşı çıkmıştır.

Lübnan topraklarını iki katına çıkarmayı başarmıştı ama böylece geleceğini de daha karmaşık hale getirmişti. Hiçbir topluluğun diğerlerinden üstün olmaması ittifakların kurulması ve dış desteğe başvurulması sonucunu doğurmuştur. Ancak hiçbir topluluk homojen olmadığı için ittifaklar pek uzun ömürlü olmamaktaydı. Bu durum Şiiler için de geçerliydi.

23 Mayıs 1926'da yazılı bir anayasaya ve uluslararası alanda tanınmış sınırlara sahip olan Lübnan Cumhuriyeti ışığı gördü. Fransız çizgileri taşıyan Lübnan anayasası Lübnanlı

parlamenteler tarafından kaleme alınmıştı ve bir Grek Ortodoks olan Charles Debbas ilk Cumhurbaşkanı olarak seçilmişti. Şiiler bu anayasada Sünnilerden ayrı bir topluluk olarak kabul edilmişti (ALAGHA, 2006, s. 22).

311. Şiilerin Lübnan'daki Sosyo-ekonomik ve Politik Sistemdeki Mahrumiyetleri

Şiiler kalabalık nüfuslarına rağmen hakkettikleri oranda temsil imkanı bulamamışlardır. Bunun sonuçları ise ekonomik ve siyasi olarak kötü duruma düşmeleriydi. Sebebi ise 1932'de Fransız hükümeti tarafından yapılan ve Hıristiyanları olduklarından daha kalabalık gösteren nüfus sayımıydı. Hıristiyanların yoğun olduğu bölgelerde yaşayan Şiiler Hıristiyan olarak sayılmışlardı. Diğer yerlerde ise ya Hıristiyan ya da Sünni olarak kayıtlara geçmişlerdi. Takiye yapmaları da onların aleyhine sonuçlar doğurmuştu. Sayım sonuçlarına göre en kalabalık grubu sırasıyla Maruniler, Sünniler ve toplam nüfusun 19.6'sını oluşturan Şiiler oluşturmaktaydı. Bu sonuca göre Şiiler bazı yetkilere sahip oldular ancak nüfuslarına oranla yetkileri oldukça sınırlıydı (ALAGHA, 2006, s. 22) .

Bu sonuçlar dikkate alınarak Lübnan'ın 1943 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazanmasıyla sözlü bir anlaşma olan ve anayasada olmayan Ulusal Pakt aynı yıl kabul edilmiştir. Pakta göre Cumhurbaşkanı Maruni, Başbakan Sünni ve Meclis Başkanı da Şii olacaktı. Güçlü Maruni ve Sünni azınlıklarla Fransa arasında kabul edilen Ulusal Pakt bağımsızlığın temel taşı oluşturacaktı. Meclis Başkanının Şii olmasına rağmen, kendilerini politik sistemden dışlanmış hissedenden Şiiler için Pakt bir kin kaynağı haline gelmiştir. Dahası, Mecliste temsil edilme oranını 6 Hıristiyan'a karşı 5 Müslüman şeklinde düzenleyen Pakt bütün Müslümanların kendilerini ikinci sınıf vatandaş gibi hissetmelerine sebep olmuştur (COBBAN, 1985, s. 24). Lübnan, 22 Kasım 1943 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiş ancak gerçek bağımsızlık 1945 yılına kadar gerçekleşmemiş ve Fransız ordusu da 1 yıl sonra Lübnan'dan ayrılmıştır.

Modernleşmeyle beraber, Şiilerin zu'ama'yla olan bağları zayıflamıştır. Zu'ama'nın sağladığı hizmetleri sağlamaya başlayan devlet bürokrasisinin ortaya çıkmasıyla 1960'ların başında zu'ama'nın gücü ellerinden çıkmaya başlamıştı. Sonuç olarak, Şiiler mevcut durumdan memnun olmayan elitlerinden kolayca etkilenebilecek bir topluluk haline gelmişti. 1946-1962 yılları arasında Şiiler gittikçe artan şekilde yeterince temsil

edilmediklerini ve iktidardan uzak olduklarını hissediyorlardı ve Lübnan devletinin bir parçası olmayı küçümsüyorlardı. Özellikle güneydeki Şiiler politik sistemin tamamen revize edilmesini talep etmekteydi. Yıllar geçtikçe Şiiler en yüksek doğum ve en düşük göç oranına sahip oldukları için Lübnan'ın en hızlı büyüyen topluluğu oldular. Dolayısıyla en kalabalık grup olmalarına rağmen sosyo-ekonomik yapının en dibinde olan Şiiler güç ve ganimetin dağılımında söz sahibi olmak istediler. O sıralar varolan dengesiz ekonomik dağılım açıkça ortadaydı: çoğunlukla Şiilerin yaşadığı kırsal kesim açlık, cehalet ve mahrumiyetle boğuşurken Beyrut refah içinde yaşıyordu.

1959'da dönemin Cumhurbaşkanı olan Fuad Şihab Fransızlardan Lübnan için bir sosyo-ekonomik ve idari reform programı oluşturmak için yardım etmelerini istedi. Fransa'nın bu iş için görevlendirdiği komisyonun ortaya koyduğu sonuçlara göre Lübnan nüfusunun %2'si ülke zenginliğinin %80'ine sahipken ülkenin güneyi, Beka Vadisi ve kuzeyindekiler çok ilkel şartlar altında yaşıyordu. Bu bölgelerde elektrik, su, hastane, alt yapı vs. yoktu. Alt yapı, üst yapı, modernleşme ve gelişim projeleri tamamen Beyrut ve Lübnan Dağı çevresine odaklanmıştı. Araştırmaya göre Şiiler sadece politik olarak değil, ekonomik olarak da çok kötü durumdaydılar. Komisyon bu dengesizliğin giderilmemesi durumunda 10-15 yıl içinde Lübnan'da bir iç savaşın patlak vereceği tahmininde de bulunmuştu (ALAGHA, 2006, s. 24).

312. Şiilerin Harekete Geçmeleri ve Radikalleşmelerinde İsrail - Filistin Çatışmasının Etkileri

Sosyo-ekonomik duruma ek olarak Filistin meselesi de Şiiler üzerinde (özellikle güneydeki Şiiler) etkisini göstermiştir. 1948 yılında İsrail devletinin kurulmasıyla beraber yüz binlerce Filistinli yerlerinden edilmiş, İsrail güçleri tarafından farklı Arap ülkelerine gönderilmiş ve bunların büyük bir çoğunluğu Lübnan'a gitmiştir. 1948'den 1964'te FKÖ'nün kuruluşuna kadar Lübnan sınırlarından İsrail'e karşı tek bir saldırı gerçekleşmemiş, ancak İsrail 100'den fazla sivil öldürmüş, çok daha fazlasının da yaralanmasına neden olmuştur. Çatışmalar 1967'deki İsrail-Arap savaşından sonra İsrail'in Gazze, Batı Şeridi, Sina ve Golan Tepelerini işgal etmesiyle alevlenmiştir. O tarihten beri Lübnan İsrail'in gerçekleştirdiği keyfi saldırıların hedefi haline gelmiştir. Batı Şeridi ve

Gazze'deki hareket sahalarını kaybeden Filistinli savaşçılar bunun yerine Güney Lübnan'ı kullanmaya başlamışlardır.

Güney'deki FKÖ askeri varlığının büyümesi ve İsrail ile girdikleri çatışmaların sonucu olarak Şii aileler 1950'lerin sonlarına doğru Beyrut'a göç etmeye başlamışlardır (COBBAN, 1985, s. 141). Lübnan devleti Filistinlileri desteklemenin bedelini ağır bir şekilde ödedi çünkü özellikle güneyde yaşayan Şiiler burada gerçekleşen çatışmalar yüzünden evlerini ve ailelerini kaybedip büyük ekonomik kayıplara uğramışlardır. FKÖ'ye karşı ortaya çıkan hoşnutsuzluk birikmiş ve çatışma boyutuna gelmiştir. 1960'ların sonlarından itibaren yüz binlerce Lübnanlı İsrail'in gerçekleştirdiği operasyonlar yüzünden evlerinden olmuştur (NORTON, 2000, s. 25). 1971'de Lübnanlı Şiilerin yarısından fazlası Beyrut'a göç etmişti. Böylece Şiilerin seferber olmaları ve radikalleşmelerinde İsrail-Filistin çatışması da rol oynamıştır.

13 Nisan 1975 tarihinde Lübnan'da 16 sene sürecek olan iç savaş patlak vermiştir. İç savaş büyük demografik değişimlere sebep olmuştur. 1975-1976 arasında Hıristiyan milisler, Şiileri Doğu Beyrut'tan çıkarıp güneyinde Dahiya olarak bilinen bölgede yoğunlaşmalarına yol açan bir etnik temizlik kampanyası başlatmışlardı. 1980'lerin başında Lübnan Şiilerinin üçte biri orada yaşamaktaydı. Jabal Amil ve Beka Vadisinden gelen Şiilerin de oraya gitmesi tek bir Şii toplumu oluşturmalarına katkıda bulunmuştur (COBBAN, 1985, s. 142). Dolayısıyla, güneydeki olaylar Şiilerin Beyrut'a göç etmelerine sebep olmuş ve Şiiler Beyrut'taki en kalabalık dini grup haline gelmişlerdir.

313. Şiilerin Harekete Geçmelerinde İmam Musa El-Sadr'ın Rolü

Ülkede dini grupların dağılımını etkileyen demografik değişim Şii toplumundaki iç gelişmelerle eş zamanlı olarak gerçekleştirildi. Yüksek doğum oranlarından dolayı Şiiler nüfusu en hızlı artan gruptu ve dolayısıyla 1970'lerde gücün dağılımı ile ilgili bir revizyona gidilmesi gerektiğini düşünmeye başladılar. İmam Musa Sadr 1970'lerde Şii toplumunu Hareket El-Mahrumin (Mahrumların Hareketi) ile tanıştırdı. Sadr Lübnan'da Şii toplumunun diğer bütün toplumlardan daha fakir ve zayıf olduğunu ve Hıristiyanlar zenginleşirken Beyrut'taki Şii gecekondularının genişlediğinin farkındaydı

3130. İmam Musa el-Sadr

İmam Musa el-Sadr Şiiliğin en önemli ilim merkezleri sayılan Kum'da (İran) doğmuş ve Necef'te (Irak) eğitim almıştır. Tahran Üniversitesinde hukuk okuduktan sonra Kum'da fıkıh ve mantık dersleri vermeye başlamıştır. 1954'te Necef'e gidip önemli Ayetullahlardan fıkıh ve usul dersleri almıştır (HALAWI, 1992, s. 123).

Musa el-Sadr İran'dan 1958 yılında gelmiş ve bir müddet sonra Lübnan'daki Şiilerin lideri olmuştur. İran doğumlu Musa el-Sadr Lübnanlı bir kadınla evlenmiştir. 1963'te Şah'ın politikalarını eleştirdiği için İran vatandaşlığı iptal edilmiştir ve Musa el-Sadr Lübnan vatandaşlığına geçmiştir (HIRO, 1985, s. 345).

1960 ve 1970'lerde Musa el-Sadr'ın gelişi Lübnanlılarla İranlılar arasında yeni bir ilişkiler yumağı başlatmış ve Şah rejiminden kaçan birçok İranlı Lübnan'a sığınmıştır. Bunun sebebi ise Lübnan'ın Şah'a karşı harekete geçmeyi planlayan liberal ve İslami hareketler için güvenli bir sığınak olarak kabul edilmesiydi. Böylece, İranlılar Şah'a karşı olan gruplarını organize etmek ve İsrail'e karşı saldırılar düzenleyen FKÖ savaşçılarını desteklemek için Lübnan'ı bir fırlatma rampası olarak kullanmışlardır. Humeyni, Necef'te kaldığı süre içinde zekatların FKÖ savaşçılarının İsrail'e karşı gerçekleştirilen saldırıları için kullanılmasını öngören bir fetva yayınlamıştır.

İmam Musa el-Sadr daha adil bir politik, sosyal ve ekonomik sistem elde etme çabalarında Şiileri etkili bir şekilde harekete geçirmiştir. İki cephede birden mücadele etmiştir. Bunların birincisi politik sistemde Şiilerin seslerini daha fazla duyurabilmelerini sağlamak için Lübnan devletine karşı giriştiği mücadele, ikincisi ise geniş topraklara sahip olan geleneksel Şii zu'ama'sına karşı Şii toplumunun tek temsilcisi olmak için giriştiği mücadeleydi ki bu mücadele Şiilerin iç çatışmalar yaşamalarına sebep olmuştur (HALAWI, 1992, s. 187).

1969'da Şiilerin taleplerini Lübnan'daki diğer grupların yaptığı gibi dile getirmek için Şii İslam Yüksek Konseyini kurmuştur. Bu kuruluşun amaçları: Şii toplumunun ekonomik durumunu düzeltmek; düşünce, uygulama ve cihat hususlarının da dikkate alındığı bir İslam anlayışını ortaya koymak; Müslümanlar arasında hiçbir ayırım yapılmaksızın birlik

oluşturmaya çalışmak; Lübnan'daki bütün gruplarla işbirliği yapmak ve ulusal bütünlüğü korumak; Lübnan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak; cehalet, geri kalmışlık, adaletsizlik ve ahlaki çöküşle mücadele etmek ve Filistin davasını destekleyip diğer Arap ülkelerle beraber Filistin'in işgal altındaki topraklarını işgalden kurtarmaktır. Bazı Şii zu'ama'lar İmam Musa el-Sadr'a bu örgütü kurarken yardım etmişlerdir (AL-MADINI, 1999, s. 85).

1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında Lübnan'a İran'dan din adamları gelmiş ve Lübnan Şiilerinin harekete geçip organize olmalarında etkili olmuşlardır. Bu kişiler arasında Ayetullah Humeyni'nin iki oğlu Ahmed ve Mustafa da vardı. Bu İran İslam Devrimi, Filistin meselesi ve Lübnanlı Şiilerin harekete geçmeleri arasındaki bağı açıkça ortaya koymaktaydı.

3 Kasım 1969 tarihinde FKÖ ve Lübnan Ordusu arasında imzalanan Kahire Anlaşması Filistinli özgürlük savaşçılarına Lübnan sınırından İsrail'e karşı saldırıda bulunmak için tam serbesti vermektedir. Anlaşma güney Lübnan'dan İsrail'e karşı yapılan saldırılara onay vermektedir. 1970'te Ürdün'de yaşanan ve "Kara Eylül" olarak bilinen kanlı çatışmadan sonra binlerce Filistinli özgürlük savaşçısının Lübnan'a akın etmesiyle durum kötüleşmiştir. Filistinlilerin Lübnan'dan gerçekleştirdikleri askeri eylemler sonucu yükselen tansiyon 1973 yılında Filistinli özgürlük savaşçıları ile Lübnan ordusu arasında kanlı çatışmalara yol açmıştır. Lübnan Ordusu Filistinlilerin Kahire Anlaşmasını devlet içinde devlet kurmak için manipule ettiklerini (kendi çıkarları için kullandıklarını) düşünmekteydi (AL-MADINI, 1999., s. 78). Bu arada kuzeydeki yerleşim yerleri bombalanan İsrail de buna karşılık veriyordu ve Filistinlileri durdurmaya çalışıyordu. Tabi, bu durumdan en fazla güney Lübnan'da yaşayan Şiiler etkileniyordu çünkü İsrail'in hedef seçtiği bölgelerde en yoğun olarak onlar yaşıyordu. Bu arada İmam Musa el-Sadr boş durmuyordu. Takipçilerini harekete geçirip on binlerce insanın desteklediği toplantılar düzenledi. 1974 yılında Grek bir başpiskopos olan Haddad ile beraber Hareket el-Mahrumin'i (Mahrumların Hareketi) oluşturdu. Bunu, din veya ırk farkı gözetmeksizin mahrum olan bütün insanların acılarını hafifletmek için yaptı ve bu hareket sadece Şiilere değil haksızlığa uğramış olan herkese açtı. Ancak toplumlararası bu açıklık fazla dayanmamıştır çünkü zu'ama bunun toplumun hamilik sistemini zayıflatacağını

düşünmekteydiler. Zaman ilerledikçe Hareket el-Mahroumin Sadr önderliğinde Şii kökenli bir harekete dönüşmüştür (COBBAN, 1985, s. 143).

Sadr politik seferberlik için dini sembolizm kullanmış ve böylece Şiilerin ihtiyaçlarını baz alarak o mezhebe bir alternatif sunmuştur. Onun hareketi solcu akımlara ve zu'ama'ya karşı iyi bir alternatif oluşturmuştur (SAAD-GHORYEB, 2003, s. 295). Liderliğine karşı çıkılamıyordu çünkü bu liderlik aynı zamanda dini lider olmasıyla daha güçlenmekteydi. İlk aşamalarda eylemleri sözlü ve sembolikti ancak daha sonra bu eylemler daha radikal ve şiddet içerikli hale gelmiştir. Nitekim, Sadr sadece zu'ama'nın etkisini azaltmakla kalmamış aynı zamanda Şii kitleyi politikayla tanıştırmıştır.

3131. EMEL (Lübnan Direniş Tugayları)

1975'te politik durumu barışçıl yollarla değiştiremeyeceğini anlayan Sadr EMEL kısaltmasıyla bilinen Afwaj Al-Muqawama Al-Lubnaniyya isimli bir milis grup kurmuştur. EMEL sosyal ve politik reform amaçlayan aktivist (eylemci) bir hareketti ama gündemindeki birinci madde Güney Lübnan'ı İsrail birliklerinden kurtarmaktı. Hareket el-Mahroumin'in aksine EMEL'in askeri bir kanadı vardı. Sadr EMEL'i zulme ve yozlaşmış bir devlete karşı mücadele ederek Şiilerin daha adil temsil edilmelerini sağlamanın yanı sıra Güney'de güvenliği sağlamak için kurduğunu bildirmiştir. Kalabalık bir taraftar topluluğuna yaptığı bir konuşmada Sadr, "Askeri eğitim namaz gibi bir görevdir ve silah kuşanmak Kuran'a sahip olmak gibi bir görevdir" demiştir. Diğer bir ifadeyle, Sadr'ın Şii toplumunda sahip olduğu karizmatik liderlik izlenecek yolun isyan ve sosyal protestoya dönüşmesinde de etkili olmuştur. Bazı bilginler Sadr'ın EMEL'i kurarak politik hedeflere ulaşmak için silahlı mücadelenin gerekliliğini ortaya koyduğunu ve militan grupların hakim olduğu bir politik arenada bunun kaçınılmaz olduğunu ortaya koymuşlardır. Bunun yanı sıra, EMEL'in kuruluş nedenlerinden biri de Güney Lübnan'ı saldırılarının hedefi haline gelen İsrail'in yarattığı tehlikeydi (ALAGHA, 2006, s. 30).

El-Sadr güneylileri savunmak ve korumak istiyordu çünkü Lübnan'ın İsrail'le kıyaslandığında arada uçurum olduğu için bunu yapamayacağını biliyordu. Aynı zamanda İsrail'in silahlı saldırılarına karşı Filistinlilere de yardım etmek istiyordu. Dolayısıyla

EMEL İsrail saldırılarını önleyecek güçte bir Lübnan ordusu olmadığı için bu işi yapacak bir milis örgüt kurmuştur (HALAWI, 1992, s. 206).

Sadr, eşitlik ve sosyal adaleti sağlamak için politik sistemin reform edilmesi gerektiğini düşünmesine rağmen çok toplumlu Lübnan Devletinin yasalarına uygun olarak hareket etmekteydi. Sadr'ın bu tutumu kendi topluluğunun dışında da destek kazanmasını sağladı. Konuşmalarının çoğunda Lübnan'daki farklı grupların barış ve refah içinde bir arada yaşaması gerektiğini ifade etmişti. Şiiileri olduğu kadar diğer Lübnanlıları da korumak istemekteydi. 1975'te iç savaş patlak verince EMEL de müdahil olmuş ve İsrail'e karşı verdiği mücadeleyi de devam ettirmiştir. İç savaş esnasında Doğu Beyrut'ta Müslümanlara yapılan işkencelere Beka vadisindeki bazı Hıristiyanlara işkence yaparak karşılık vermeye çalışan milisleri durdurmak için Sadr çaba sarfetmiştir.

14 Mart 1978'te İsrail FKÖ roketlerinin Kuzeyleylerindeki yerleşim yerlerine ulaşmasını engellemek için ilk büyük kara işgali olan "Litani operasyonu"nu gerçekleştirmiş ve Güney Lübnan'da bir güvenlik bölgesi oluşturmuştur. EMEL, FKÖ'yü destekliyordu ve bu işgal sırasında binlerce Şii Güney Beyrut'a göç etmek zorunda kalmıştı. Durumdan etkilenenler eskiden olduklarından daha da radikal hale geldi. Şiiiler ile FKÖ arasında bir ayrılık oluşmaya başlamıştı.

Lübnan'daki iç savaşa son verme çabalarında Sadr hem içerde hem de dışarıda aktifti. Dışarıda Lübnan'daki çatışmalarda önemli rol oynadıkları düşünülen veya savaşan taraflara güç sağlayan bazı Arap devletlerini gezdi. Bu bakış açısıyla çıktığı yolda Libya'ya uğradı ancak 31 Ağustos 1978 tarihinde gizemli bir şekilde ortadan kayboldu. Nerede olduğu hala bilinmemektedir. Sadr Lübnanlı Şiiiler üzerinde fazlasıyla nüfuz sahibiydi.

3132. Sadr'dan Sonra EMEL

1978 yılında Sadr ortadan kaybolduktan sonra Şiiilerin liderlik makamı boş kaldı ve Nebih Berri ile Hüseyin El-Hüseyini Sadr'ın karizması ve liderliğini arattılar. Dolayısıyla Şiiiler bir lider ihtiyacı içindeydiler ve bu taleplerinin karşılığını İmam Humeyni'de buldular. 1979 yılında İran'da gerçekleşen İslam Devrimini hoş karşılayan tek Arap ülke

Lübnan'dı. Birçok Lübnanlı Şii İmam Humeyni'nin devrim ideolojisinden etkilenmişti ve bu etki onların aktif olarak harekete geçip Lübnan politik sisteminde daha aktif bir role sahip olmak için mücadele etmelerine yol açmıştır.

İran, Arap dünyasındaki Şiiilerle yakın ilişkiler kurma niyetini gizlememekteydi ve EMEL hareketindeki kişilerle yakın ilişkiler kurmuştu ve Lübnan'ın Şii bölgelerinde yaşayan Dava Partisinin Iraklı üyelerini destekliyordu (SHARARA, 1997, s. 117). Irak yönetimi Dava Partisine baskı kurmaya karar verdiğinde çoğu yandaşı Beyrut'a göç etmiş ve orada EMEL ile bir ittifak kurmuşlardır.

İran, Dava Partisinin eski üyelerini daha geniş bir kitleye daha radikal ve devrimci bir mesaj yaymaları ve EMEL'in laik ve ılımlı eğilimleriyle mücadele etmeleri için EMEL'e katılmaları ve sızmaları için teşvik etmiştir. Bu yolla Dava'dan EMEL'e geçen ve Dava'da idarecilik yaptıktan sonra EMEL'de de idareci olan önemli bir kişi Seyyid Hasan Nasrallah'tı (ALAGHA, 2006, s. 32).

1982 yılının başlarında EMEL ve FKÖ arasındaki ilişkiler kırılma noktasından geçmişti. Ciddi çatışmalardan sonra Şiiilerin çıkarlarının Filistinli savaşçıların varlığıyla örtüşmediği sonucuna varılmıştı. FKÖ'nün güneydeki askeri varlığından en fazla zara gören kesim Şiiilerdi; Buradaki sefalet o kadar büyüktü ki İsrail ordusu 1982'de bu ülkeyi işgal ettiğinde birlikler sevinç gösterileriyle karşılandılar. Bu işgalden sonra Filistinliler silahsızlandırılmış, savaşçılar ülkeden çıkarılmış ve kalan Filistinliler mülteci kamplarında sadece hafif silahlara sahip olmak koşuluyla bırakılmıştı.

İdeolojik, idari ve politik çatışmalar kısa zamanda Emel'i parçaladı. Emel yapısı itibariyle politik laiklik ve Lübnan politik sisteminin geliştirilmesini amaç edinmektedir. 1978 yılında Emel, FKÖ ile karşı karşıya gelmiştir çünkü güneyde FKÖ'nün İsrail'e karşı gerçekleştirdiği eylemler Şii köylerine karşı yapılan ağır misillemeler şeklinde sonuç veriyordu. Güney Lübnan'daki Filistin-İsrail mücadelesi Şii toplumunu destabilize etti ve çok sayıda Şii'nin Beyrut'un güney bölgelerine yerleşmesine sebep oldu. Mutsuzluk kuşağı olarak bilinen bu bölge, 1980'lerde Şii hareketlerinin bir üssü haline geldi.

3133. EMEL'deki Bölünme ve Kadrolarının Hizbullah'a Kayması

EMEL'de ılımlılarla daha radikal bir yaklaşım benimseyenlerin bölünmesine yol açan temel olay EMEL'in lideri olan Nebih Berri'nin İsrail'in Lübnan'ı işgali ve Beyrut'u kuşatmasıyla mücadele etmek için Cumhurbaşkanı Elias Sarkis tarafından kurulan Milli Kurtuluş Komitesine katılarak Lübnan Hükümetiyle işbirliği yapmaya karar vermesiydi. Humeyni'nin devrim doktrinlerinden etkilenen radikal EMEL üyelerine göre Berri'nin izlediği yol yapması gerekenin tam tersiydi. Davranışı ayrıca İslam dışı olarak değerlendirilmişti.

Bunu protesto etmek için EMEL'deki önemli kişilerden bazıları rakipleri olan Hizbullah'a geçmiştir. Örneğin Hizbullah'ın Genel Sekreteri olan Nasrallah bu partiye geçmeden önce EMEL'in Beka sorumlusuydu. Böylece bölünen Şii elitleri EMEL'de de bir bölünmeye ve Hizbullah'ın ortaya çıkmasına sebep oldular. EMEL'in lideri ve Lübnan Parlamento Sözcüsü olan Nebih Berri EMEL'in Hizbullah'ın menşeyi (kökeni) olduğunu ve Hizbullah'taki kardeşlerinin organik olarak EMEL'e bağlı olduklarını ifade etmiştir. Yani Nasrallah dahil, Hizbullah'ı oluşturanların çoğu EMEL kökenlidir ancak EMEL'in uzlaşmacı tavrına karşıydılar ve hareket ve devrim tercih etmişlerdir. Dolayısıyla, bu radikaller EMEL'i terk edip Lübnanlı Müslüman Öğrenciler Birliği ve Dava Partisinin taraftarları gibi zaten var olan Şii gruplarla aynı saflara katılıp İsrail'in işgaline karşı Hizbullah'ı bir cihat hareketi olarak kurmuşlardır (SALMAN, 2000, s. 7).

32. Hizbullah'ın Ortaya Çıkışı

Hizbullah ortaya çıkış tarihini kesin olarak bildirmekten kendini muaf tuttuğu için, Hizbullah'ın dini ideolojisinin başlangıcı 1978'e, kurucularından biri ve Seyyid Hasan Nasrallah'ın hocası olan Seyyid Abbas El-Musavi'nin Necef'ten ülkeye gelişine dayandırılabilir. Bu olay, kendisi de 13 yıllığına Necef'e sürgüne gönderilen İmam Humeyni'nin maddi ve manevi desteğiyle dini ve askeri eğitim merkezleri açan İranlı muhalif din adamları ve askeri personelin gelişiyile aynı döneme rastlamaktadır. O sıralarda Hizbullah'ın fikir babası olan Ali Ekber Muhtaşami İran'ın Şam elçisiydi. Lübnan'da kayda değer zaman geçiren Muhtaşami Lübnan devletinden kalan boşluğu iyi değerlendirdi ve Hüseyin El-Musavi, Abbas El-Musavi ve Hizbullah'ın çekirdeğini oluşturan Subhi El-

Tufayli ile düzenli toplantılar yaptı. Muhtaşami daha sonra İran İçişleri Bakanı olmuş ve Hizbullah'ı övüp diğer İslamcı hareketlerin Hizbullah'ı örnek almaları gerektiğini söylemiştir (SHARARA, 1997, s. 269).

Lübnan'a ilk gelen İranlılar arasında Mustafa Şamran gösterilebilir. Tire'de yaşıyordu ve İmam Musa el-Sadr'a çok yakındı hatta onun sosyal kurumlarından sorumluydu. Şamran daha sonra kendi askeri kanadını kurup bağımsız EMEL eğitim kampları kurana kadar Dava ve EMEL üyelerini Filistinlilere ait kamplarda eğitti. Musa el-Sadr'a EMEL'in kuruluşunda yardım etmenin yanı sıra, Hizbullah'ın kuruluşuna da aktif olarak katılmıştır. Böylece İslami ideoloji Şii toplumunun veya al-hala al-İslamiyya'nın (İslami Çevre) çeşitli kesimlerini bir araya getirdi. Bu, aralarında gelecekte önemli olacak olan Hizbullah üyelerinin de aralarında bulunduğu Lübnanlı gençlerin Necef ve Kum'daki dini okullara artan bir şekilde gitmelerine yol açmıştır. Bütün bu faktörler Hizbullah'ın dini ideolojisinin ortaya çıkışıyla şekillenen temel altyapısının oluşmasına yardımcı olmuştur.

Al-hala al-İslamiyya'nın üyeleri 1979 yılında birleşip kültürel bir kuruluş olan devrimin gerçekleşmesinden önce "İslam Devrimini Destekleyici Komite"yi kurmuşlardır. Komite Hizbullah'ın çekirdeğini oluşturduğu için partinin üyeleri kuruluşunun İslam Devriminden önce gerçekleştiğini vurgulamaktadırlar (SAAD-GHORAYEB, 2003, s. 303). Ortaya çıkan sosyal hareketi birleştirmek (yek vücut haline getirmek) için Seyyid Abbas El-Musavi öğrencileri ve diğer din adamlarıyla resmi olarak "Lübnan Hizbullahı"nı kurdu (AL-MADINI, 1999, s. 172). Fakat Hizbullah'ın temeli İran İslam Devriminden çok önce atılmıştı dolayısıyla Hizbullah'ın kurulması 1960'lara dayanan dini bir ideolojinin örgütsel göstergesiydi (SAAD-GHORAYEB, 2003, s. 306).

320. İran'ın Lübnan Hizbullahı'na verdiği Maddi ve İdeolojik Destek

Seyyid Hüseyin El-Musavi'ye göre İmam Humeyni Irak'ta sürgündeyken bile 1978'de İsrail Lübnan'ı işgal ettiğinde askeri yardım gönderememesine rağmen maddi destek göndermiştir. İslam Devriminin başarısından sonra ise İsrail'in 1982 yılında gerçekleştirdiği ikinci işgalden sonra Humeyni Al-hala al-İslamiyya üyelerini eğitmeleri için Devrim Muhafızlarını (Pasdaran) bölgeye göndermiştir. Suriye 1982 yılının Haziran ayında 1500 civarında Pasdaran'ın Beka Vadisine gönderilmesine izin vermiştir.

Hizbullah'a gerekli olan askeri ve maddi desteği sağlamak için Pasdaran doğru zamanda doğru yerdeydi.

İran, Hizbullah'ın ortaya çıkışında önemli bir rol oynamış ve gelişimini desteklemiştir. İran'daki iç gelişmeler 1980'ler boyunca Hizbullah'ı etkilemeye devam etti ama bu etki zaman zaman artarken zaman zaman da azaldı. Hizbullah'ın askeri ve sosyal kuruluşlarının bir kısmı direkt olarak İran tarafından desteklenmektedir. İslami devrimi yaymak ve İran dışındaki Şii'lere yardım etmek için İran Lübnan Hizbullahı'na dini, maddi, örgütsel ve askeri destek sağlamıştır. Yani, İran'dan bu kadar etkin ideolojik ve maddi destek almamış olsaydı etkili bir Lübnan Hizbullah'ı olmayabilirdi.

321. Cihat Hareketi Olarak Hizbullah

İsrail ve Batının işgaline karşı gösterdiği mücadele Hizbullah'ın geniş çaplı destek bulmasını sağlamış ve Şii toplumu içinde Emel'in tek rakibi olmasına yol açmıştır. Emel'in, Hizbullah'ın Beka vadisinden güneye uzanan politik ve sosyo-ekonomik yayılmasını durdurma çabası kanlı çatışmalara sebep olmuştur. Kuruluşundan itibaren Hizbullah, bağımsız Lübnan fikrine karşı çıkmış ve bunun yerine daha geniş bir İslam devletine entegrasyonunu istemiştir. Temelde parti dini liderlerin idaresini onaylamaktadır. Bu bağlamda Hizbullah Lübnan'da İslami bir Cumhuriyetin kurulması fikrini savunmuştur (HAMZEH, 1993, s. 372).

1982'de "Dokuzlar Komitesi" olarak bilinen Hizbullah'ın kurucu üyeleri "dokuzların Tezi" adıyla bilinen ve Hizbullah'ın çalışmalarının kapsamını belirleyip bir cihat hareketi olarak direnişçi kimliğini vurgulayan bir tez kaleme almışlardır. Nasrallah bunu tasdik etmektedir ve partinin ortaya çıkışını İsrail'in ülkeyi güneyinden Beyrut'a kadar işgal etmesine, buna müdahale edecek hiçbir gücün olmamasına, ve Emin Cemayel önderliğindeki İsrail yanlısı bir hükümetin varolması gibi sebeplere bağlamaktadır (ALAGHA, 2006, s. 34,35).

33. Hizbullah'ın Lübnan'daki Politik Sisteme karşı Tavrı

330. Hizbullah'ın Anayasası (Açık Mektup/al-risal al-maftuha)

1980'lerde Hizbullah, Lübnan politik sistemini lanetleyen ve Lübnan hükümetini kafir olarak tanımlayan radikal ve şiddet yanlısı bir yaklaşım ve katı bir politik söylev takip etmiştir. Hizbullah'ın ilk genel sekreteri olan El-Tufayli: "Biz (Hizbullah) Emin Cemayel rejimini Batı emperyalizmi tarafından bu ülkedeki Müslümanların kimliklerini yok edip ülkeyi Batılılaştırmak için kurulan bir rejim olarak kabul ediyoruz. Biz buna müsaade etmeyeceğiz" demiştir. 16 Şubat 1985 tarihinde Hizbullah politik ideolojisinin ana hatlarını ortaya koyan ilk detaylı resmi belgesini yayınlamıştır. Hizbullah'ın anayasası veya politik manifestosu olduğu kabul edilen Açık Mektup Hizbullah'ın yayın organı olan Al-Ahd'da 22 Şubat 1985 tarihinde yayınlanmıştır. Fiilen zaten var olan Hizbullah'ın kuruluşunu, askeri kanadı olan İslami Direniş'in varlığını ve Hizbullah'ın amaçlarını resmi olarak ortaya koymuştur (ALAGHA, 2006, s. 36).

331. Hizbullah'ın İsrail'in Güney Lübnan İşgaline Tepkisi

1983 yılının Ağustosunda İsrail Beyrut'tan güneye doğru çekilmeye başlamış ve Haziran 1985'te çekilmesinin durduğunu ve bildirmiş ve 168 köy ve şehri kapsayan 1100 kilometre karelik bir güvenlik alanı oluşturmuştur. Oluşturulan güvenlik alanı Güney Lübnan'ın İsrail ile olan sınırı boyunca uzanıyor ve Lübnan topraklarının %15'ini kapsıyordu. İsrail bunu Kuzeyindeki yerleşim yerlerini Lübnan sınırından gerçekleştirilen füze saldırılarından korumak amacıyla yaptığını açıklamıştır. İsrail burada kendi güvenliğini GLO (Güney Lübnan Ordusu) ile işbirliği yaparak sağlamaya çalışmıştır. İslami Direniş İsrail Ordusuyla koordineli çalışan yerel işbirlikçilere ve İsrail Ordusuna savaş açmıştır. 1980'li yıllar boyunca İsrail Ordusu ve Hizbullah defalarca karşı karşıya gelmiş ve çatışmalar yaşanmıştır. Hizbullah zaman zaman da intihar komandoları ile İsrail'e kayıplar verdirmiştir.

332. Ta'if Anlaşması

Ülkede iç savaş sürerken Emin Cemayel'in Cumhurbaşkanlığı süresi meclis yerine yeni bir Cumhurbaşkanı seçmeden dolmuş, o da Lübnan Ordu Komutanı olan Michel Aun'u 3 Hıristiyan ve 2 Müslüman'dan oluşan askeri bir hükümet kurması için görevlendirmişti. Müslüman liderler bunu anayasaya aykırı bulup hiçbir Müslüman'ın bu hükümete dahil olmaması için bir fetva yayınladılar. Böylece ülkede iki farklı yönetim ortaya çıktı. General Aun Doğu Beyrut ve Lübnan Dağı'ndaki Hıristiyan bölgeleri yönetirken ülkenin geri kalanı Batı Beyrut'ta başka bir hükümet kuran Başbakan Salim El-Hos'un idaresi altındaydı. Bu iki hükümetli dönem iki yıl kadar sürdü.

1976'dan beri Lübnan'da olan Suriye askerlerini ülkeden çıkarmak amacıyla 14 Mart 1989'da General Aun bu kuvvetlere karşı bir savaş başlattı. Taif Anlaşması Lübnan Parlamentosundan 58 üyenin katıldığı görüşmeler sonrasında kabul edilmiş ve 22 Ekim 1989'da iç savaşın sona erdiği resmi olarak duyurulmuştu. Ancak bu yazılı açıklamaya pek uyulmamış ve fiiliyatta iç savaş bir süre daha devam etmişti.

Taif Anlaşması Lübnan'daki bütün gruplar için daha adil bir politik sistem amaçlayan ulusal uzlaşma ve reform için bir plan görevi görmüştür. Anlaşmanın büyük bir kısmı Anayasada yapılacak metinsel değişikliklerle ilgiliydi; geri kalan kısmı ise savaş haline son vermek, milis kuvvetleri dağıtmak ve üyelerini Lübnan Ordusuna dahil etmek, Lübnan Suriye ilişkileri gibi prosedürle ilgili konulardan oluşmaktaydı. Taif Anlaşmasında önerilen değişiklikler 1990 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında kabul edilip Lübnan'ın yeni Anayasasına dahil edilmiştir. Yeni Anayasayla daha önce varolan 6 Hıristiyan'a karşı 5 Müslüman temsil oranını %50 olarak düzenledi. Meclisteki sandalye sayısı 99'dan 108'e çıkardı. Yeni Anayasa bütün milislerin dağıtılmasını ve silahların Lübnan Ordusuna teslim edilmesini şart koştuğu için iç savaşın resmi olarak sona erdiğine işaret etti. Ayrıca milislerin Lübnan sivil toplumuna ve devlet kurumlarına, özellikle de orduya katılmalarını öngördü. Bununla beraber, milislerin politik partilere dönüşmesine de izin vermektedir.

Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali sonrasında onun müttefiki olduğu bilinen General Aun'un saf dışı bırakılması için ABD Suriye'ye destek vermiştir. General Aun'un 13 Kasım 1990 tarihinde Fransa'ya sürgüne gönderilmesiyle 16 yıl süren iç savaş sona

ermiştir (HARRIS, 1996, s. 243). Ayrıca, bölgede meydana gelen gelişmeler iki buçuk yıldır devam eden EMEL-Hizbullah savaşının da Suriye ve İran'ın da baskısıyla sona ermesine sebep olmuştur.

333. Hizbullah'ın Taif Anlaşmasına Bakışı

Hizbullah'ın Taif'e ilk tepkisi politik boyutunu reddedip güvenlik boyutunu kabul etmek yönünde olmuştur. 13 Ağustos 1989 tarihinde Hizbullah Taif Anlaşmasını mezhepsel ayrıcalıkların özüne dokunmayan, bunun yerine bölgede Marunilerden oluşan İsrail benzeri bir devlet olgusu yaratan cılız bir reform hareketi olarak kabul eden politik bir deklarasyon yayınlamıştır. Hizbullah Taif Anlaşmasının 1943'te işlenen (Ulusal Pakt) ve Lübnan devletinin parçalanıp mahvolmasına (iç savaş) yol açan ölümcül bir günahın tekrar edilmesi olarak yorumlamıştır. Hizbullah önerilen politik reformların yüzeyselliğini eleştirmiş fakat güvenlik koşuluna milis ve direniş arasındaki ayrıma dikkat çekerek uymayı kabul etmiştir. Hizbullah'ın askeri kanadı olan İslami Direniş de Lübnan devleti tarafından yasal bir ulusal direniş hareketi olarak kabul edilmiş ve Hizbullah güneydeki ve Beka'daki İsrail işgaline karşı direnmek için silahlarını teslim etme şartından muaf olmuştur. Hizbullah işgal altında olmayan bölgelerde askeri üniforma giymeme ve silah taşımama şartına da uymuştur. Bu imtiyaz Hristiyan milislerin liderlerini öfkelenmiştir. Sonuç olarak Hizbullah'ın Taif Anlaşmasını istediği için değil, şartlar bunu gerektirdiği için kabul ettiği söylenebilir (ALAGHA, 2006, s. 41).

34. Hizbullah'ın Kurultayları

Hizbullah ilk kurultayını 1989 yılında gerçekleştirmiş ve böylece liderlerinin ve mensuplarının kimliklerini ortaya koymuştur. Kurultayda Genel Sekreterlik makamının kurulması kararlaştırılmış ve Suphi el-Tufayli Hizbullah'ın ilk Genel Sekreteri olarak seçilmiştir.

İkinci kurultay 22 Mayıs 1991 tarihinde gerçekleştirilmiş ve Seyyid Abbas el-Musavi Hizbullah'ın ikinci Genel Sekreteri olarak seçilirken Naim Kasım da yardımcısı olmuştur. İlk kurultayda 7 üyesi olan Şura Meclisi atama yoluyla görev yaparken ikincisinde seçilmişlerdir. 16 Şubat 1992 tarihinde Seyyid Abbas el-Musavi, karısı ve oğlunun İsrail

askerlerince öldürülmesinden sonra Hizbullah'ın üçüncü Genel Sekreteri olarak Seyyid Hasan Nasrallah seçilmiş ve Naim Kasım onun da yardımcısı olmuştur.

1993 yılının yazında Hizbullah üçüncü kurultayını gerçekleştirmiş ve Genel Sekreter olarak yine Seyyid Hasan Nasrallah seçilmiş ve Naim Kasım da yine yardımcısı olmuştur. İslami Direniş'in komutanı olan Hacı Muhsin el-Şakar da Şura Meclisinin 7 üyesinden biri olarak seçilmiştir. Dördüncü kurultayda da sonuç değişmemiş ve bu ikili mevkilerini korumuştur. 2001 yılında yapılan kurultayda Nasrallah ömür boyu liderliğe seçilmiştir.

35. Hizbullah'ın İnfıtah (Diyalog ve Katılım) Politikası (1991-2005)

1990 öncesindeki uzlaşmadan uzak ve Lübnan devletini lanetleyip kafir olarak adlandıran duruşunun aksine, 1991 yılından sonra Hizbullah Lübnan devletine karşı daha yumuşak bir tavır takınmıştır. 3 Ocak 1991'de Hizbullah Lübnan devletinden politik, entelektüel, ideolojik ve basın özgürlüklerini güvence altına almasını isteyen politik bir deklarasyon yayınlamıştır. Hizbullah ayrıca hükümetin Lübnan'daki değişik milis gruplarla Hizbullah'ın İslami Direnişi arasındaki ayrımı ortaya koymasını istemiştir. Mart 1991'de Lübnan hükümeti milislerin dağılması gerektiğini resmi olarak ifade etmiştir. Ağır silahlarını teslim edip askeri ve eğitim merkezlerini kapatmaları için Nisan sonu son tarih olarak belirlenmişti. Hizbullah ise bu duruma uymaması gereken bir istisna olmayı başarmıştır çünkü askeri kanadı olan İslami Direniş, milis bir kuruluş olarak değil İsrail'e karşı direnme hakkı olan bir direniş hareketi olarak kabul edilmiştir.

Mayıs 1991'de Hizbullah ikinci kurultayını gerçekleştirmiştir. Kurultayda Hıristiyanlarla diyalogun hangi ilkelere göre yapılacağı belirlenmiştir. Yani, kurultaydan çıkan en önemli sonuç Hizbullah'ın infıtah politikası olmuştur. Bu gelişme Hizbullah'ın 1991 politik programına yansımıştır. İnfıtah politikasıyla uyumlu bir şekilde, Hizbullah'ın söylevlerinde değişiklik meydana gelmiş ve söylevler çoğulcu ve katılımcı bir hal almıştır (HAMZEH, 1993, s. 4).

Partinin politik düşüncesinde 1989'da Humeyni'nin ölümüyle bir değişim meydana gelmiştir. Partinin ruhani lideri Muhammed Hüseyin Fadlallah ve parti liderliği Lübnan politik sisteminin İslamileştirilmesinden ziyade mevcut sistemle uyum sağlamayı tercih

etmiştir. Artık Hizbullah Lübnan'ın diğer gruplarına da el uzatmakta ve kendini barış ve sosyal hizmetler için uğraşan sıradan bir siyasi parti gibi göstermeye çalışmaktadır. Suriye'nin de yardımıyla Hizbullah Lübnan da önemli bir askeri ve politik güç haline gelmiştir (HADDAD, 2006, s. 23, 24).

350. Hizbullah'ın İç Savaş sonrası Lübnan Genel Seçimlerindeki Başarısı ve Seçim Programları

Taif Anlaşması sonrasında Hizbullah uzun tartışmalardan sonra politik sürece dahil olmaya karar vermiş ve iç savaştan dolayı son yirmi yıldır yapılamayan seçimlere 1992 yılında katıma kararı almıştır. Hizbullah'ın bu seçimdeki izlediği program ve seçim kampanyası şu şekilde yürütülmüştür: (1) Siyonist işgalden Lübnan'ın kurtarılması; (2) ırkçı politikalara son verilmesi; (3) toplumun daha fazla temsil edilmesi için seçim kanunlarının düzeltilmesi; (4) politik ve medya özgürlüklerinin sağlanması; (5) iç savaş sırasında göç edenlerin yerlerine dönmesi; (6) idari, eğitimsel, sosyal ve kültürel reformların yapılması. Hizbullah bu seçimlerde listesinde olan 12 koltuğu da kazanmıştır. Bu oniki koltuğun 8'i Şii'lere aitken diğer dört koltuk iki Sünni ve iki Hıristiyan taraftara ayrılmıştı. 1992 seçimi ve Hizbullah'ın başarısını yorumlayan Hizbullah'ın Meclis Grubu Başkanı Hacı Muhammed Rad Hizbullah'ın milletvekillerinin partinin diğer yüzünü, yani siyasi bir parti olarak Hizbullah'ı göstermeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Hizbullah'ın milletvekilleri İslami Direniş'i savunmuş ve ülke, bölge ve uluslararası kamuoyunu ellerinden geldiğince haklılığına ikna etmeye çalışmışlardır (ABUN-NASR, 2003, s. 131).

Bu seçimde olduğu gibi 1992, 1996, 2000 ve 2005 seçim kampanyalarında da Hizbullah'ın politik programının ilk maddesini daima İsrail işgaline karşı direnme ve Hizbullah'ın direnişinin meşruiyetinin sağlanması oluşturmuştur. Diğer maddeler ise ağırlıklı olarak farklılıklara rağmen ülkedeki gruplar arasındaki işbirliğinin önemi ve ülke gelişimi için yapılacak reformlardan meydana gelmiştir. Yapılan seçimler sonrasında Hizbullah meclise girmeyi daima başarmıştır ve *infıtah* politikasına uygun olarak Şii'lerin yanı sıra Sünni ve Hıristiyan milletvekilleri de olmuştur. Hizbullah Çalışma Bakanlığı ve Enerji Bakanlığı gibi Bakanlıklarda Bakan mevkiinde yer bulmasına rağmen, Amerika ve Fransa gibi ülkelere ve içerden gelen baskılar yüzünden Savunma ve Dışişleri gibi Bakanlıkları ele geçirememiştir.

351. Hizbullah'ın Lübnan'daki Farklı Gruplarla Kurduğu Diyalog

1 Aralık 1992 tarihinde *infıtah* politikasına uygun olarak Hizbullah temsilcileri Maruni Başpiskoposuna bir ziyarette bulunmuşlardır. Hizbullah'ın bunu yapmaktaki amacı, Falanjistler ve Lübnan Güçleri gibi İsrail ile bariz bağlantıları olanlar hariç bütün taraflarla diyalog kapılarını açmaktır. Bu amaçla farklılıklara saygı duyulması gerektiğini ve barış içinde bir arada yaşamak için temel hareket noktasının Lübnan'ın bütün vatandaşlarına ait olduğu gerçeğinin kabul edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu ziyarete karşılık 1993 yılında gelmiş ve Hizbullah'ın Genel Sekreteriyle görüşmeleri için Maruni Başpiskoposu Hizbullah'a bir delegasyon (heyet) göndermiştir. Bu toplantıda da farklılıklara rağmen diyalogun önemine dikkat çekilmiştir (QASIM, 2002, s. 295).

Yine *infıtah* politikasına uygun olarak 1994 yılının Kasım ayında Nasrallah anayasalarının (Açık Mektuplarının) şartlarını Lübnan'da yerine getirmenin zorluklarına ve politik sistemle uyumsuzluğuna dikkat çekerek: “Anayasa (Açık Mektup) kimliğimiz ile ilgili genel kuralları ve anahatları ortaya koymaktadır...bir süre önce bu belgeyi gözden geçirdik ve genel düşüncelerimizde değişiklik olmamasına rağmen son yıllarda meydana gelen değişiklikleri hesaba katmalıyız” diyerek Açık Mektubun gözden geçirilmesinin ihtimal dahilinde olduğunu belirtmiştir. 1998 yılının Eylül ayında Hizbullah Açık Mektubu artık temel kaynaklarından biri olarak kabul etmediğini ifade etmiştir, bu da Hizbullah'ın gittikçe artan bir derecede Lübnanlaştığını ve *infıtah* politikasına olan bağlılığını göstermektedir (ALAGHA, 2006, s. 44).

36. Hizbullah'ın İsrail ile Çatışmaları (1996 Gazap Üzümleri Operasyonu)

Hizbullah'ın *infıtah* politikasını benimsemesi İsrail'e olan bakış açısında hiçbir değişiklik meydana getirmemiş ve Hizbullah (İslami Direniş) ile İsrail arasındaki çatışmalar devam etmiştir. Hizbullah'ın askerlerine karşı gerçekleştirdiği eylemlerden dolayı 11 Nisan-18 Nisan 1996 tarihleri arasında İsrail “Gazap Üzümleri” isimli operasyonu gerçekleştirmiş, 150'den fazla sivilin ölümüne ve yarım milyon civarında insanın göç etmesine neden olmuş ve Lübnan'daki altyapıyı ağır şekilde bombardımana tutmuştur (NORTON, 2000, s. 27). Bu operasyondan sonra Lübnan halkı Hizbullah ile bütünleşmiş ve Hıristiyanlar dahil farklı gruplar Hizbullah'ın direnme gücünü arttırabilmek

için para yardımında bulunmuşlardır. Dolayısıyla, bu operasyondan sonra Hizbullah'ın yürüttüğü direnişin meşruiyeti hakkında görüş birliğı sağlanmıştır. Yine bu operasyondan sonra, BM, Fransa, Suriye ve ABD'nin arabuluculuğı ile İsrail ve Hizbullah arasında çatışmalarda sivillerin hedef alınmaması konusunda bir anlaşma imzalanmış ve böylece uluslararası toplum gibi İsrail de işgale karşı Hizbullah'ın direnme hakkını tanımıştır.

360. Gruplararası Lübnan Tugaylarının Oluşturulması

3 Kasım 1997 tarihinde Hizbullah İsrail işgaline karşı Gruplararası Lübnan Tugaylarını oluşturmuştur. Bu gelişme direnişin artık Lübnanlaştığını işaret etmektedir (QASIM, 2002, s. 286). Hizbullah tarafından oluşturulmasına rağmen İslami Direniş'in hiçbir üyesi, operasyonlarına katılmamıştır. Gruplararası Lübnan Tugayları işgale karşı milliyetçilik ve laiklik ilkelerinden hareket ederken İslami Direniş İslami ideolojiye göre hareket etmektedir.

361. İsrail'in Güney Lübnan'dan Çekilmesi

Haziran 1999'da İsrail kuvvetleri ve GLO Güvenlik Şeridinin %6'sını oluşturan Jezzin'den çekilmiş ve böylece İsrail işgali altındaki Lübnan topraklarının oranı %9'a düşmüştür. İsrail ile Hizbullah arasındaki çatışmalar bundan sonra da devam etmiştir. 1992'den 2000'e kadar geçen süre zarfında Hizbullah'ın saldırıları sonrasında 14 İsrailli sivil hayatını kaybederken 500'ün üstünde Lübnanlı ve Filistinli hayatlarını kaybetmiştir. Dahası, sadece 1996 Nisan'ında İsrail güçlerinin gerçekleştirdiğı bombalamaların neticesinde yüz binlerce sivil kuzeye göç etmek zorunda kalmış, bombalamalar 300 milyon dolarlık maddi hasara yol açmıştır (NORTON, 2000, s. 27). 22 yıl süren işgalden sonra 24 Mayıs 2000 tarihinde İsrail Güney Lübnan'dan çıkmıştır, ancak İsrail Lübnan'a ait olan Shib'a Çiftliklerini terk etmemiştir, bu da İsrail ve Lübnan arasında bir sorun olmaya devam etmektedir.

362. Shib'a Çiftlikleri

Shib'a Çiftlikleri 22 kilometre karelik alanlarıyla Lübnan topraklarının tamamının %2'sini oluşturmaktadır. 1967 savaşından sonra İsrail tarafından işgal edilmişlerdir. İsrail

1978 yılında Lübnan'ı işgal ettikten sonra BM İsrail'in Lübnan'dan şartsız çekilmesini öngören 425 sayılı kararı yayınlamıştır. 22 yıl süren işgalden sonra İsrail karara uymuş ve Güney Lübnan ile Beka'nın batısından çekilmiş ancak 1967'de işgal edilen Suriye'nin Golan Tepelerinin bir bölümü oldukları için Shib'a Çiftliklerinden çekilmemiştir. İsrail'in çekilmesinden sonra, Mayıs 2000'de Suriye BM'ye Shib'a Çiftlikleri'nin Lübnan'a ait olduğunu bildiren bir mektup göndermiştir. 25 Mayıs-6 Haziran 2000 tarihleri arasında BM ve Lübnan İsrail'in çekildiğini doğrulamak için bir araya gelmişlerdir. Sonuç itibariyle, Lübnan 17,756,600 metre karelik alanını geri kazanmış ve iki ülke arasında "Mavi Hat" olarak bilinen çizgi çizilmiştir.

20 Mayıs 2001 tarihinde Nasrallah, Shib'a'nın 242 veya 425 sayılı kararlardan hangisinin kapsamına girdiğinin onun sorunu olmadığını, hükümetlerinin sorunu olduğunu beyan etmiştir. Hizbullah'ın sorunun ise buranın işgal altında bulunan Lübnan toprağı olduğunu ve sonuç ne olursa olsun işgalden kurtarılacağı olduğunu bildirmiştir. İsrail'i 425 sayılı kararı uygulamaya zorlayanın uluslararası toplumun değil Hizbullah'ın olduğunu da ifade etmiştir. Lübnan devleti de "Mavi Hat"a karşı çekincelere sahiptir ve bunu Cumhurbaşkanı Emil Lahud Fransa'ya 2001 yılında bulunduğu resmi bir ziyarette bu hattın İsrail ile Lübnan arasındaki ateşkes hattına uymadığını söyleyerek tekrarlamıştır. Hizbullah olmasaydı İsrail ordusunun hala ülkelerinde olacağını ve İsrail'i koruması için Lübnan Ordusunu güneye göndermeyeceğini de eklemiştir. 2001 yılında yine Fransa'ya bulunan bir ziyarette Beşir Esad da Shib'a Çiftlikleri'nin Lübnan'a ait olduğunu tekrarlamıştır. ABD'nin Lübnan eski büyükelçisi olan John Kelly de hem Suriye hem de Lübnan'ın Shib'a Çiftlikleri'nin Lübnan'a ait olduğunu doğruladıklarını, bu yüzden de buraların Lübnan'a ait olduğunu doğrulamış ve bu konuyla ilgili olarak BM'ye yazılı bir not göndermiştir. İsraili bir akademisyen olan Asher Kaufman da Shib'a Çiftlikleri'nin Lübnan'a ait olduğunu ortaya koymuştur (KAUFMAN, 2002, s. 578).

363. Hizbullah'ın Anayasasını (Açık Mektup) değerlendirmesi

2002'de Naim Kasım Açık Mektubun revize edilmiş bir versiyonunu yayınlamayı düşündüklerini ifade etmiştir. Bu versiyonun son yıllarda meydana gelen gelişmeleri dikkate alacağını ancak doktrinsel (kuramsal) meselelere yaklaşımın aynı kalacağını belirtmiştir. Kasım şöyle devam etmiştir: "1985 yılından bugüne pek çok değişiklik

meydana gelmiştir. Temel prensiplerimiz aynıdır çünkü onlar hareketimizin kalbini oluşturmaktadır ancak değişen şartlar yüzünden pek çok düşüncemiz değişmiştir. Birçok şart değiştiği için, bizim de bazı düşüncelerimizi gözden geçirmemiz gerekmektedir. Ancak İsrail'e (Küçük Şeytan) karşı gerçekleştirdiğimiz direniş Hizbullah'ın varlığının temelini oluşturduğu için bu direnişin sona ermesi mümkün değildir. Beka'daki üslerimize saldırdıkları için Fransa'yı düşmanımız olarak görüyorduk, ancak Fransa'nın bize karşı olan tutumu değiştiği için bizim de tutumumuzu değiştirmemiz gerekmektedir". ABD'nin ise Hizbullah tarafından hala "Büyük Şeytan" olarak görüldüğünü ifade etmiştir (ALAGHA, 2006, s. 53).

37. BM'nin 1559 Sayılı Kararı

2 Eylül 2004 tarihinde BM Güvenlik Konseyi Suriye'nin Lübnan'ın içişlerine müdahalesini engelleyen ve Suriye ve Lübnan'ın Cumhurbaşkanı Lahud'un görev süresini 3 yıl daha uzatmayı hedefleyen Anayasa değişikliği yapmaya niyetli oldukları için eleştiren 1559 sayılı kararı kabul etmiştir. Karar, Lübnan'daki tüm milis grupların, Lübnan kökenli olsun veya olmasın, dağıtılmasını ve silahsızlandırılmasını (bu Lübnan'da silah barındıran tek parti olan Hizbullah'a bir atıftır) ve bütün yabancı birliklerin Lübnan'dan çekilmesini (bu da Lübnan'da 14000 askeri bulunan Suriye'ye bir atıftır) çekilmesini öngörmektedir. Uluslararası baskılara rağmen, Lübnan Meclisi anayasa değişikliğini gerçekleştirmiş ve Cumhurbaşkanının görev süresi üç yıl uzatılmıştır.

30 Kasım 2004 tarihinde 250000 civarında Lübnanlı 1559 sayılı kararı protesto etmiştir. Protestoya sağcı, solcu, Falanjist, Ermeni, Kürt vs. gibi çeşitli gruplar katılmıştır. Hizbullah'ın da katıldığı gösterilerde sadece Lübnan bayrakları taşınmıştır (ALAGHA, 2006, s. 53,54) .

370. Suriye Kuvvetlerinin Lübnan'dan Çıkması

2005 yılında, Lübnan'ın eski Başbakanlarından Refik Hariri bir suikaste uğramıştır. Olaydan sonra büyük gösteriler düzenlenmiş ve Suriye olaydan sorumlu tutulmuştur. Suriye iddiaları yalanladıysa da, Sünni, Hıristiyan ve Dürzilerden oluşan Suriye karşıtı gruplar mitingler ve gösteriler düzenlenmiş ve Suriye birliklerinin ülkeden çıkması

yönünde sloganlar atmıştır. Suikast büyük olasılıkla ülkeyi tekrar iç savaş ortamına sürüklemek için yapıldı ancak olay sonrası göstericiler isteklerini gerçekleştirmeye muvaffak olmuşlardır. Suikasten sonra Suriye yanlısı Karami kabinesi istifa etmiş, Suriye birlikleri ülkeden çıkmış, seçim yapılmış ve yeni bir hükümet kurulmuştur.

Birliklerini Lübnan'dan çekmesine rağmen, Suriye'nin Lübnan iç politikasındaki etkisi devam etmektedir. Suriye bu etkiyi başta Hizbullah olmak üzere taraftarı olan parti ve gruplarla hissettirmektedir (ANONİM, 2007, s.7).

371. Lübnan 2005 Genel Seçimlerinin Sonuçları

Seçimlerden sonra Başbakan olan Said Hariri, ADB'nin aksine, çoğu Lübnanlı ve Lübnan devleti gibi Hizbullah'ı milis bir grup olarak değil, ulusal direniş hareketi olarak gördüğünün altını çizmiştir. Ortadoğu'da kapsamlı bir barış oluşmadıkça Hizbullah'ın silahsızlandırılmayacağını ve bu durumda bile Lübnanlıların bir araya gelip Hizbullah'ın askeri rolünü tartışacaklarını belirtmiştir. Hariri, Nasrallah ile Direniş'in gidişatı hakkında bilgi almak için her hafta bir araya gelen babasının yolunu takip etmiştir.

Hizbullah seçim sonuçlarını bir referandum olarak değerlendirmiş, ve sonucu ABD ve Fransa öncülüğünde silahsızlanmaları için uygulanan uluslararası baskılara inen bir şamar ve İsrail için de büyük hayal kırıklığı olarak yorumlamıştır. Seçim sonuçları, Hizbullah'ın meşruiyetini halktan alarak silahlı mücadelesini devam ettireceğini göstermektedir (ALAGHA, 2006, s. 61).

38. 2006'da Meydana gelen İsrail-Hizbullah Çatışması

12 Temmuz 2006 tarihinde Hizbullah savaşçıları İsrail sınırlarına girip 3 İsrail askerini öldürerek ve 2 asker de kaçararak İsrail ile bir savaşa sebep olmuştur. İsrail, gerçekleştirdiği hava operasyonlarıyla Hizbullah'ın Güney Lübnan'daki tesislerini ve Lübnan genelindeki stratejik hedefleri vurmuş, kara birlikleri ise Güney Lübnan'da Hizbullah'a karşı harekete geçmiştir. Hizbullah karadan yapılan müdahaleye direnmiş ve İsrail sınırlarından içeri binlerce roket atışı gerçekleştirmiştir. 14 Ağustos'ta savaş sona erdiğinde, yüzlerce Hizbullah savaşçısının yanı sıra 1200 civarında Lübnanlı sivil vatandaş

ve 119'u asker olmak üzere 162 İsraili hayatını kaybetmişti. Savaşı sona erdiren 1701 sayılı BM kararı ateşkesin yanı sıra İsrail'in çekilmesini, Hizbullah ve diğer örgütlerin silahsızlandırılmasını ve kaçak silahların Lübnan'a sokulmamasını öngörmüştür. 1701 sayılı BM kararı aynı zamanda UNIFIL'in yetkisini arttırmış ve asker sayısının arttırılmasını öngörmüştür. UNIFIL ile güçlendirilen Lübnan Ordusu 40 yıla yakın bir aradan sonra ilk kez Güney'e, İsrail sınırına yerleşmiştir.

Savaş Lübnan nüfusunun hemen hemen dörtte birinin evlerini terk etmesine neden olmuş ve evlere, işyerlerine ve altyapıya büyük zarar vermiştir. Savaşın zaten bir hayli borcu olan ülkeye maliyeti 5 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır (ANONİM, 2007, s.7).

39. Hizbullah'ın gördüğü desteğin sebepleri

390. Halkın Zavallı Durumu ve Hizbullah'ın Yardımları

Lübnan'da Şiiilerin nüfusun içindeki gruplar arasında her zaman en fakir ve en gelişmemiş olanı olduğu ileri sürülmüştür. Hareketin yandaşları mahrum şehir göçmenleri fakir tarım işçileri, gelişimleri engellenen küçük esnaf ve sistemden dışlanan orta sınıf idi. Buna ek olarak İhvan ve diğer İslamcı örgütler gibi Hizbullah da kuruluşundan beri Lübnanlıların en fakir ve ihtiyaç sahibi olanlarına yardım sağlayan bir sosyal hizmetler ağı işlemektedir. Örgüte olan desteğin hızlı bir şekilde artmasını sağlayan bu hizmetler arasında dini okullar klinikler ve hastaneler ve fakirlik sınırının altında yaşayan ailelere yapılan maddi yardımlar gösterilebilir.

391. Eski İdeolojilerin Etkisizliği, Dış Müdahaleler ve Hükümetin Yetersizliği

Sosyal yoksunluk ve politik dışlanmışlığının yanı sıra Arap milliyetçiliği ideolojisinin çöküşü İslamcılığın ortaya çıkışındaki geleneksel açıklamanın bir parçasıdır. Çoğu Arap yeniden canlanmış İslam'da, mağlubiyete uğramış Arap milliyetçiliği ve sol ideolojilere bir alternatif görmektedirler. Bu, liderlerinin etkisizlikleri yüzünden kendilerini ihanete uğramış hissedilen Lübnanlı Şii komünistin ve Arap milliyetçisinin Hizbullah'a rahatlıkla transfer olmasını açıklamaktadır.

İsrail'in 1982 yılında gerçekleştirdiği askeri harekate karşı Şiilerin büyük bir kısmının hissettiği politik hayal kırıklığının bu hareketin ekonomik sıkıntılara yola açmasıyla birleşmesi, Şii toplumunu İslamcılığın ivme kazanmasını sağlayan dış etkenlere karşı daha hassas hale getirmiştir (DEEB, 1986, s. 3).

Benzer bir şekilde Lübnan devletinin gittikçe azalan meşruiyetiyle, mevcut hükümetin kaynakların dağıtımından memnun olmayan Şiiler Hizbullah'ı onları koruyan politik çıkarlarını temsil eden ve resmi ihmalkarlığı ve ülkedeki gruplar arasındaki ekonomik dengesizlikleri gidermek için maddi destek sağlayan bir güç olarak görmüşlerdir.

Bu görüşlere göre, ideal şekliyle uygulanan bir İslami devlet ve toplum, tek başına Lübnan'ı iç savaşın olumsuz etkilerinden koruyabilir ve Şiilerin ülkedeki durumlarını düzeltebilir. Bu Hizbullah'ın manifestosunda da dile getirilmiştir: "İslam'ın hakimiyetine olan bağlılığımızı ve İslami bir sistemin herkes için adil ve gururlu bir yaşam garantileyeceği inancımızı gizlememekteyiz. Bu sistem ayrıca ülkeye sızmaya çalışan bütün emperyalist girişimleri de engelleyecektir" (PICARD, 1996, s. 167)

Lübnan hükümetinin Şiilerin ağırlıklı olduğu bölgelerde ağırlığını yeterince hissettirmemesi yüzünden, diğer İslamcı gruplar gibi Hizbullah da, Lübnan hükümetinin aksine, ülkenin yarısında okullar ve hastaneler inşa edip sosyal güvenlik kurumları kurdu. Hizbullah'ın hayır hizmetleri ve sosyal hizmetler ağı mahrum kalan insanlar arasındaki şöhretinin sebeplerinden biridir. Popülaritesi politikaya atılmasına yol açmıştır.

392. Hizbullah'ın Geçirdiği ve Geçirmesi Muhtemel Değişim

Hizbullah, sağladığı ideolojik etkileşim ve maddi yardımların birleşimi sonucu, İsrail'in 20 yıl süren Güney Lübnan'ı işgali sırasında gelişmiştir. 1989'da iç savaşın sona ermesi partinin silahlı bir gruptan direniş kanadı olan bir politik partiye dönüşmesine yol açmıştır. Savaş sonrası Lübnan'da demokratik sürece dahil olabilmek için Hizbullah'ın vermek zorunda olduğu tavizler, örgütün İran'ın emriyle kuruluş amacı olan Lübnan'ı İslami bir devlet yapma amacından sapmasına neden olmuştur. Hizbullah liderleri demokratik politikalara olan bağlılıklarını açıkça ifade etmektedir ve Lübnan'ın çok dinli bir devlet

olduğunu kabul etmektedirler, ancak kendilerinin de aynı devlet içinde Şii bir grup olduğunun altını çizmektedirler. Bu bir diğer seçeneği saf dışı bırakmamaktadır: Irak'taki Şiilerin canlanması daha geniş alandaki Şiileri de etkileyebilir ki buna Lübnan'daki Şiiler de dahildir. Humeyni devrimine benzer bir şekilde, Irak'taki Şiilerin gücü ele geçirmesi, Lübnan'da politikanın temelini oluşturan çok toplumlu gücün dengesini bozabilir (AYOOB, 2004, S. 7)

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Terörizm günümüz dünyasının en ilgi uyandıran ve üzerinde en çok araştırma yapılan konularından biridir. Birçok akademisyen, siyasetçi, güvenlik görevlisi v.b. terörizmin ne olduğunu anlamaya ve onunla etkili mücadele yöntemleri geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak, bütün bu çabalara rağmen terörizme karşı verilen mücadelede pek başarı sağlanamamaktadır. Bunun en temel sebebi terörizmin tanımı üzerinde dahi henüz bir uzlaşıya varılamamış olmasıdır çünkü kimine göre terörist olan biri diğerinin özgürlük savaşçısı olabilmektedir.

Son yıllarda Batı medyası ve yayın organlarının yaptığı haberler (propaganda) yüzünden terörizm denince dünyadaki insanların çoğunun aklına gelen ilk şey İslam dini ve İslamcılar olmaktadır. İslamiyet'in savaş ve terörizm değil, barış ve huzur dini olduğu unutulmakta ve unutturulmaktadır. Bu yanlış anlaşılmanın engellenmesi ise yine yeryüzündeki Müslümanlara düşen bir görevdir. Onlar da İslamiyet'in barış ve huzur dini olduğunun propagandasını yapmalıdırlar. İslamcılar genel bir ifadeyle, İslami ilkelere göre yaşamak isteyen ve Batı'nın İslam ülkelerine ithal ettiği değerlerden kurtulmak isteyen Müslümanlardır diyebiliriz. Onlar İslam ümmetinin geçmişteki ihtişamını tekrar canlandırmak istemektedirler ancak bunu yaparken onlar da zaman zaman terörist olarak nitelendirilebilmektedirler. Bunun en temel sebebi bazı İslamcı örgütlerin hedeflerini gerçekleştirmek için terörist taktiklere başvurmalarıdır. Buna en iyi örnek olarak 9/11 adıyla bilinen ve El-Kaide'nin ABD'deki İkiz Kulelere karşı gerçekleştirdiği saldırı gösterilebilir. Ancak bu ve bunun gibi örneklerle yola çıkarak Müslümanları, hatta çoğu barışçıl yöntemler benimseyen İslamcılarını terörist olarak damgalamak son derece yanlıştır.

Bu durum Lübnan'daki Hizbullah'ın ele alınmasıyla daha fazla netlik kazanmaktadır. Hizbullah, 1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgaline karşı direnmek ve Lübnan politik yapısında kesinlikle hakkettikleri oranda temsil edilmeye Şii nüfusun haklarını aramak için kurulmuştur. Çoğu Batılı devlete göre Hizbullah terörist bir örgüttür, ancak Lübnan İç savaşının sona ermesinden sonra, Hizbullah politik sürece katılmış ve ülkenin birçok

kesiminden (Şiiler dışında) destek görmüştür. Buna sebep olarak ise ülkede gerçekleştirdiği hayır işleri (hastane, yol eğitim v.b.) ve İsrail'e karşı gerçekleştirdiği başarılı direniş gösterilebilir. Bu durumda terörist bir örgüt olarak nitelendirilen bir parti, bu kadar geniş bir desteği nasıl sağlayabilmektedir? Bu sorunun cevabı bizi tekrar kimine göre terörist olan biri diğzerinin özgürlük savaşçısı olabilmektedir ifadesine götürmektedir. Terörizm konusu uzun yıllardır tartışılmaktadır ve uzun yıllar daha tartışılacağı benzemektedir, ancak çözümlenebilmesi için öncelikle net bir tanıma ve öznellikten uzak, nesnel yaklaşımlara ihtiyaç vardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- ABUN-NASR, Fadel M. : Hizbullah: Facts and Dimensions, World Book Publishing, Beirut, 2003.
- ACAR, İrfan C. : Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu, TTK Basımevi, Ankara, 1989.
- AHMED, Akbar S. : Islam Today: A Short Introduction to the Muslim World, I. B. Tauris & Company, London, GBR, 1999.
- AL-MADINI, Tawfiq : Amal and Hizbullah in the Arena of Domestic and Regional Struggles, Al-Ahli, Damascus, 1999.
- ALAGHA, Joseph : Shift's in Hizbullah's Ideology: Religious Ideology, Political Ideology, and Political Program, Amsterdam University Press, Amsterdam, NLD, 2006.
- ALKAN, Necati : Gençlik ve Terörizm, Başkent Ofset, Ankara, 2002.
- ALTUĞ, Yılmaz : Terörün Anatomisi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995.
- ARI, Tayyar : Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, 3. Baskı, Alfa Basın Yayım, İstanbul, 2007.
- ARMAOĞLU, Fahir : 20. YY. Siyasi Tarihi (1914–1980), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1994.

- ARMAOĞLU, Fahir : 20. YY. Siyasi Tarihi 1914-1915, 15. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2005.
- BELL, J. Browyer : Transnational Terror, American Enterprise Institute, Washington, DC, 1975
- BULUT, Faik : İslamcı Örgütler, Tümm zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- CAMPBELL, Bruce B. : "Death Squads: Definitions, Problems, and Historical Context," içinde Bruce B. Campbell and Arthur D. Brenner (eds.), Death Squads in Global Perspective: Murder with Deniability, Palgrave Macmillan, New York, 2000.
- CASTELLS, Manuel : The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture, Blackwell, Malden, MA, 1997.
- CHALK, Peter : West European Terrorism and Counter-Terrorism: The Evolving Dynamic Houndsmill, Macmillan, Basingstoke, 1996.
- CHARTERS, David A. : " Introduction," içinde David A. Charters (ed.), The Deadly Sin of Terrorism: Its Effect on Democracy and Civil Liberty in Six Countries, Greenwood Press, Westport, 1994.
- CHOMSKY, Naom : World Orders, Old and New, Pluto Press, London: 1994.
- COBBAN, Helena : The Making of Modern Lebanon, Hutchinson, London, 1985.
- COMBS, Cindy C. : Terrorism in the 21'st Century. University of North Carolina Press, Charlotte, 2003.
- CUMMINS, David : "Hasan el-Benna (1906-49)," Pioneers of Islamic Revival, Zed Books, Londra, 1994.

- DENKER, M. Sami : Uluslararası Terör Türkiye ve PKK, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1997.
- DİKERDEM, Mahmut : Ortadoğu'da Devrim Yılları, Cem Yayınları, İstanbul, 1990.
- DİLMAÇ, Sabri : Terörizm Sorunu ve Türkiye, EGM Yayınları, Ankara, 1997.
- DONOHUE, John J.
ESPOSITO, John L. : Islam in Transition: Muslim Perspectives, Oxford University Press, New York & Oxford, 1982.
- EL BENNA, Hasan : "The New Renaissance," içinde, Donohue, John J. & John L. Esposito, Islam in Transition: Muslim Perspectives, New York & Oxford: Oxford University Press, 1982.
- EL BENNA, Hasan : Kongre Risalesi. (Çev. Akif Nuri Karcıoğlu) Dava Yayınları, İstanbul, 1969.
- EMERICK, Yahya J. : Complete Idiot's Guide to Understanding Islam, Alpha Boks, Indianapolis, USA, 2001.
- ENAYAT, Hamid : Modern Islamic Political Thought, Macmillan, London, 1982.
- ESPOSITO, John L. : Kutsal Olmayan Savaş: İslamcı Terör, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul, 2002.
- EYAL, Zisser: Lebanon : The Challenge of Independence. London, I. B. Tauris & Company, Limited, GBR, 2000.
- FULLER, Graham E.
FRANCKE, Rend Rahim : The Arab Shia: The Forgotten Muslims, St. Martin's Press, New York, 1999.

- GREGORIAN, Vartan : *Islam : A Mosaic, Not a Monolith*. Brookings Institution Press, Washington, DC, USA, 2003.
- GÜNDÜZ, Mustafa : *Basın ve Terör*, Saray Kitabevi, İzmir, 1996.
- HALAWI, Majid : *A Lebanon Defied: Musa al-Sadr and the Shia Community*, Westview Press, Boulder, 1992.
- HARRIS, William W. : *Faces of Lebanon: Sects, Wars, and Global Extensions*. Markus Wiener Publishers, Princeton, NJ, 1996.
- HIRO, Dilip : *Iran Under the Ayatollah*. Routledge, London, 1985.
- HUDSON, Micheal C. : *The Precarious Republic: Political Modernization in Lebanon*, Random House, New York, 1968.
- HÜSEYİN, Asaf : *Ortadoğu'da Devlet ve Terör*, (Çev. Taha Cevdet) Pınar Yayınları, İstanbul 1990.
- KEDOURIE, Elie : *Democracy and Arab Political Culture*, Washington Institute for Near East Policy, Washington, D.C., 1992.
- KELEŞ, Ruşen
ÜNSAL, Artun : *Kent ve Siyasal Şiddet*, Ankara, 1982.
- LAQUER, Walter : "Fascism: A Reader's Guide" Penguin Books, London, 1982.
- LEWIS, Bernard : *İslam'ın Krizi*, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- LONG, David E. : *The Anatomy of Terrorism*, Free Press, New York, 1990.
- LUTZ, James M. : *Terrorism: Origins and Evolution*. Palgrave Macmillan, Gordonsville, VA, USA, 2005.

- MEVDUDİ, S. Abul A'la : Jihad in Islam içinde, Donohue, John J. & John L. Esposito, Islam in Transition: Muslim Perspectives, Oxford University Press, New York & Oxford, 1982.
- MITCHELL, Richard : The Society of Muslim Brothers, Oxford University Press, New York, 1969.
- MUNSON, Henry : Ortadoğu'da İslam ve Devrim, Akademi Yayınları, İstanbul, 1990.
- MUZAFFER, Chandra : Islamic Resurgence in Malaysia, Petaling Jaya, Malaysia, 1987.
- NIGOSIAN, S. A.: Islam : Its History, Teaching, and Practices, Indiana University Press, Bloomington, IN, USA, 2004.
- NORTON, A. Richard : "Hizballah of Lebanon: Extremist Ideas vs. Mudane Politics", Council on Foreign Relations, 2000.
- PEHLİVANOĞLU, A. Öner : Ortadoğu ve Türkiye, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2004.
- PICARD, Elisabeth : Lebanon a Shattered Country: Myths and Realities of the Wars in Lebanon, Holmes and Meier Publishers, New York, 1996.
- QASIM, Naim: Hizbullah : The Curriculum, the Experience, the Future, Dar Al-Hadi, Beirut, 2002.
- RAMADAN, Abdel Azim: 1993, "Fundamentalist Influence in Egypt: The Strategies of the Muslim Brotherhood and the Takfir Groups" içinde Zeidan, David, Resurgence of Religion: A Comparative Study of selected Themes in Christian and Islamic Fundamentalist Discourses. Leiden, NLD: Brill, N.H.E.J.,N.V. Koninklijke, Boekhandel en Drukkerij, 2003.

- ROY, Olivier : The Failure of Political İslam, I. B. Tauris, London, 1994.
- SMITH, Adam : The Wealth of Nations, Everyman's Library, London, 1981.
- SALMAN, Talal : An Autobiography of a Victorious Arab Resistance Movement: Hizbullah, Al-Safir, Beirut, 2000.
- SANDER, Oral : Siyasi Tarih (1918-1994), İmge Kitapevi, İstanbul, 1994.
- SHANAHAN, Rodger : Shi'a of Lebanon: Clans, Parties and Clerics, Super Tauris Academic Studies, London, GBR, 2005.
- SHARARA, Waddah : The State of Hizbullah: Lebanon as an Islamic Society, Al-Nahar, Beirut, 1997.
- TANYOL, Cahit : Laiklik ve İrtica, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994.
- THIRLWALL, A. P. : Growth & Development: With Special Reference to Developing Economies, Macmillan, London, 1978.
- TIBI, Bassam : The Crisis of Modern Islam, University of Utah Press, Salt Lake City, 1988.
- TOPAL, Ahmet Hamdi : Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.
- TUNAYA, Tarık Zafer : İslamcılık Akımı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2003.
- VAROL, Ahmet : Filistin'de İslami Direniş, Sefa Yayınları, İstanbul, 1992.
- VATIKIOS, P. J. : İslam and the State, Routledge, London and New York, 1987.

- VOLL, J. Obert : İslam, Süreklilik ve Değişim, Çev. Cemil Aydın, Yöneliş Yayınları, İstanbul, 1995.
- WATT, M. W. : The Formative Period of Islamic Thought, Edinburgh University Press, Edinburgh, 1973.
- WEBEL, Charles : *Terror, Terrorism, and the Human Condition*, Palgrave Macmillan, Gordonsville, VA, USA, 2004.
- WHITTAKER, David J. : *Terrorism Reader*, Routledge, Florence, KY, USA, 2001.
- WILKINSON, Paul : *Terrorism versus Democracy: The Liberal State Response*, Frank Cass, London, 2000.
- ZEIDAN, David : *Resurgence of Religion: A Comparative Study of selected Themes içinde Christian and Islamic Fundamentalist Discourses*. Leiden, NLD: Brill, N.H.E.J.,N.V. Koninklijke, Boekhandel en Drukkerij, 2003.

b. Makale ve Bildiriler

- ABU-AMR, Ziad : “Islamic Fundamentalism in the West Bank and Gaza”, (Bloomington, IN: Indiana University Press, 1994) içinde Mozaffari, Mehdi “What is İslamism? History and Definition of a Concept”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8:1, 2007, 17-33.
- AL MEVDUDİ, Abdul Ala : “Islam Today”, içinde Mozaffari, Mehdi “What is İslamism? History and Definition of a Concept”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8:1, 2007, 17-33.

- AL ZEVAHİRİ, Ayman : içinde Mozaffari, Mehdi “What is İslamism? History and Definition of a Concept”, Totalitarian Movements and Political Religions, 8:1, 2007, 17-33.
- AMER, Ali : “İslamism: Emancipation, Protest and Identity”, Journal of Muslim Minority Affairs, 20:1, 11-28, 2000, 11-28.
- ANONİM, : Background Notes on Countries of the World: Lebanon, 2007, 2-7. (<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35833.htm>)
- AYOOB, M. : “Political İslam: Image and Reality”, World Policy Journal, Fall 2004, 1-14.
- AZZAM, Maha : “Islamism revisited”, International Affairs, 82: 6, 2006, 1119-1132.
- BADEY, Thomas J. : “Defining International Terrorism: A Pragmatic Approach”, Terrorism and Political Violence, Vol. 10, No. 1, 1998, 90-107.
- BOZDEMİR, Mevlüt : “Terör mü ve Terörizm mi”, SBF Basın Yayın Yüksekokulu Yıllığı, C:6, 1981.
- DALACOURA, Katerina : “Islamist terrorism and the Middle East democratic deficit: Political exclusion, repression and the causes of extremism”, Democratization, 13:3, 2006, 508-525.
- DEEB, M. J. : Militant Islam and the politics of redemption, Annals of the American Academy of Political Science, November 1992, 52-65.

DİKEN, Bülent

LAUSTSEN, C. Bagge : “We two will never twin: Fundamentalism and the politics of security”, *Global Society*, 20:2, 2006, 199-221.

EL BENNA, Hasan : “Rasa’il”, içinde Mozaffari, Mehdi “What is İslamism? History and Definition of a Concept”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8:1, 17-33, 2007.

ERGİL, Doğu : “Uluslararası Terörizm”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 47, S. 4 Haziran-Aralık 1992.

GANOR, Boaz : “Defining Terrorism: Is One Man’s Terrorist Another Man’s Freedom Fighter”, *Police Practice and Research*, Vol. 3, No. 4, 2002, pp. 287–304.

GARRISON, Arthur : “Terrorism: The Nature of Its History”, *Criminal Justice Studies*, 16:1, 2003, 39-52.

HADDAD, Simon : “The Origins of Popular Support for Lebanon’s Hizbullah”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 29:1, 2006, 21-34.

HAMZEH, N. : “Lebanon’s Hezbollah: From İslamic revolution to parliamentary accomodation”, 1993 içinde Haddad, Simon, “The Origins of Popular Support for Lebanon’s Hizbullah”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 29:1, 2006, 21-34.

KAUFMAN, Asher : “Who Owns the Sheeba Farms? Chronical of a Territorial Dispute”, *The Middle East Journal*, 56 Autumn 2002, 576-595.

KHOMEINI, Rouhullah : “Hukumat-e Islami”, içinde Mozaffari, Mehdi “What is İslamism? History and Definition of a Concept”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8:1, 2007, 17-33.

- KINGSHOTT, Brian : “Terrorism: The New Religious War”, *Criminal Justice Studies*, Vol. 16(1), 2003, 15-27.
- KONDRASUK, Jack N.
BAILEY, Daniel
SHEEKS, Mathew : “Leadership in the 21st Century: Understanding Global Terrorism”, *Employee Responsibilities and Rights Journal*, Vol. 17, No. 4, Aralık 2005, 263-279.
- KUTUB, Sayid : “Ma’alim fi al-Tariq”, içinde Mozaffari, Mehdi “What is İslamism? History and Definition of a Concept”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8:1, 2007, 17-33.
- LOZA, Wagdy : “The Psychology of exterism and terrorism: A Middle-Eastern perspective”, *Aggression and Violent Behaviour*, 12, 2007, 141-155.
- MOZAFFARI, Mehdi : “What is İslamism? History and Definition of a Concept”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8:1, 2007, 17-33.
- NORTON, Augustus R. : 2000. “Hizbullah and the İsraili Withdrawal from Southern Lebanon”, in Haddad, Simon, “The Origins of Popular Support for Lebanon’s Hizbullah”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 29:1, 2006, 21-34.
- NÜSSE, Andrea : “Muslim Paletsine: The Ideology of Hamas”, (Amsterdam: Harwood Academic, 1998) içinde Mozaffari, Mehdi “What is İslamism? History and Definition of a Concept”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8:1, 2007, 17-33.

RADU, Michael : " Terrorism after the Cold War", Orbis, Vol. 46, No. 2, 2002, 275-287.

SAAD-GHORAYEB, Amal : "Factors Conducive to the Politicization of the Lebanese Shia and the Emergence of Hizbullah", Journal of Islamic Studies, 14 September 2003, 3, 273-307.

SHEPARD, William E. : "İslam and Ideology: Towards a Typology", International Journal of Middle East 19/3 August 1987 içinde
MOZAFFARİ, Mehdi: "What is İslamism? History and Definition of a Concept", Totalitarian Movements and Political Religions, 8:1, 2007, 17-33.

STEVENS, Michael J. : "What is Terrorism and Can Psychology Do Anything to Prevent It?", Behavioral Sciences and the Law 23, 2005, 507-526.

WHINE, Michael : "İslamism and Totalitarianism: Similarities and Differences", Totalitarian Movements and Political Religions, 2:2, 2001, 54 – 72.

WOLF, Yuval

FRANKEL, Ofir : "Terrorism: Toward an overarched account and prevention with a special reference to pendulum interplay between both parties", Aggression and Violent Behaviour, 12, 2007, 259-279.

c. İnternet ve Diğerleri

AYDEMİR, Salim : Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizm Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Yeni Asya Neşriyat.

ÖZGEÇMİŞ

Rıza İŞİTAN 31/05/1977 tarihinde Avustralya'nın Melbourne şehrinde dünyaya geldi. İlkokulu West Richmond Primary School'da tamamladıktan sonra, eğitimine 3 yıl süreyle Kew High School'da devam etti. 1992 yılında ailesiyle beraber Türkiye'ye geldi ve Lise eğitimine Samsun Anadolu Lisesinde devam etti ve 1996 yılında bu eğitimi tamamladı. Lise eğitimini tamamladıktan sonra Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği bölümünü kazandı. Bu bölümden 2000 senesinde başarıyla mezun oldu.

Mezuniyetini müteakip İngilizce Öğretmeni olarak Samsun'un Tekkeköy ilçesine bağlı Büyüklü İlköğretim Okulunda bir yıl süreyle öğretmen olarak çalıştı. 2001 senesinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Yabancı Diller Bölümünde İngilizce Okutmanı olarak çalışmaya başladı. Bu görevi halen devam ettirmektedir.